

JOHN G. SULLIVAN

Table of Contents

[Početna stranica](#)

[O knjizi](#)

[Utorak](#)

[Srijeda](#)

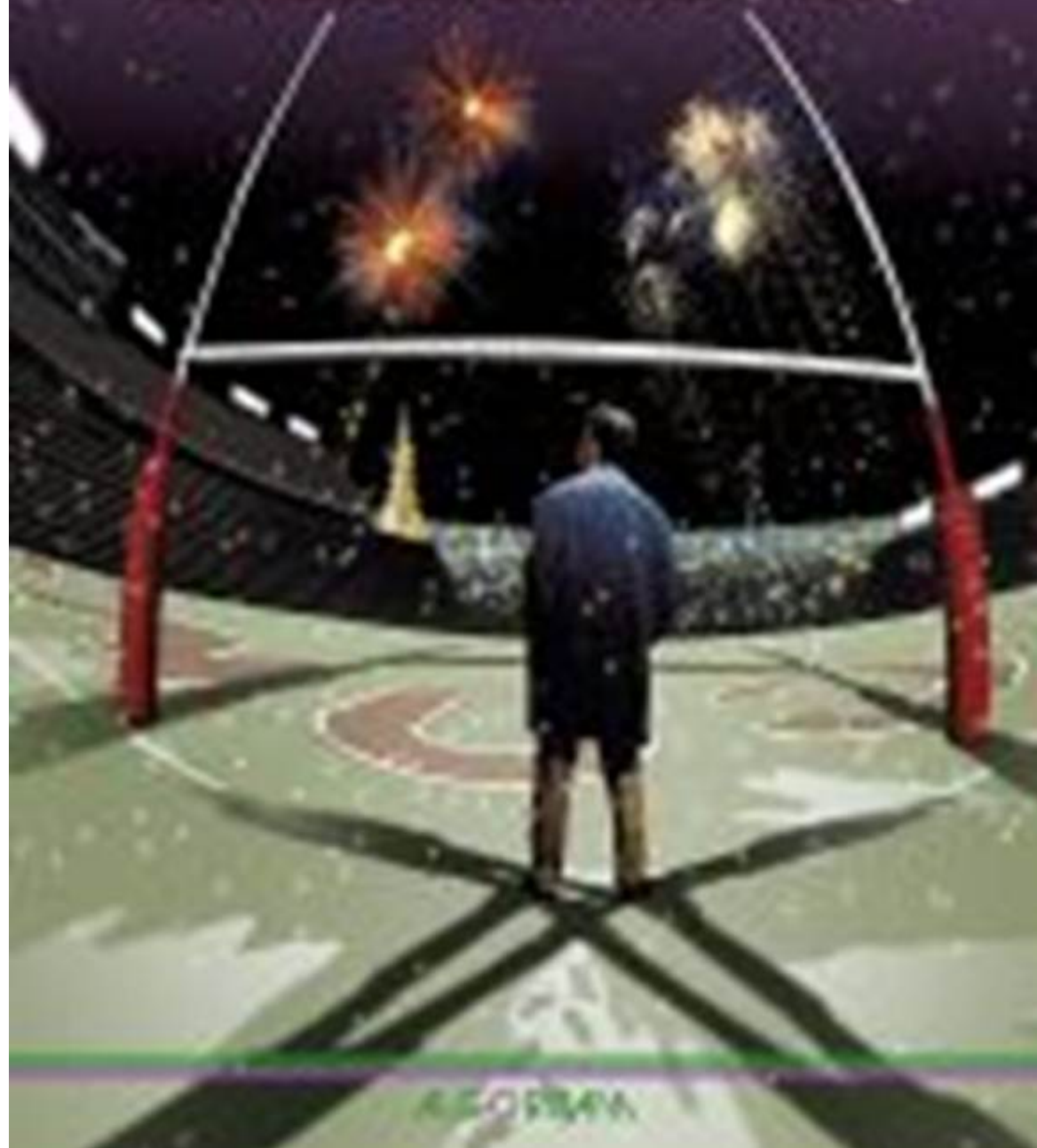
[Četvrtak](#)

[Petak](#)

John Grisham - Tribine

JOHN GRISHAM

TRIBUNE

O knjizi

Neely Crenshaw, najbolji branič u povijesti legendarnih messinskih Spartanaca nakon petnaest godina vraća se u rodni gradić kako bi sa svojim bivšim suigračima odao posljednju počast Eddieju Rakeu, njihovu ondašnjem treneru, čovjeku kojeg su svi podjednako mrzili i voljeli, a koji je klubu i gradu osigurao trinaest naslova nacionalnih prvaka. Nakon što mu je karijera naprasno prekinuta nakon ozljede koljena, Neely je na vlastitoj koži osjetio kako kada si slavan s osamnaest, ostatak života provedeš prilično neslavno. Čitav život nejasnih ideja o budućnosti i neriješenih osjećaja naspram prošlosti, povratak kući pomoći će mu da se riješi tereta koji godinama nosi. Nostalgiju, žaljenje za prošlim vremenima i uspomene jednako bolne i lijepe utkao je John Grisham u ovu toplu priču o odrastanju i izgubljenim mladenačkim snovima, i još jednom potvrdio svoju sposobnost da iz sasvim običnih događaja isplete toplu priču koja dugo ostaje u sjećanju. U prijevodu Damira Biličića i uz likovnu opremu Nenada Martića Algoritam vam donosi najnoviji literarni uradak Johna Grishama.

Utorak

Cesta do stadiona vodila je pokraj škole, pokraj nekadašnje dvorane puhačkog orkestra, kroz tunel od dva bespriječna niza crvenih i žutih javora, stabala koje su posadili i financirali navijači, zatim preko malenog brežuljka, do udoline na čijem je asfaltu bilo dovoljno mjesta i za tisuću automobila. Cesta je završavala ispred divovskih vrata od opeke i kovanog željeza na kojima se nalazio natpis Rake Field, dok se iza ulaza dizala, žičana ograda oko terena. Petkom navečer cijeli je gradić Messina čekao otvaranje vrata, i jurio na otvorene tribine na kojima su se u velikoj strci zauzimala mjesta i odrađivali pripremni obredi prepuni nervoznog iščekivanja. Crni, asfaltirani prostor oko Rake Fielda, nekadašnji pašnjak, bio je prepun i prije početka prvog udarca, tako da su vozila na dolasku iz grada bila prisiljena skretati na neuređene putove, razne prolaze i udaljena parkirališta iza školske kabine i školskog igrališta za bejzbol. Navijači gostujuće momčadi u Messini redovito su nailazili na muke. No njima je još bilo dobro u odnosu na njihove ljubimce.

Cestom prema Rake Fieldu polagano se vozio Neely Crenshaw. Polagano, jer ovdje nije bio već godinama, polagano, jer su ga, kada je ugledao svjetla stadiona, uspomene preplavile uraganskom snagom, što je zapravo i očekivao. Polagano je prolazio između crvenih i žutih javora, pod jarkim bojama jesenjeg lišća. U vrijeme Neelyjeve najveće slave stabla su bila debela tek tridesetak centimetara, a sada su im se grane dodirivale iznad ceste, dok je lišće padalo poput snijega i prekrivalo cestu za Rake Field.

Bilo je kasno listopadsko poslijepodne, a zrak svjež zahvaljujući blagome vjetru sa sjevera.

Zaustavio je automobil u blizini ulaza i zagledao se prema terenu. Svi su mu pokreti bili usporeni, sve misli opterećene zvucima i slikama iz nekog prošlog života. U vrijeme kada je igrao, stadion nije imao naziv; ime mu i nije trebalo. Svi u Messini znali su ga jednostavno kao Stadion.

"Dečki na Stadionu danas su uranili", govorilo se u kafićima u središtu grada.

"U koliko ćemo uređivati Stadion?" pitalo se u Rotaryju.

"Rake kaže da na Stadionu trebamo nove tribine za gostujuće navijače", govorilo se na sastanku navijača.

"Rake ih je večeras dugo zadržao na Stadionu", prepričavalo se u pivnicama sjeverno od grada.

Stadion je bio najsvetije mjesto u gradu. Svetije i od groblja. Nakon njegova odlaska, nazvali su ga po Rakeu. U to vrijeme, dakako, više nije bilo ni Neelyja. Davno je otišao i nije se namjeravao vratiti.

Zašto se sada vratio, nije bilo sasvim jasno, no negdje duboko u sebi oduvijek je znao da će svanuti i ovaj dan, da ga u budućnosti očekuje dan kada će ga nešto pozvati natrag. Oduvijek je znao da će Rake prije ili kasnije umrijeti, da će mu, dakako, prirediti pogreb sa stotinama nekadašnjih igrača koji će se natiskivati oko lijesa, da će svi nositi besprijeorne zelene dresove Spartanaca, svi oplakivati odlazak legende koju su tako voljeli i tako mrzili.

No samome je sebi nebrojeno puta rekao da se na Stadion neće vratiti sve dok Rake bude među živima. U daljini, iza tribina za gostujuće navijače, nalazila su se dva pomoćna terena. Jedan od njih imao je i rasvjetu. U saveznoj državi nije bilo škole koja bi se mogla pohvaliti takvim luksuzom, no, s druge strane, nije bilo ni grada koji bi svoje igrače obožavao tako potpuno i kolektivno kao Messina. Neely je sada jasno čuo trenerove zvižduke, muklo sudaranje tijela i stenjanje članova sadašnje momčadi Spartanaca koji se pripremaju za petak navečer. Ušao je i prešao atletsku stazu, obojenu, dakako, tamnozelenom bojom.

U prostoru iza gola trava je bila pomno njegovana i prikladna za golf, no uz stupove gola ipak je puzalo nekoliko nepoželjnih vlati. U jednome kutu vidjelo se i nekoliko nakupina korova. Sada, kada je to već primijetio, Neely se zagledao još malo pomnije i uz rub terena uočio nepodšišanu travu. U vrijeme najvećih uspjeha, svakog četvrtka poslije podne ovdje su se okupljali deseci dobrovoljaca koji su vrtlarskim škarama češljali teren, uklanjali i posljednju neposlušnu vlat trave. Ali ti su dani davna prošlost. Nestali zajedno s Rakeom. Football u Messini danas igraju obični smrtnici, a grad je ostao bez najvećeg razloga za razmetanje.

Trener Rake jednom je glasno opsovao elegantno odjevenog gospodina koji je počinio neoprostiv grijeh: stupio na svetu travu Stadiona. Gospodin se brzo povukao, nastavio hodati uz rub

travnjaka, a tek kada je došao bliže, Rake je uvidio da je opsovao gradonačelnika Messine. Gradonačelnik se uvrijedio. Rakeu se živo fućkalo. Nitko ne može hodati po njegovu terenu. A gradonačelnik, koji nije bio naviknut na izravne psovke, pokrenuo je na propast unaprijed osuđeni postupak za smjenjivanje Rakea, kojeg to nije nimalo uzbudilo. Mještani su premoćnom većinom, na osamdeset posto valjanih listića, smijenili gradonačelnika čim se njegovo ime pojavilo na izborima.

U ono je vrijeme Eddie Rake u Messini bio moćniji od sviju političara zajedno, iako toj činjenici nije pridavao baš nikakvu važnost.

Neely je hodao uz rub i polagano se približavao tribini za domaće navijače. U jednom trenutku stao je kao ukopan i duboko udahnuo, jer ga je svom silinom obuzela nervoza toliko uobičajena za razdoblje uoči samog susreta. Ponovno je čuo zaglušujuće navijanje davnašnje mase gledatelja koji se natiskuju gore, na tribinama, dok puhački orkestar na sredini gromoglasno i u beskraj izvodi borbenu melodiju Spartanaca. A uz liniju auta, na samo koji korak od sebe, sada je jasno vidio broj devetnaest kako se nervozno zagrijava dok ga publika zasipa izrazima obožavanja.

Devetnaestica je igrala u američkoj srednjoškolskoj reprezentaciji. Bio je to traženi vođa navale zlatne ruke, hitrih nogu, možda i najveći od igrača poniklih iz Messine.

Broj devetnaest bio je Neely Crenshaw u jednom drugom životu.

Načinio je još nekoliko koraka uz aut-liniju, zaustavio se uz oznaku pedeset metara, odakle je Rake vodio stotine utakmica i ponovno pogledao nijeme tribine na kojima se nekoć okupljalo i desetak tisuća ljudi da bi petkom navečer neobuzdanim emocijama bodrili srednjoškolsku momčad.

Čuo je da je u današnje vrijeme publike upola manje. Od vremena kada je devetnaestica oduševljavala mase proteklo je petnaest godina. Petnaest godina otkako je Neely posljednji put igrao na tom svetom travnjaku.

Koliko li je puta samome sebi obećao da neće raditi upravo to što čini sada? Koliko se puta zakleo da se nikada neće vratiti?

Na pomoćnome terenu u daljini oglasila se trenerova zviždaljka i netko je nešto vikao, no Neely gotovo i nije čuo. Umjesto, toga čuo je

bubnjare iz orkestra i promukli, nezaboravni glas gospodina Boa Michaela na razglasu, te zaglušujući štropot tribina na kojima su navijači oduševljeno poskakivali.

I čuo je kako Rake viče i reži, iako bi se rijetko događalo da njegov trener gubi živce usred bjesomučne bitke.

Službene navijačice bile su malo dalje - poskakivale, pjevale, navijale, u minicama, tajicama, preplanulih i čvrstih mišića.

Neely je u ono vrijeme mogao slobodno birati.

Njegovi su roditelji sjedili kod oznake četrdeset metara, osam redova iza novinarske lože. Prije svakog ispucavanja mahao je majci. Ona se najveći dio susreta molila, uvjerenjena da će on prije ili kasnije slomiti vrat.

Skauti fakultetskih momčadi dobivali su mjesta u redu sjedala s naslonima kod oznake pedeset metara, najbolja mjesta na stadionu. Neki su na utakmici protiv Garnet Centrala izbrojili trideset osam lovaca na mlade nade, a svi su došli gledati samo devetnaesticu.

Pisma je poslalo više od stotinu fakulteta; njegov otac još ih uvijek čuva. Trideset jedna visokoškolska ustanova nudila je punu stipendiju. Kada se Neely odlučio za Tech, održana je konferencija za novinare i vijest se našla na naslovnicama.

Deset tisuća mjesta na tribinama, u gradiću s osam tisuća stanovnika. Ta računica nikada se nije poklapala. Ali ljudi su dolazili iz cijelog okruga, iz pustoši u kojoj petkom navečer nije bilo nikakve zabave.

Ljudi su donosili plaću i kupovali pivo, i tako dolazili u grad, na Stadion, gdje su se okupljali u neobuzdanim skupinama na sjevernim tribinama i bili bučniji od učenika, orkestra i ljudi iz grada zajedno.

Dok je Neely još bio mali, otac je dobro pazio da se ne nađe u blizini sjevera.

"Oni ljudi sa sela" pili su i ponekad se tukli, opakim psovkama zasipali suce. Nekoliko godina poslije, devetnaestica je upravo obožavala kakofoniju koja je dopirala s tribine sa seljacima, a oni su, bez imalo sumnje, obožavali njega. Tribine je sada obavijala tišina. Samo su čekale.

Polagano je prolazio uz aut-liniju, ruku duboko u džepovima. Zaboravljeni junak čija je zvijezda tako brzo izbljedjela. Vođa navale

messinske momčadi tijekom tri sezone. Više od stotinu zgoditaka. Na ovom terenu nije iskusio poraz. U mislima je iznova proživljavao te susrete, iako im se nastojao odupirati. Ti su dani daleka prošlost, ponavljao je sebi već po stoti put. Davna prošlost.

U prostoru iza južnog gola navijači su podignuli divovski semafor, dok je oko njega, na velikim bijelim pločama, masnim zelenim slovima bila ispisana povijest footbala u Messini. A time i povijest gradića.

Sezone bez poraza 1960. i 1961., kada Rakeu još nije bilo ni trideset. Potom 1964., kada je počeo veliki niz besprijeckorno odigranih sezona do konca desetljeća, serija koja se protekla i u sljedeću dekadu.

Mjesec dana nakon Neelyjeva rođenja 1970. godine, Messina je u prvenstvu savezne države izgubila od South Waynea i time okončala veliki niz.

Osamdeset četiri pobjede, jedna za drugom. U ono vrijeme to je bio američki rekord, a tridesetdevetogodišnji Eddie Rake već je bio legenda.

Neely je od oca slušao o neizrecivoj potištenosti koja je još danima nakon poraza obavijala cijeli grad. Kao da osamdeset četiri pobjede u nizu nisu bile dovoljne. Bila je to sumorna zima, no Messina je trpjela i čekala. Sljedeće sezone Rakeovi su dečki imali omjer 13 : 0 i pregazili South Wayne, te osvojili naslov prvaka savezne države.

Isti naslov osvajali su i '74., '75. i '79. A nakon toga uslijedilo je sušno razdoblje. Od 1980. do 1987. godine, kada je Neely krenuo u četvrti razred srednje, Messina je bez poraza igrala cijelu sezonu, bez poteškoća pobjeđivala u konferencijskim finalima i doigravanju, da bi svaki put gubila u finalu prvenstva savezne države.

Messinom je vladalo nezadovoljstvo. Mještani po lokalima nisu bili nimalo sretni. Stariji su čeznuli za danima velikog niza. Jedna školska momčad iz Kalifornije pobijedila je devedeset puta za redom, što je povrijedilo cijelu Messinu.

Lijevo od semafora, na zelenim pločama s bijelim slovima, nalazila, su se priznanja najvećim junacima Messine. Sedam brojeva je iz poštovanja stavljeno izvan uporabe, a Neelyjeva devetnaestica bila je posljednja u nizu povučenih.

Do njega je bio broj 56 koji je nosio Jesse Trapp, bek koji je kratko igrao u Miamiu, a zatim završio u zatvoru. Godine 1974. Rake je povukao broj 81, koji je nosio Roman Armstead, jedini Spartanac iz Messine koji je zaigrao u NFL-u. Iza tog prostora nalazila se svlačionica s prostorijama za opremu na kakvoj bi im pozavidjeli svi manji fakulteti. U sklopu te male zgrade nalazili su se teretana, ormarići i svlačionica za gostujuće igrače sa sagom i tuševima. I tu kućicu izgradili su navijači nakon intenzivne akcije prikupljanja novca koja je trajala cijelu jednu zimu i obuhvatila cijeli grad.

Nije se štedjelo ni na čemu, jer ipak se radilo o Spartancima iz Messine. Trener Rake tražio je utege, ormariće i urede za trenere, a navijači su praktički zaboravili da postoji Božić. Ovdje se sada vidjelo nešto drukčije, nešto što je Neelyju bilo posve novo. Odmah iza vrata koja su vodila do svlačionice nalazio se spomenik: postolje od opeke, a na njemu brončana bista. Neely priđe kako bi ga bolje pogledao.

Bio je to Rake, uvećani Rake s borama na čelu, dobro poznatim mračnim pogledom, ali ipak uz tračak osmijeha. Na sebi je imao istu onu ofucanu kapu sa znakom Messine koju je nosio desetljećima. Brončani Eddie Rake, pedesetogodišnjak, a ne sijedi sedamdesetogodišnji starac. Ispod biste nalazila se ploča s hvalospjevima, pričom čije je pojedinosti napamet znao praktički svaki građanin Messine - trideset četiri godine kao trener Spartanaca, 418 pobjeda, 62 poraza, 13 naslova savezne države, a od 1964. do 1970. niz bez poraza koji se zaustavio na brojci 84.

Bio je to pravi oltar i Neely je jasno zamišljao igrače kako se svakog petka navečer klanjaju uoči izlaska na teren.

Vjetar se pojačao i stao raznositi lišće pred njegovim nogama. Trening je završio, a prljavi i oznojeni igrači vukli su se prema svlačionici. Nije želio da ga netko vidi, pa se uputio stazom i prošao kroz vrata. Uspeo se tridesetak redova i sjeo na tribinu, sam, visoko iznad Rake Fielda, odakle se pružao pogled i na dolinu na istoku. Crkveni zvonici u daljini su se uzdizali ponad zlaćanog i grimiznog drveća u Messini. Prvi toranj s lijeve strane pripadao je metodističkoj crkvi, a samo ulicu iza nje, na mjestu koje se nije vidjelo s tribine, nalazila se lijepa dvoetažna kuća koju je grad za pedeseti rođendan darovao Eddieju Rakeu.

U toj kući sada su se okupili gospođica Lila, njezine tri kćeri i svi ostali iz obitelji Rake. Svi su čekali da trener izdahne. Nema sumnje da kuća vrvi i od prijatelja, da pladnjevi s hranom pokrivaju stolove i da je sve prepuno cvijeća.

Ima li u kući i bivših igrača? Neely je imao osjećaj da nema.

Prvo vozilo koje se pojavilo na parkiralištu zaustavilo se uz Neelyjev auto. Ovaj je Spartanac na sebi imao kaput i kravatu. I on je, nehajno prelazeći atletsku stazu, pazio da ne zakorači na travnjak. Primijetivši Neelyja, popeo se do njega.

"Koliko si već ovdje?" upita dok su se rukovali.

"Par minuta", reče Neely.

"Umro je?"

"Još nije."

Paul Curry uhvatio je četrdeset sedam od šezdeset tri neuhvatljiva dodavanja koja mu je Neely uputio tijekom tri godine provedene u istoj momčadi. Crenshaw Curryju, i tako nebrojeno puta. Praktički nezaustavljivi potezi. Bili su sukapetani. I bliski prijatelji koji su se s vremenom udaljili. I dalje su se čuli tri-četiri puta godišnje.

Paulov djed utemeljio je prvu banku u Messini, tako da je njegova budućnost bila određena već u trenutku rođenja. Poslije se vjenčao s domaćom djevojkom, također iz istaknute obitelji. Neely je bio kum, a nakon vjenčanja više nije dolazio u Messinu.

"Kako je obitelj?" upita Neely.

"Dobro. Mona je trudna."

"Naravno da je trudna. Peto ili šesto?"

"Tek četvrto."

Neely samo odmahne glavom. Sjedili su na razmaku od metra, i jedan i drugi zagledani u daljinu. Razgovarali su, ali su ipak bili zaokupljeni drugim mislima. Od strane svlačionice čuli su se zvukovi automobila i kamioneta na odlasku.

"Kako je ekipa?" upita Neely.

"Nije loše, dobili četiri, izgubili dvije. Trener je mladi tip iz Missourija. Sviđa mi se. Talenti su rijetkost."

"Iz Missourija?"

"Da, u krugu od tisuću petsto kilometara nije bilo zainteresiranih kandidata."

Neely ga načas pogleda i reče:

"Nabacio si nešto kila."

"Radim u banci i član sam Rotaryja, ali još sam brži od tebe." Paul naglo zašuti, već žaleći zbog posljednjih riječi. Neelyjevo lijevo koljeno bilo je dvaput veće od desnog.

"U to sam uvjeren", reče Neely uz osmijeh. Nije se uvrijedio. Gledali su kako se udaljavaju posljednja vozila, jure uz škripu guma. Ili barem pokušavaju škripati. Jedna od manje važnih tradicija.

Sve je ponovno utihnulo.

"Dolaziš li kada na prazni stadion?" upita Neely.

"Prije sam dolazio."

"I prisjećaš se naših dana?"

"Da, prisjećao sam se sve dok nisam odustao. Tako je kod svih."

"Sada sam prvi put ovdje otkako su povukli moj broj."

"A ti još nisi odustao. Još živiš u onom vremenu, još sanjaš, još si reprezentativni vođa navale."

"Bilo bi mi draže da nikada nisam vidio loptu."

"Ovdje nisi imao izbora. Rake nam je navukao dresove još u šestom razredu. Četiri ekipe - crvena, plava, zlatna i crna. Sjećaš se? Zelene nije bilo jer su svi željeli samo zeleni dres. Igrali smo utorkom navečer i privlačili više publike nego prosječne školske momčadi. Učili smo iste poteze, istu taktiku kojom se Rake služio petkom. Isti sustav igre. Sanjali smo o tome kako ćemo postati Spartancima i igrati pred deset tisuća fanatika. U devetom razredu Rake je osobno nadzirao naše treninge, a mi smo znali svih njegovih četrdeset varijanti. Znali bismo ih i u snu."

"Ja ih još znam", reče Neely.

"I ja. Sjećaš se kad nas je natjerao da puna dva sata u trku vježbamo stop-varka-trk udesno?"

"Da, jer si ti zeznuo u svakom pokušaju."

"Pa smo trčali po tribinama do povraćanja."

"To je jednostavno Rake", promumlja Neely.

"Brojiš godine do trenutka kada ćeš dobiti dres prve momčadi i postaješ junak, idol, umišljeni gad, jer u ovom gradu više ne možeš nikako zgriješiti. Pobjeđuješ i pobjeđuješ, u svojem si malom svijetu pravi kralj. A onda odjednom - paf, i više nema ničega. Igraš posljednju utakmicu i svi plaču. Ne možeš vjerovati da je gotovo. I odmah se pojavljuje nova ekipa, a tebe zaboravljaju."

"Bilo je to tako davno."

"Prije petnaest godina, stari moj. Još na faksu, kad sam za praznike dolazio kući, klonio sam se ovog mjesta. Nisam htio čak ni autom proći pokraj škole. Nikada se nisam vidio s Rakeom. Nisam se želio vidjeti... A onda, jedne ljetne večeri, dan prije nego što sam se trebao vratiti na faks, možda mjesec-dva prije nego što su ga najurili, kupio sam šest limenki, popeo se ovamo i u glavi odgledao sve utakmice. Sjedio sam satima.

Vidio sam kako kao od šale osvajamo bodove, na svakoj utakmici ponižavamo protivnike. Bilo je divno. I onda me pakleno zaboljele što je sve završilo, što su dani naše slave nestali u tren oka."

"Te si večeri mrzio Rakea?"

"Ne, tada sam ga obožavao." "To se mijenjalo iz dana u dan."

"Kod većine nas."

"Boli i sada?"

"Više ne. Nakon što sam se oženio, kupili smo godišnje karte, učlanili se u klub navijača... Isto što ovdje rade svi. S vremenom sam zaboravio da sam nekoć davno bio junak i tako sam postao običan navijač."

"Gledaš sve utakmice?"

Paul rukom pokaže dolje lijevo.

"Naravno. Banka je zakupila cijelu ložu."

"Tebi loža treba samo za obitelj."

"Mona je jako plodna."

"Očito. Kako izgleda?"

"Trudno."

"Ma, znaš... mislim, je li u formi?"

"Drugim riječima, je li debela?"

"Tako je."

"Ne, vježba dva sata dnevno i jede samo zelenu salatu. Izgleda super i zahtijevat će da danas dođeš na večeru."

"Na salatu?"

"Što god želiš. Mogu je nazvati?"

"Ne, još ne. Želim samo razgovarati."

Još su dugo šutjeli i promatrali kamionet koji se zaustavio u blizini ulaza. Vozač je bio krupan muškarac u izlizanim trapericama, traper kapi, s gustom bradom. Šepao je. Zaobišao je prostor iza gola,

uputio se stazom, a u trenutku kada je krenuo prema tribinama, pri vrhu je uočio Neelyja i Curryja, koji su pratili svaki njegov korak. Kimnuo im je, uspeo se još nekoliko redova, a zatim sjeo i zagledao se u teren, posve nepomičan i sam.

"To je Orley Short", reče Paul, napokon povezujući ime s licem. "Konac sedamdesetih."

"Sjećam se", reče Neely. "Najsporiji bek u povijesti."

"I najopakiji. Igrao je u konferencijskoj reprezentaciji, čini mi se.

Jednu je godinu igrao na višoj, a nakon toga doživotno otišao u drvosječe."

"Rake je obožavao drvosječe, ne?"

"Kao i svi ostali. Četiri drvosječe u obrani i konferencijski naslov je zagarantiran."

Još jedan kamionet parkirao se pokraj onog prvog, još jedan krupniji gospodin u hlačama s naramenicama i traperu teškim je korakom došao do tribine, gdje se pozdravio s Orleyjem Shortom i sjeo do njega. Činilo se da susret nije bio dogovoren.

"Njega ne mogu smjestiti", reče Paul, dajući sve od sebe kako bi identificirao drugog muškarca. Neuspjeh je u njemu izazivao osjećaj frustriranosti. Tijekom tri i pol desetljeća Rake je bio trener stotinama mladića iz Messine i okolice. Većina njih i dalje živi u gradu. Rakeovi su se igrači međusobno poznavali. Pripadali su malenome bratstvu zatvorenog tipa.

"Trebao bi češće dolaziti", rekao je Paul kada je došlo vrijeme da nastave razgovor.

"Zašto?"

"Ljudi bi te rado vidjeli."

"Možda ja ne želim vidjeti njih."

"Zašto?"

"Ne znam."

"Misliš da se još ljute jer nisi osvojio Heismana?"

"Ne."

"Sjećat će te se, bez brige, ali kao dio povijesti. I dalje si njihov američki reprezentativac, no to je bilo davno. Samo dođi kod Renfrowice. Maggie iznad blagajne i dalje ima onu tvoju veliku fotku. Ondje doručkujem svakog četvrtka i prije ili kasnije dvojica starčića

počnu raspravljati o tome tko je bio najveći vođa messinske navale, Neely Crenshaw ili Wally Webb.

Webb je u početnoj bio četiri godine, pobijedio u četrdeset šest za redom, nijednom nije izgubio, itd. Ali Crenshaw je igrao protiv crnih klinaca, a igralo se i brže i čvršće. Crenshaw je prešao u ekipu Techa, a Webb nije bio dorastao za nešto veće. Tako će se natezati zauvijek. I dalje te vole, Neely."

"Hvala, ali to ću preskočiti."

"Kako god hoćeš." "To je bio drugi život."

"No, hajde, odustani već jednom. Uživaj u uspomenama."

"Ne mogu. U njima je Rake."

"Zašto si ti onda ovdje?"

"Ne znam."

U tom trenutku, negdje iz dubina Faulova skladnog tamnog odijela oglasio se telefon. On ga izvuče i reče:

"Curry." Stanka.

"Na stadionu sam, s Crenshawom." Stanka. "Da, ovdje je. Kunem se. U redu." Paul zatvori telefon i spremi ga u džep.

"Silo", reče. "Rekao sam mu da možda dolaziš."

Neely se nasmiješi i odmahne glavom pri pomisli na Sila Mooneyja.

"Nisam ga vidio još od mature."

"On nije maturirao, ako si slučajno zaboravio."

"Oh, da.

Zaboravio sam."

"Imao je onaj problemčić s policijom. Opojna sredstva četvrte kategorije. Otac ga je izbacio iz kuće mjesec dana prije mature."

"Sada se sjećam."

"Par tjedana živio je kod Rakea u podrumu, a zatim otišao u vojsku."

"Što sada radi?"

"Recimo samo da je usred vrlo živopisne karijere. Iz vojske se vratio s nečasnim otpustom, nekoliko se godina potucao od jedne naftne platforme do druge, zasitio se poštenog rada i na kraju se vratio u Messinu. Preprodavao je drogu do trenutka kada ga je netko upucao."

"Pretpostavljam da je metak promašio."

"Za koji centimetar. Silo se nakon toga pokušao promijeniti. Posudio sam mu pet tisuća dolara da otkupi prodavaonicu cipela starog Franklina i tako je postao poduzetnik. Snizio je cijene cipela, a zaposlenicima istodobno udvostručio plaću, tako da je bankrotirao za manje od godinu dana. Prodavao je grobna mjesta, zatim rabljene aute, pa kamp-prikolice. Neko vrijeme nisam znao gdje je. A onda je jednog dana došao u banku, podmirio cjelokupan dug, gotovinom, i rekao da je napokon naišao na zlatnu žilu."

"U Messini?"

"Da. Nekako je nagovorio starog Joslina da mu prepusti otpad, istočno od grada. Podignuo je skladište, u čijem prednjem dijelu vodi posve zakonitu autolimarsku radionicu. Krava muzara. Straga ima radionicu za rastavljanje automobila, a specijalnost su im ukradeni kamioneti. Prava krava muzara."

"To ti nije ispričao."

"Ne, nije spominjao radionicu u stražnjem dijelu. Ali vodim mu račune, a ovdje je teško čuvati tajne. Ima dogovor s nekom bandom iz Caroline. Ovi mu lifraju ukradena vozila. On ih rastavlja i distribuira dijelove. Sve ide u gotovini, a nje očito ne nedostaje."

"Policija?"

"Još ništa, ali svi koji s njim posluju vrlo su oprezni. Ne bih se iznenadio ni da mi sutra dođe FBI sa sudskim nalogom. Spreman sam."

"Dobri stari Silo, nema što", reče Neely.

"Živi užas... Puno pije, hrpe žena, posvuda se razbacuje novcem. Izgleda deset godina starije."

"Zašto se tome ne mogu čuditi? I dalje se svađa i tuče?"

"Bez prestanka. Pazi što govoriš o Rakeu. Nitko ga ne voli kao Silo. Navalit će na tebe."

"Bez brige."

Kao središnji igrač u navali i izbočeni igrač obrane, Silo Mooney bio je gospodar središta svakog terena na kojem je igrao. Imao je stotinu osamdeset centimetara i bio građen poput... pa, baš poput silosa: sve je bilo široko - prsni koš, struk, noge, ruke. Uz Neelyja i Paula tri je godine bio u prvoj postavi. Za razliku od njih dvojice, Silo je u svakoj utakmici u prosjeku radio po tri faula. Jednom je imao i četiri, po jedan u svakoj četvrtini. Dvaput su ga isključili jer je protivničkog

igrača nogom opalio u međunožje. Živio je za trenutak kada će na jadniku koji bi se našao pred njim ugledati krv.

"Mali gad sad krvari", rekao je u gužvi, najčešće potkraj prvog poluvremena. "Neće završit' tekmu."

"Hajde, ubij ga", govorio mu je Neely, huškajući pobjesnjelog psa. Kada bi otpao jedan obrambeni igrač, Neelyju bi bilo još lakše.

Trener Rake nikoga nije psovao toliko često i žestoko kao Sila Mooneyja. Nitko i nije zaslužio toliko psovki. Nitko nije žudio za takvim verbalnim zlostavljanjem kao Silo. Na sjevernome kraju tribina, ondje gdje su bučni seljaci nekoć podizali toliko prašine, neki postariji muškarac tiho je došao do najvišeg reda i sjeo. Bio je predaleko da bi ga prepoznali i posve je sigurno želio biti sam. Zagledao se u teren i već nekoliko trenutaka poslije izgubio u sjećanjima.

Tada se pojavio i prvi rekreativac koji je počeo trčati stazom u smjeru suprotnom od kretanja kazaljke na satu. U to doba dana trkači i šetači dolazili su na stadion kako bi odradili nekoliko krugova. Rake ni u snu nije dopuštao slične gluposti, no nakon što su ga otpustili, prevladalo je mišljenje da stazu treba otvoriti ljudima koji su je platili. Negdje u blizini obično se nalazio i čovjek zadužen za održavanje, koji je pazio da se nitko ne usudi stupiti na travu Rake Fielda. Za to nije bilo izgleda.

"Gdje je Floyd?" upita Neely.

"I dalje u Nashvilleu, prebire po gitari i piše užasne pjesme. Nastoji ostvariti san... "

"Ontario?"

"On je ovdje, radi u pošti. On i Takita imaju troje djece. Ona je učiteljica, draga kao i nekada. Pet puta tjedno odlaze u crkvu."

"On se, znači, i dalje smiješi?"

"Uvijek."

"Denny?"

"I on je tu, predaje kemiju u onoj zgradi. Ne propušta nijednu utakmicu."

"Ti si imao kemiju?"

"Nisam."

"Ni ja. Imao sam čiste petice, a da nijednom nisam otvorio knjigu."

"Nisi ni trebao. Bio si reprezentativac."

"A Jesse je još u zatvoru?"

"O, da, ležat će još dugo."

"Gdje je?"

"U Bufordu. Tu i tamo sretnem njegovu mamu i uvijek pitam za njega. Ona se rasplače, ali ja tu ne mogu ništa."

"Zna on uopće za Rakea?" upita Neely.

Paul slegne ramenima i odmahne glavom. Nova stanka u razgovoru, dok su gledali kako neki starac bolno polagano trči stazom. Za njim su nailazile dvije krupne mlade žene. I jedna i druga trošile su više kalorija na razgovor nego na hod.

"Jesi li ikada doznao istinu o tome zašto je Jesse prešao u Miami?" upita Neely.

"Zapravo i nisam. Pričalo se svašta o lovi, ali Jesse je šutio kao zaliven."

"Sjećaš se Rakeove reakcije?"

"Da, bio bi ga najradije ubio. Mislim da je Rake bio nešto obećao skautu s A&M-a."

"Rake je uvijek priželjkivao zvučne transfere", reče Neely iskusnim tonom.

"Želio je da ja potpišem za State."

"I trebao si otići tamo."

"Za to je prekasno."

"Zašto si prešao na Tech?"

"Sviđalo mi se kako radi njihov pomoćni trener."

"On se nikome nije sviđao. Koji je pravi razlog?"

"Stvarno te zanima?"

"Da, nakon petnaest godina, stvarno me zanima."

"Pedeset somova u gotovom."

"Ne... "

"Da. State je nudio četrdeset, A&M trideset pet, još nekoliko njih bilo je spremno platiti dvadeset."

"To mi nikada nisi rekao."

"Do sada nisam rekao nikome. To je sve tako ljigavo društvo."

"I od Techa si uzeo pedeset somova u gotovini?" upita Paul polagano.

"Pet stotina novčanica od po stotinu dolara, u običnoj crvenoj platnenoj torbi, koju je netko jedne večeri, dok sam bio u kinu s

Mišicom, ostavio u prtljažniku mojeg automobila. Idući dan potpisao sam za Tech."

"Tvoji su znali?"

"Jesi lud? Moj stari nazvao bi Nacionalnu udrugu sveučilišnih sportaša."

"Zašto si uzeo lov?"

"Svi su nudili lov, Paul, nemoj biti naivan. Bio je to dio igre."

"Nisam naivan, samo se čudim tebi."

"Zašto? Mogao sam potpisati za Tech besplatno, ili sam mogao uzeti lov. Pedeset somova za osamnaestogodišnjeg je tupoglavca ravno dobitku na lutriji."

"Ipak... "

"Svi skauti nudili su gotovinu, Paul. Nije bilo jedne jedine iznimke. Stvar sam jednostavno shvatio kao dio posla."

"Kako si sakrio novac?"

"Malo tu, malo tamo. Kada sam došao na Tech, gotovinom sam kupio novi auto. Lova baš i nije potrajala."

"A tvoji nisu sumnjali?"

"Jesu, ali bio sam na faksu i nisu imali uvid u sve."

"Nisi ništa uštedio?"

"Čemu štedjeti kada dobivaš plaću?"

"Kakvu plaću?"

Neely se malo premjesti i ljubazno se nasmiješi.

"Nemoj mi sada tako s visine, idiote... " reče Paul.

"Koliko god bilo neobično, ali nismo svi bili u prvoj sveučilišnoj ligi." "Sjećaš se ekshibicije Gator Bowl s moje prve godine?"

"Naravno. Ovdje su svi gledali tu utakmicu."

"S klupe sam ušao u drugom poluvremenu, imao sam tri zgoditka, pretrčao stotinu metara, donio pobjedu dodavanjem u posljednjoj sekundi. Rodila se nova zvijezda, ja sam najbolji novak u zemlji, bla-bla-bla.

A kada sam se vratio na faks, u poštanskom pretincu dočeka me mali paketić. Pet tisuća u gotovini. Poruka je glasila:

'Odlična tekma. Samo tako nastavi.' Nije bilo potpisa. Poruka je bila jasna - nastavi s pobjedama, a lova će i dalje kapati. Zato me nije zanimala štednja."

Silov kamionet bio je obojen po narudžbi: neobičnom mješavinom zlatne i crvene boje. Kotači su blistali od srebra, dok su prozori bili posve crni.

"Evo ga", reče Paul u trenutku kada se vozilo zaustavilo u blizini ulaza.

"Kakav je to kamionet?" upita Neely.

"Budi siguran da je ukraden."

I sam je Silo bio dotjeran po posebnim zahtjevima - kožna jakna po uzoru na letačke jakne iz II. svjetskog rata, crne traper hlače, crne čizme. Nije imao manje kilograma, ali ni više. Dok je polagano zaobilazio teren, i dalje je izgledao kao čelni čovjek obrane. Bio je to hod Spartanca iz Messine, gotovo šepirenje, praktički izazov svakome tko bi izgovorio nepromišljenu riječ. Silo je i danas bio u stanju staviti štitnike, preoteti loptu i raskrvariti protivnika.

Umjesto toga, zagledao se u nešto nasred terena, možda u svoj lik iz prošlosti, možda je čuo Rakea kako bijesno viče na njega. Što god je čuo ili vidio, načas je zastao uz aut-liniju, a zatim se počeo penjati s rukama duboko u džepovima. Kada je došao do Neelyja, bio je već zadihan. Snažno je zagrlio svojeg vođu navale i upitao gdje je već petnaest godina. Pozdravi i uvrede s jedne i druge strane. Trebalo je nadoknaditi toliko toga da ni jedan ni drugi nisu imali volje početi.

Njih trojica sjedili su u istome redu i promatrali još jednog umornog trkača. Silo je bio nekako potišten i rezerviran, a progovorio je gotovo šaptom.

"Onda, gdje sada živiš?"

"Blizu Orlanda", reče Neely.

"Čime se baviš?"

"Nekretninama."

"Imaš obitelj?"

"Ne, za mnom je samo razvod. Ti?"

"Oh, uvjeren sam da imam hrpu djece, samo za njih ne znam. Nisam se ženio. Zgrćeš lov?"

"Preživljavam. Nisam na popisu najbogatijih Amerikanaca."

"Ja ću vjerojatno upasti dogodine", reče Silo.

"Kakvim se poslom baviš?" upita Neely, pogledavajući Paula.

"Automobilski dijelovi", reče Silo. "Danas popodne svratio sam do Rakea. Tamo su i gospođica Lila i cure, zajedno s unucima i

susjedima. Kuća je puna ljudi, svi samo sjede, čekaju da Rake umre."

"Vidio si ga?" upita Paul.

"Ne. Negdje je straga, s bolničarkom. Gospođica Lila rekla je da Rake ne želi da ga netko vidi dok preživljava posljednje dane. Kaže da se pretvorio u kostur."

Pomisao na Eddieja Rakea koji leži u tami dok bolničarka odbrojava posljednje minute na dugo je vremena prekinula razgovor. Do dana kada su ga otpustili trenirao je u kopačkama i kratkim hlačama, ne oklijevajući ni na trenutak kada je trebalo pokazati ispravnu tehniku blokiranja ili neku pojedinost zadržavanja. Rake je obožavao fizički dodir sa svojim igračima, ali nije bio spreman čovjeka potapšati po ramenu ako je dobro obavio zadaću. Rake je volio udarati i nijedan trening nije bio potpun dok on ne bi bijesno bacio podmetač za pisanje i ščepao nekoga za ramena. Što krupnijeg igrača, to bolje. U vježbama blokiranja, kada nečim nije bio zadovoljan, znao se spustiti u savršeno odmjeran položaj, ispaliti loptu i svom se snagom zabiti u obrambenog igrača, koji je imao dvadesetak kilograma više i kompletnu zaštitnu opremu. Nije bilo igrača iz Messine koji nije vidio kako se Rake, za osobito loših dana, svom silinom baca na nekog beka i obara ga. Obožavao je nasilnost igre i takav stav zahtijevao od svakog igrača.

Tijekom trideset četiri godine koje je proveo na mjestu glavnog trenera, Rake je izvan terena udario samo dvojicu igrača. Prvi je slučaj bila glasovita tučnjava koncem šezdesetih, između trenera i neke usijane glave, klinca koji je odlučio prestati igrati i koji je samo tražio nevolje. Rake je jedva dočekao.

Drugi put radilo se o neočekivanome udarcu koji je završio na licu Neelyja Crenshawa. Bilo je upravo nevjerojatno da je to sada smežurani starac koji se bori za svaki dah.

"Bio sam na Filipinima", reče Silo tiho, no glas mu je bio promukao i jasno se čuo u svježem zraku.

"Čuvao sam časničke nužnike, bijesan zbog te dužnosti, i uopće nisam vidio kako igraš na faksu."

"Nisi puno propustio", reče Neely.

"Poslije sam čuo da si igrao super, ali si se onda ozlijedio."

"Odigrao sam par dobrih utakmica."

"Na drugoj godini bio je američki igrač tjedna", reče Paul. "Protiv Purduea je asistirao kod šest touchdowna."

"Koljeno, ne?" upita Silo.

"Da." "Kako...?"

"Izvukao sam se, ugledao malo praznog prostora, sakrio loptu i potrčao, nisam vidio beka." Neely je pričao kao da to čini već tisućiti put i radije više ne bi ponavljao.

Silu je bio puknuo prednji ligament u koljenu i preživio je. Znao je ponešto o koljenima.

"Operacija i sve ostalo?" reče.

"Četiri zahvata", odgovori Neely. "Potpuno puknuće ligamenta, uništena čašica."

"Znači da te sredila kaciga?"

"Bek je ciljao koljeno", reče Paul. "Na telki su prikazali deset-petnaest puta. Jedan od komentatora skupio je dovoljno hrabrosti da kaže kako je to bio prljav potez. Igrali su s A&M-om, ne moram ti dalje objašnjavati... "

"Sigurno je užasno boljelo."

"Da."

"Odvezla ga je hitna, a ljudi su na ulicama Messine plakali."

"U to sam uvjeren", reče Silo. "Ali ovom gradu ne treba puno da se uzruja. Rehabilitacija nije pomogla?"

"Takve ozljede znače završetak karijere", reče Neely.

"Terapija je samo pogoršala stvar. Bio sam osuđen na propast čim sam izletio s loptom i potrčao. Trebao sam ostati u zaklonu, kao što su me učili na treningu."

"Rake ti nikada nije rekao da ostaneš... "

"Gore se igra drukčije, Silo."

"Da, gore je hrpa idiota. Meni nisu dali ugovor. A mogao sam biti dobar, vjerojatno i prvi koji bi s te pozicije dobio Heismana."

"U to nema sumnje", reče Paul.

"To su znali svi na Techu", reče Neely. "Svi igrači stalno su pitali: Gdje je veliki Silo Mooney? Zašto ga nismo uzeli?"

"Kakva šteta", reče Paul.

"Još bi igrao u prvoj ligi." "Vjerojatno za Packerse", reče Silo. "I zgrtao veliku lovu. A komadi bi opsjedali moja vrata. To je život... "

"Nije te Rake želio poslati na višu školu?" upita Neely.

"Da, već sam trebao ići, ali ovdje mi nisu dopustili da maturiram."

"Kako si dospio u vojsku?"

"Lagao sam."

Nije bilo sumnje da je Silo lagao kako bi ga primili u vojsku, a vjerojatno je lagao i kako bi se izvukao iz nje.

"Treba mi pivo", reče. "Vi ste i ste isto za pivo?"

"Ja ću ovaj put preskočiti", reče Paul. "Ubrzo moram i trebam krenuti kući."

"A ti?"

"Pivce bi mi dobro došlo", reče Neely.

"Ostaješ još malo?" upita Silo.

"Možda."

"I ja. Jednostavno mi se čini da sada trebam biti baš tu."

Spartanski maraton bio je tradicionalni godišnji oblik mučenja, utrka koju je Rake osmislio kao način obilježavanja početka sezone. Održavao se u vrijeme prvog treninga u kolovozu, uvijek u podne, kako bi žega bila što užasnija. Svi koji su se nadali igranju u prvoj momčadi na stazi bi se pojavili u kratkim hlačama i tenisicama, a kada je Rake zviždaljkom dao znak za početak, počelo je trčanje u krug.

Formula je bila krajnje jednostavna - trčiš dok ne padneš od iscrpljenosti. Dvanaest krugova bio je minimum. Igrači koji nisu bili u stanju istrčati dvanaest krugova imali su priliku ponoviti maraton dan poslije, a ako netko ne bi uspio dvaput, jednostavno nije bio zreo za messinskog Spartanca. Srednjoškolski igrač koji ne može pretrčati pet kilometara, nema što petljati s kacigama i štitnicima.

Pomoćni treneri sjedili su u klimatiziranoj novinarskoj loži i brojili krugove. Rake se šetao s kraja na kraj terena i promatrao trkače, po potrebi podvikivao, diskvalificirao one koji su trčali presporo.

Brzina nije bila važna, osim ako je netko umjesto trčanja počeo hodati, zbog čega bi ga Rake povukao sa staze. Nakon što bi trkač odustao, ili bi se onesvijestio ili doživio diskvalifikaciju, morao bi sjediti nasred terena i pržiti se pod suncem sve dok više nitko ne bi ostao na nogama.

Pravila je bilo vrlo malo, a jedno od njih određivalo je automatsko izbacivanje iz konkurencije trkača koji bi povraćao na stazu. Povraćanje je bilo dopušteno i ta se mogućnost koristila često, no po

završetku izbacivanja sadržaja želuca, negdje podalje od staze, od trkača kojem je pozlilo očekivalo se da nastavi utrku.

Iz Rakeova beskrajnog repertoara nesmiljenih kondicijskih priprema, maraton je bio daleko najužasniji. Događaj kojeg su se svi bojali. Tijekom godina, neki mladići iz Messine upravo su se zbog maratona počeli baviti drugim sportovima, ili posve odustali od takvih aktivnosti.

Kada se igraču negdje u gradu, tijekom srpnja, spomenuo maraton, jadniku bi se osušila usta, a želudac svezao u čvor. Početkom kolovoza, većina se igrača pripremala svakodnevnim pretrčavanjem najmanje osam kilometara.

Zahvaljujući maratону, svi članovi momčadi na početku sezone bili su u vrhunskoj formi. Nije bilo nimalo neuobičajeno da pozamašni bek tijekom ljeta izgubi i deset-petnaest kilograma. Ne zbog djevojke i ne zbog izgleda. Kilogrami su se skidali radi preživljavanja maratona. Po njegovu završetku, svi su počeli nesputano jesti, iako je bilo teško debljati se uz tri sata treninga na dan.

Trener Rake ionako nije volio prekrupne bekove. Više je volio podlace poput Sila Mooneyja.

Neely je u završnom razredu istrčao trideset jedan krug, gotovo trinaest kilometara, a kada je pao na travu, jedva dolazeći do zraka, čuo je kako ga Rake proklinje sa suprotne strane terena.

Paul je te godine pretrčao petnaest kilometara, trideset osam krugova, i pobijedio na maratону. Svi Spartanci pamtili su dvije brojke - broj na njegovu dresu i broj krugova koje je istrčao na Spartanskom maratону.

Nakon što je zbog ozljede koljena postao običnim studentom na Techu, Neely se našao u nekom baru gdje ga je uočila jedna studentica iz Messine.

"Čuo si novosti od kuće?" upitala je.

"Kakve novosti?" upita Neely, kojeg vijesti iz rodnoga grada nisu ni najmanje zanimale.

"Oboren je rekord na Spartanskom maratону."

"Stvarno... "

"Osamdeset tri kruga."

Neely je ponovio njezine riječi, malo računao, pa rekao:

"To je gotovo trideset četiri kilometra."

"Tako je."

"Tko ga je oborio?"

" Neki klinac ... Jaeger . "

Samo su se u Messini među ogovaranjima mogli naći najnoviji podaci o kolovoskim pripremama.

Randy Jaeger sada se uspinjao tribinom u svojem zelenom dresu s brojem 5, tom bijelom peticom obrubljenom srebrnim koncem, utaknutom u traperice. Bio je nizak, vrlo mršav u struku, nesumnjivo krilni napadač brzih nogu i impresivnih rezultata u sprintu na četrdeset metara. Prvo je prepoznao Paula, a kada se približio, ugledao je Neelyja. Zaustavio se tri reda ispod njih i rekao:

"Neely Crenshaw."

"Taj sam", reče Neely. Rukovali su se. Paul je Jaegera dobro znao jer je, kako se ubrzo doznalo iz razgovora, Randyjeva obitelj imala trgovački centar sjeverno od grada, a, kao i svi u Messini, bankovni račun kod Paula.

"Ima novosti o Rakeu?" upita Jaeger, koji se sada smjestio u red iza i nagnuo se između njih.

"Baš i nema. Drži se jednako", reče Paul sumorno.

"Kada si prestao igrati?" upita Neely.

"Devedeset treće." "A njega su najurili... "

"Devedeset druge, ja sam bio maturant. Bio sam jedan od kapetana."

Nelagodna tišina. Priča o završetku Rakeove karijere iskrsnula je i nestala bez dodatnih opaski. Neely se u to vrijeme povlačio zapadnom Kanadom, obuzet postfakultetskom potištenošću koja ga je držala gotovo pet godina, tako da je propustio dramatične događaje. Tijekom godina doznao je dio pojedinosti, iako je samoga sebe nastojao uvjeriti da mu se živo fućka što je s Eddiejem Rakeom.

"Istrčao si osamdeset tri kruga?" upita Neely.

"Da, devedesete, u drugom razredu."

"To je i dalje rekord?"

"Da. Ti?"

"Trideset jedan, u četvrtom. Osamdeset tri zvuči nevjerojatno."

"Posrećilo mi se. Bilo je oblačno i svježije."

"A tip koji je bio drugi?"

"Četrdeset pet, čini mi se."

"Ne bih baš rekao da je stvar u sreći. Igrao si u sveučilišnoj?"

"Ne, ni s punom opremom nisam imao više od šezdeset kila."

"Dvije godine bio je u državnoj reprezentaciji", reče Paul. "I dalje drži rekord u pretrčanim metrima. Mama ga jednostavno nije uspjela udebljati."

"Imam jedno pitanje", reče Neely.

"Nakon trideset jednog kruga srušio sam se od boli. Rake me ispsovao kao da sam posljednje pseto. Što ti je točno rekao kada si završio osamdeset treći krug?"

Paul je samo nešto promumljao i nasmiješio se, jer je znao priču. Jaeger odmahne glavom i nasmiješi se.

"Rake kao Rake", reče. "Kada sam stao, prošao je pokraj mene i glasno rekao:

'Mislio sam da možeš doći do stotke.' Naravno, to je rekao zbog drugih igrača. Poslije mi je u svlačionici vrlo tiho rekao da sam pokazao veliku hrabrost i izdržljivost."

Dvoje rekreativaca sada je napustilo stazu. Uspeli su se nekoliko redova, sjeli daleko od svijeta i zagledali se u teren. Imali su pedeset i koju, bili preplanuli i u dobroj formi, u skupim tenisicama.

"Desni je Blanchard Teague", reče Paul, koji je želio pokazati da poznaje baš sve. "Naš optičar. Lijevo je Jon Couch, odvjetnik. Igrali su koncem šezdesetih, u vrijeme Niza."

"Znači da nisu nijednom izgubili", reče Jaeger.

"Tako je. Štoviše, protiv ekipe iz šezdeset osme, protivnici nijednom nisu osvojili ni bod. Dvanaest utakmica, dvanaest puta protivnik je ostao na nuli. U tome su sudjelovali i njih dvojica."

"Strava", reče Jaeger, istinski ispunjen strahopoštovanjem.

"To je bilo prije nego što smo se rodili", reče Paul. Trebalo im je još nekoliko trenutaka da upiju pravo značenje riječi "sezona bez primljenog gola".

Optičar i odvjetnik bili su posve zaokupljeni razgovorom, nesumnjivo iznova proživljavali veličanstvene trenutke iz vremena Velikog niza.

"U novinama je, nekoliko godina nakon što je dobio otkaz, izišao članak o Rakeu", reče Paul tiho.

"Naveli su sve uobičajene brojke, ali su pridodali i da je tijekom trideset četiri godine kroz njegove ruke prošlo sedamsto četrnaest igrača. To je bio naslov članka:

'Eddie Rake i sedamsto Spartanaca'."

"To sam vidio", reče Jaeger. A- "Koliko će ih biti na pogrebu?" reče Paul.

"Većina."

Silo je pod pribavljanjem osvježanja podrazumijevao donošenje dvaju sanduka piva i dovođenje dvojice tipova koji će mu pomoći sve popiti. Iz njegova kamioneta izašla su trojica muškaraca, a Silo je krenuo prvi, na ramenu noseći kutiju Budweisera. Jedna boca već mu je bila u ruci.

"O, Bože moj", reče Paul.

"Tko je onaj mršavi?" upita Neely.

"Mislim da je Ratkapa."

"Nije u zatvoru?"

"Malo je unutra, malo vani."

"Drugi je Amos Kelso", reče Jaeger. "Igrao je sa mnom." Amos je nosio drugu kutiju s pivom, a kada su njih trojica došli na tribinu, Silo je na piće pozvao Orleyja Shorta i njegova prijatelja. Nisu oklijevali. Dozvao je Teaguea i Coucha, a oni su za njima došli do tridesetog reda, gdje su sjedili Neely, Paul i Randy Jaeger.

Nakon upoznavanja i otvaranja boca, Orley upita:

"Kakve su novosti o Rakeu?"

"Svi samo čekaju", reče Paul.

"Ja sam navratio popodne", reče Couch sumornim tonom. "Pitanje vremena..." Couch se držao nekako važno, odvjetnički, što je Neelyju odmah zasmetalo. Optičar Teague potom se upustio u dugotrajnu priču o najnovijem napredovanju Rakeova raka.

Već je gotovo pao mrak. Više nije bilo rekreativaca. U toj polutami iz svlačionice se pojavio visok, nespretan muškarac i polagano krenuo prema metalnim stupovima na kojima je stajao semafor.

"To nije Zec, ne?" upita Neely.

"Naravno da je Zec", reče Paul. "Nikada neće otići odavde."

"Koja mu je sada funkcija?"

"Ne treba mu nikakva funkcija."

"Predavao mi je povijest", reče Teague.

"A meni matematiku", reče Couch.

Zec je predavao punih jedanaest godina, a onda je netko otkrio da nije završio ni osnovnu školu. Tijekom skandala koji je uslijedio, dali su mu otkaz, no umiješao se Rake koji ga je angažirao kao pomoćnika sportskog direktora. A to je u messinskoj srednjoj školi značilo da mu je jedina funkcija slušati Rakeove naloge. Vozio je autobus kojim je putovala momčad, brinuo se za dresove i opremu, te, što je bilo najvažnije, Rakeu prenosio sve glasine.

Rasvjeta je bila postavljena na četiri stupa, po dva sa svake strane. Zec pritisne prekidač. Uključila su se svjetla na južnome kraju strane rezervirane za goste, deset redova po deset reflektora. Teren su prekrile dugačke sjene.

"To radi sada već cijeli tjedan", reče Paul. "Zec ostavlja svjetla cijelu noć. To je njegova verzija bdjenja. Kada Rake umre, svjetla se gase."

Zec se uz posrtanje i ljuljanje vrati u svlačionicu. Bio je to njegov posljednji večernji izlazak.

"Još živi ovdje?" upita Neely.

"Da. Ima ležaj u potkrovlju, iznad teretane. Kaže da je noćni čuvar. Lud je sto gradi."

"A bio je vraški dobar nastavnik matematike", reče Couch.

"Može biti sretan što još hoda", reče Paul, i na te su se riječi svi nasmijali.

Zec je djelomičnim invalidom postao na jednoj utakmici 1981. godine, a razloge za to nikada neće posve dokučiti ni on ni Messina: s aut-linije utrčao je u teren, točno pred Loyda Munju, brzog i nesmiljenog beka koji je poslije igrao u Auburnu, beka koji je, međutim, te večeri igrao za momčad okruga Greene, i to igrao upravo čudesno dobro.

U trenucima izjednačenog rezultata potkraj treće četvrtine, Loyd se oslobodio i svi su bili uvjereni da ga očekuje dugotrajan, ali nesmetan sprint do gol-linije. Obje momčadi još su bile neporažene. Utakmica je bila napeta, a Zec je očito podlegnuo neviđenom pritisku. Na užas (i radost) deset tisuća najvjernijih messinskih navijača, Zec je svoje koščato i krhko tijelo ubacio u borilište i tako se negdje oko linije trideset pet metara sudario s Munjom. Taj sraz,

koji je za tada najmanje četrdesetogodišnjeg Zeca zamalo završio kobno, Loyd gotovo nije osjetio. Mušica na vjetrobranu.

Zec je na sebi imao hlače od kepera, zeleni pulover s oznakama messinskog kluba, zelenu kapu koja je poletjela u vis i pala deset metara dalje, te šiljate kaubojske čizme, od kojih se lijeva oslobodila i počela okretati oko osi dok je Zec još bio u zraku. I ljudi koji su sjedili visoko gore, u tridesetom redu, zaklinjali su se da su čuli kako Zecu pucaju kosti.

Da je Munja nastavio trčati, kontroverzi bi bilo bitno manje. No jadnik se toliko šokirao da se osvrnuo ne bi li vidio koga je i što točno pregazio i pritom izgubio ravnotežu. Padao je idućih petnaest metara, a kada se napokon zaustavio negdje oko linije dvadeset metara, sve je bilo puno žutih zastavica. Dok su se treneri nadvijali nad Zeca i raspravljali hoće li pozvati hitnu ili svećenika, suci su žurno dodijelili šest bodova okrugu Greene.

Toj odluci Rake se još nekoliko trenutaka protivio, a zatim se smirio. I on je bio šokiran, ali i zabrinut za Zeca, koji nakon pada nije pomaknuo ni jedan jedini mišić. Dvadeset minuta trajalo je podizanje i obzirno polaganje na nosila koja su bolničari odnijeli u svoje vozilo. Dok se hitna udaljavala, deset tisuća messinskih navijača ustalo je i s puno poštovanja zapljeskalo. Navijači iz okruga Greene, koji više nisu znali bi li trebali pljeskati ili zviždati, samo su nepomično sjedili i nastojali shvatiti sve što su vidjeli. Dobili su svojih šest bodova, no činilo se da je onaj praznoglavi jadnik mrtav. Rake, koji je uvijek bio vrhunski pokretač, stanku je iskoristio za poticanje svoje vojske.

"Zec igra odlučnije od vas cirkusanata", zarežao je na svoju obranu.

"Idemo malo isprašiti ove jadnike i pobijediti za Zeca!"

Messina je u četvrtoj četvrtini imala tri touch-downa i bez poteškoća pobijedila.

I Zec je preživio sudar. Puknula mu je ključna kost, dok su tri donja kralješka bila napukla. Potres mozga nije bio težak, a oni koji su ga dobro znali, tvrdili su da ne uočavaju dodatna oštećenja mozga. Nije ni potrebno naglašavati da je Zec postao mjesnim junakom. Na godišnjoj svečanoj večeri Rake mu je dodijelio trofej Blok godine.

Kako se suton povlačio pred tamom, svjetla su postajala sve blistavija. Oči su se prilagođavale poluosvijetljenoj tami Rake Fielda.

Jedna druga, manja skupina nekadašnjih Spartanaca pojavila se na suprotnome završetku tribine. Njihovi su se glasovi jedva čuli.

Silo otvori još jednu bocu i ispije je dopola.

"Kada si posljednji put vidio Rakea?" upita Blanchard Teague Neelyja.

"Dva dana nakon moje prve operacije", reče Neely. Svi su zašutjeli. Pričala se priča koju još nije čuo nitko u Messini.

"Bio sam u bolnici. Odradio jednu operaciju, čekale su me još tri."

"Bio je to podao udarac", promumlja Couch, kao da je Neelyju trebala takva podrška.

"Još kako", reče Amos Kelso.

Neely ih je jasno zamišljao, u kafićima u glavnoj ulici, tužna, snuždena lica, prigušene i potištene glasove kako prepričavaju udarac koji je upropastio karijeru njihova nacionalnog reprezentativca. Bolničarka mu je rekla da još nikada nije vidjela takvu poplavu izraza suosjećanja - čestitke, cvijeće, bombonijere, baloni, crteži koje su upućivali cijeli razredi osmoškolaca. A sve to iz gradića Messine, udaljenog tri sata vožnje.

Osim njegovih roditelja i trenera s Techa, Neely je odbijao sve posjete. Osam beskrajnih dana utapao se u samosažaljenju, a u tome mu je pomagala hrpa analgetika. Uzimao je koliko god su mu liječnici dopuštali.

Rake se došuljao jedne večeri, dosta vremena nakon završetka termina za posjete.

"Pokušao me razvedriti", reče Neely i otpije gutljaj piva.

"Rekao je kako se koljena mogu oporaviti. Pokušao sam povjerovati u njegove riječi."

"Je li spominjao finale iz osamdeset sedme?" upita Silo.

"Razgovarali smo o toj utakmici."

Još jedna dugotrajna i nelagodna stanka. Svi su razmišljali o tom susretu i zagonetkama povezanima s njom. Bio je to posljednji naslov momčadi iz Messine, a već je i to bilo dovoljno za godine i godine pomnih analiza. U poluvremenu su gubili 0:31, a s njima se dotada poigravala daleko nadmoćnija ekipa iz East Pikea. Spartanci su se nakon stanke vratili na teren na sveučilištu A&M, gdje ih je očekivalo trideset pet tisuća gledatelja.

Rakea nije bilo; pojavio se tek potkraj posljednje četvrtine.

Istina o tom događaju ostala je zakopana negdje duboko punih petnaest godina, a sada je bilo očito da ni Neely, ni Silo, ni Paul, ni Ratkapa Taylor nisu spremni prekinuti šutnju.

Rake se u bolničkoj sobi napokon ispričao, no Neely to nikome nije rekao.

Teague i Couch su se oprostili i otrčali u tamu.

"I nisi se vraćao, ne?" reče Jaeger. "Nakon ozljede nisam", odgovori Neely.

"Zašto?"

"Nije mi se dolazilo."

Taylor je dotada pio nešto puno žešće od piva. Uglavnom je šutio, a kada je progovorio, jezik mu je bio otežao.

"Kažu da si mrzio Rakea."

"To nije istina."

"A on je mrzio tebe."

"Rake je imao problema sa zvijezdama", reče Paul.

"To smo svi znali. Ako bi netko osvojio previše nagrada ili postavio previše rekorda, Rake bi postao ljubomoran. Kratko i jasno. Natjeravao nas je kao mazge i želio da svi budemo veliki igrači, ali kada su dečki poput Neelyja privlačili svu pozornost, postajao je zavidan."

"Ne vjerujem u to", progundā Orley Short.

"Istina je. Osim toga, želio je davati vrhunske igrače fakultetima po svojem izboru. Onom koji mu se u tom trenutku najviše sviđao. Želio je da Neely ide na State."

"A ja u vojsku", reče Silo.

"Sreća je što nisi završio u zatvoru", reče Paul.

"Još ima vremena", reče Silo i nasmije se.

Kod ulaza se zaustavio još jedan automobil, a vozač je isključio svjetla. Vrata se, međutim, nisu otvorila.

"Ljudi podcjenjuju zatvor", reče Taylor i svi se nasmiju.

"Rake je imao svoje miljenike", reče Neely. "A ja nisam bio među njima."

"Zašto si onda došao?" upita Orley Short.

"Ni sam točno ne znam. Valjda isto kao vi."

Neely se na prvoj godini Techa vratio u Messinu na utakmicu koju mu je klub priredio kao bivšem igraču. Na svečanosti održanoj u

poluvremenu iz optjecaja je povučen broj devetnaest. Gledatelji su u beskraj stajali i pljeskali, pljeskali, pljeskali, tako da je kasnio početak drugog poluvremena, zbog čega su Spartanci izgubili pet metara terena i zbog čega je trener Rake, unatoč vodstvu od 28:0 počeo vikati.

Bila je to jedina utakmica koju je Neely gledao od odlaska.

Godinu dana poslije ležao je u bolnici.

"Kada su postavili brončanu bistu?" upita.

"Dvije godine nakon što su ga otpustili", reče Jaeger.

"Udruga navijača skupila je deset tisuća dolara i sve sredila. Željeli su mu je predati prije jedne utakmice, no on je odbio."

"Znači da više uopće nije dolazio ovamo?"

"Pa, manje-više..." Jaeger rukom pokaže brežuljak u daljini, iza svlačionice.

"Prije svake utakmice dolazio je automobilom na Karr's Hill i parkirao se na jednoj od onih pošljunčanih cesta.

On i gospođica Lila sjedili su u autu, gledali odozgo, na radiju slušali Bucka Coffeyja, predaleko da se nešto konkretno vidi, ali i tako da cijeli grad zna da on i dalje gleda. Na završetku svakog poluvremena orkestar se okretao prema brežuljku i zasvirao borbenu pjesmu, a svih deset tisuća ljudi mahalo je Rakeu."

"Bilo je poprilično zgodno" reče Amos Kelso.

"Rake je znao sve što se događa", reče Paul.

"Zec ga je zvao dvaput na dan i sve mu prenosio."

"Postao je pustinjač?" upita Neely.

"Živio je povučeno", reče Amos.

"Barem prve tri-četiri godine. Govorkalo se da će se odseliti, no, s druge strane, glasine ovdje baš i ne znače previše. Svako jutro odlazio je na misu, ali u Messini se u crkvi skupi malo ljudi."

"Više je izlazio u posljednjih nekoliko godina", reče Paul. "Počeo je igrati golf."

"Bio je ogorčen?"

Ostali su razmišljali o tom pitanju.

"Da, bio je ogorčen", reče Jaeger.

"Ne bih baš rekao", reče Paul. "Krivio je sebe."

"Kažu da će ga pokopati do Scottyja", reče Amos.

"To sam i ja čuo", reče Silo, krajnje zamišljen.

Uto se začulo zatvaranje automobilskih vrata i neki lik stupi na atlešku stazu. Zdepast muškarac u nekakvoj službenoj odori razmetljivim je korakom počeo obilaziti teren i prilaziti tribini.

"Evo i problema", promumlja Amos.

"Mal Brown", reče Silo tiho.

"Naš slavni šerif, reče Paul Neelyju.

"Broj trideset jedan?"

"Glavom i bradom."

Neelyjev broj 19 bio je posljednji u nizu povučenih iz optjecaja. Broj trideset jedan bio je prvi.

Mal Brown igrao je sredinom šezdesetih, u vrijeme Niza. S trideset pet kilograma manje i prije trideset pet godina bio je opasan zadnji bek koji je jednom na utakmici oduzeo loptu pedeset četiri puta, a to je još uvijek bio rekord momčadi iz Messine.

Brak sklopljen na brzinu okončao je sveučilišnu karijeru prije nego što je i počela, a zahvaljujući brzom razvodu završio je u Vijetnamu, kamo je došao u pravo vrijeme za sudjelovanje u ofenzivi Tet 1968. godine.

Neely je veći dio djetinjstva slušao priče o velikom Malu Brownu. Prije jedne utakmice na Neelyjevoj prvoj godini, trener Rake svratio je kako bi održao malo predavanje i podigao mu moral. S puno pojedinosti prepričao je kako je Mal Brown jednom sprintao dvije stotine metara u drugom poluvremenu konferencijskog finala, i to sa slomljenim gležnjem!

Rake je obožavao priče o igračima koji odbijaju izići iz igre unatoč prijelomima, krvarenjima i raznoraznim teškim ozljedama.

Davno poslije Neely je negdje čuo da je Malov slomljeni gležanj najvjerojatnije bio tek teže istegnuće, no legenda je s godinama samo rasla, barem u Rakeovim sjećanjima.

Šerif je prošao ispred tribine, usput popričao s drugima koji su besposleno sjedili, a zatim se uspeo trideset redova i, gotovo bez daha, prišao Neelyjevoj skupini. Obratio se Paulu, potom Amosu, Silu, Orleyju, Ratkapi, Randyju - sve ih je znao po imenu ili nadimku.

"Čuo sam da si u gradu", reče Neelyju dok su se rukovali.

"Dugo se nismo vidjeli."

"Da", glasila je jedina riječ koju je Neely uspio izgovoriti. Koliko se on sjećao, nikada se nije upoznao s Malom Brownom. Dok je Neely

živio u Messini, ovaj nije bio šerif. Neely je poznavao legendu, ali ne i čovjeka. Nije važno. Pripadaju istome bratstvu.

"Mračno je, Silo, kako to da ne kradeš aute?" 'reče Mal.

"Prerano je."

"Strpat ću te iza rešetaka, znaš?"

"Imam odvjetnike."

"Daj mi pivo. Ne radim." Silo mu doda pivo, a Mal ga ispije odjednom.

"Idem od Rakea", reče i mljacne kao da je danima bio bez tekućine.

"Nema promjena. Svi samo čekaju..." Novost su primili bez riječi.

"Gdje se ti skrivaš sve ove godine?" upita Mal Neelyja.

"Nigdje."

"Nemoj mi lagati. Nitko te ovdje nije vidio već deset godina, možda i duže."

"Roditelji su se odselili na Floridu. Nisam imao razloga dolaziti."

"Ovdje si odrastao. Ovdje ti je dom. To nije dovoljno?"

"Možda tebi."

"Možda malo sutra. Ovdje imaš hrpu prijatelja. Nije lijepo tako bježati."

"Popij još jedno pivo, Mal", reče Paul.

Silo brzo doda još jednu bocu, a Mal je željno prihvati. Nekoliko trenutaka poslije, upita:

"Imaš klince?"

"Ne."

"Kako je koljeno?"

"Upropašteno."

"Žalim..." Veliki gutljaj.

"Kakav nizak udarac. Bilo je očito da si prešao liniju."

"Trebao sam ostati u zaklonu", reče Neely, premještajući položaj tijela, željan drugih tema. Koliko će još Messina pričati o niskome udarcu koji mu je upropastio karijeru? Još jedan veliki gutljaj, a Mal zatim tiho reče:

"Čovječe, zbilja si bio najveći."

"Možemo o nečemu drugom?" reče Neely. Na stadionu je sada sjedio već gotovo tri sata i odjednom je želio što prije otići, iako nije imao pojma kamo. Prije dva sata pričalo se da Mona Curry priprema večeru, no tu ponudu više nitko nije spominjao.

"U redu, o čemu?"

"O Rakeu", reče Neely. "Koja je bila njegova najgora ekipa?" Sve boce podignule su se u isto vrijeme dok su okupljeni sportaši razmatrali pitanje.

Mal se oglasio prvi:

"Sedamdeset šeste je izgubio četiri utakmice. Gospođica Lila zaklinje se da je cijelu zimu proveo praktički u samici. Prestao odlaziti u crkvu. Odbijao pojaviti se u javnosti. Ekipi je odredio nesmiljeni kondicijski program, cijelo ljeto tjerao ih kao stoku, u kolovozu odredio treninge tri puta na dan. Ali zato kada su krenuli sedamdeset sedme, bila je to posve druga ekipa. Zamalo su osvojili prvenstvo savezne države."

"Kako je Rake uspio izgubiti četiri utakmice u sezoni?" upita Neely.

Mal se nasloni na red iza sebe. Otpije gutljaj. Bio je daleko najstariji nazočni Spartanac, a budući da u trideset godina nije propustio nijednu utakmicu, govornica je bila njegova.

"Kao prvo, među igračima jednostavno nije bilo talentiranih. Cijena drva u ljeto sedamdeset šeste dosegla je astronomske visine, tako da su svi drvosječe napustili momčad. Znao i sami kakvi su. Zatim je vođa navale slomio ruku, a zamjene nije bilo. Te godine u susretu s Harrisburgom nismo imali nijedno dodavanje. Baš i nije lako kada svih jedanaest igrača sudjeluje u svakoj akciji. Prava katastrofa."

"Izgubili smo od Harrisburga?" upita Neely s nevjericom u glasu.

"Da, jedinstven slučaj u posljednjih četrdeset... to se nije dogodilo četrdeset jednu godinu. I znate što su radile te tupe lijenčine? Vodili su pri kraju utakmice, velika razlika, otprilike trideset šest nula. Najgori dan u povijesti footbala u Messini. I tako su već računali da je došlo do prekretnice u velikome suparništvu, pa su odlučili povećati razliku. Dvije minute prije kraja izveli su dodavanje unatrag, do treće linije. Još jedan touchdown. Užasno su se uzбудili, znate, kako su samo ponizili messinske Spartance.

Rake je ostao staložen, sve negdje zapisao krvlju i krenuo u potragu za drvosječama. Sljedeće godine igrali smo s Harrisburgom ovdje, prepun stadion, bijesni navijači... U prvom poluvremenu imali smo sedam touchdovna."

"Sjećam se te utakmice", reče Paul.

"Bio sam u prvom razredu. Četrdeset osam nula."

"Četrdeset sedam", reče Mal ponosno.

"U trećoj četvrtini postigli smo četiri zgoditka, a Rake je i dalje tražio dodavanja. Nije mogao mijenjati, jer nije imao rezerve, ali lopta je neprestano bila u zraku."

"Konačni rezultat?" upita Neely.

"Devedeset četiri nula. I do dana današnjeg to je rekord naše momčadi. Koliko znam, jedini put da je Eddie Rake jurio što veći rezultat."

Ona druga skupina na sjevernoj strani odjednom je prasnula u smijeh, jer je netko dovršio priču, nesumnjivo o Rakeu ili nekoj davnoj utakmici. Silo je u nazočnosti predstavnika zakona naglo utihnuo, a sada je, pričekavši pogodan trenutak, rekao:

"Morat ću krenuti. Nazovi me, Curry, ako čuješ nešto o Rakeu."

"Hoću."

"Vidimo se sutra", reče Silo, ustane, protegne se i posegne za posljednjom bocom.

"Trebam prijevoz", reče Ratkapa.

"Vrijeme je za posao, ha, Silo?" upita Mal.

"Vrijeme da svi poštene lopovi izmile iz svojih rupa."

"Pauzirat ću par dana", reče Silo. "Iz poštovanja prema treneru."

"Kako je to dirljivo. Znači da svoje dečke iz noćne smjene mogu poslati kući, budući da ti obustavljaš posao."

"Svakako, Mal."

Silo, Ratkapa i Amos Kelso polagano su se spustili uz zveket metalnih stuba.

"Za manje od godinu dana naći će se u zatvoru", reče Mal dok su gledali kako se udaljavaju stazom iza gola.

"Pripazi da tvoja banka u tome bude čista, Curry."

"Bez brige."

Neelyju je bilo dosta i priča i novosti. Ustavši, reče:

"I ja sada idem."

"Mislio sam da dolaziš na večeru", reče Paul.

"Sada nisam gladan. Može sutra navečer?"

"Razočarat ćeš Monu."

"Reci joj neka sačuva ostatke. Laku noć, Mal, Randy. Siguran sam da se ubrzo vidimo."

Koljeno mu je bilo ukočeno i dok se spuštao stubama, Neely je davao sve od sebe kako ne bi šepao, kako ničim ne bi pokazao da nije onako velik kakvim ga pamte. Na atletskoj stazi, iza spartanske klupe za rezerve, okrenuo se prebrzo, a koljeno je zamalo popustilo. Savilo se protiv njegove volje, a zatim zadrhtalo, dok ga je oštra bol pogodila na desetak različitih mjesta. Budući da mu se to često događalo, točno je znao kako ga malko podignuti i svu težinu brzo prebaciti na desnu nogu, te nastaviti koračati kao daje sve u najboljem redu.

Srijeda

U izlozima svih prodavaonica i lokala na trgu u Messini nalazio se veliki zeleni raspored utakmica, kao da je mušterije i prolaznike potrebno podsjećati da Spartanci igraju svaki petak uvečer. A na svim rasvjetnim stupovima ispred prodavaonica i lokala kočile su se zeleno-bijele zastave koje su se podizale koncem kolovoza, a spuštale po završetku sezone. Neely ih se sjećao iz vremena kada se na biciklu vozio pločnicima. U međuvremenu se ništa nije promijenilo. Veliki zeleni rasporedi svake su godine bili isti - utakmice otisnute masnim slovima, okružene nasmijanim licima učenika završne godine; pri dnu malene reklame mjesnih sponzora, a to su bile sve privatne tvrtke i obrti koji su uopće postojali u Messini. Nitko nije bio izostavljen s rasporeda.

U trenutku kada je ušao u restoran Renfrow's, na korak iza Paula, Neely je duboko udahnuo, samome sebi govoreći da se mora smiješiti, biti pristojan i ljubazan - ovi su ga ljudi, naposljetku, nekoć obožavali.

Prodoran miris prženja pogodio ga je već na samim vratima, a zatim i zvuk posuđa koje zveckaju negdje u daljini. Mirisi i zvukovi bili su isti kao u doba kada ga je otac subotom prije podne ovamo dovodio na vruću čokoladu. Dolazili su na mjesto na kojem su mještani iznova proživljavali i do pojedinosti prepričavali najsvježiju pobjedu Spartanaca.

Tijekom sezone svatko od igrača mogao je jednom na tjedan u Renfrow'su jesti besplatno. Bila je to jednostavna i velikodušna gesta koja se na bolnim iskušenjima našla ubrzo nakon rasne integracije škole.

Hoće li lokal crnim igračima ponuditi istu povlasticu? Još kako, glasila je poruka Eddieja Rakea, tako da je lokal bio jedan među prvima u saveznoj državi koji je svojevrijem uveo integraciju.

Paul je razmijenio po nekoliko riječi s većinom muškaraca nadvijenih nad kavu, ali je nastavio napredovati prema jednom separeu do prozora. Neely je kimao i nastojao izbjegavati izravne poglede. U trenutku kada su se smjestili, tajna više nije bila tajna.

Neely Crenshavv doista je u gradu.

Zidove su prekrivali stari rasporedi nogometnih utakmica, uokvireni novinski članci, zastavice, potpisani dresovi, te stotine fotografija - snimke ekipa poredane uredno, kronološki, iznad šanka, snimke iz igre preuzete iz mjesnih novina, veliki crno-bijeli portreti najvećih Spartanaca.

Neely se nalazio iznad blagajne, snimljen u završnom razredu. Pozirao je s loptom, spreman za ispucavanje, bez kacige, bez osmijeha, strogo poslovan i profesionalan, pun sebe, s dugom neukrotivom kosom, trodnevnom, ne baš gustom bradom, pogleda usmjerenog u daljinu, nesumnjivo zanesen snovima o budućoj slavi.

"U to vrijeme bio si tako zgodan", reče Paul.

"S jedne strane, čini mi se da je to bilo jučer, s druge da je sve bio samo san."

Na sredini najdužeg zida nalazilo se malo svetište uređeno u čast Eddieja Rakea - velika slika u boji na kojoj stoji u blizini gola, a ispod nje rekord - 418 pobjeda, 62 poraza, 13 naslova prvaka savezne države.

Prema ranojutarnjim pričama, Rake se još drži na životu. A grad se drži njega. Razgovaralo se prigušenim tonom - nije bilo smijeha, nije bilo šala, nije bilo beskrajnih ribičkih priča o fantastičnom ulovu, nije bilo uobičajenih prepiranja o politici.

Sićušna konobarica u zeleno-bijeloj odori donijela im je kavu i zapisala narudžbu. Poznavala je Paula, ali nije prepoznala tipa koji je došao s njim.

"Maggie još radi?" upita Neely.

"U staračkom domu je", reče Paul.

Maggie Renfrow desetljećima je posluživala kipuću kavu i masna jaja. Usto se neumorno bavila svim područjima ogovaranja i primopredaje glasina u vezi sa Spartancima i footballom. Zbog besplatnih obroka koje je odobrila igračima, uspjela je u onome što je bio cilj svim stanovnicima Messine - malo se više približiti dečkima i njihovu treneru.

U tom trenutku neki gospodin priđe njihovu stolu i s nelagodnom kimne Neelyju.

"Samo sam te htio pozdraviti", reče i ispruži desnu ruku.

"Drago mi je što te vidim nakon tako puno vremena. Bio si strašan."

Neely mu stisne ruku i reče:

"Hvala." Stisak je bio kratak.

Neely je prvi odvratio pogled. Gospodin je to shvatio na ispravan način i povukao se. Za njim više nije došao nitko.

Neki su ga kriomice pogledavali, s nelagodom piljili, no činilo se da se ostali zadovoljavaju time da zamišljeno sjede uz kavu i ne obaziru se na njega. Naposljetku, on je njih ignorirao posljednjih petnaest godina.

Messina je imala svoje junake, a od njih se očekivalo da uživaju u nostalgiji.

"Kada si posljednji put vidio Mišicu?" upita Paul. Neely samo otpuhne i pogleda kroz prozor.

"Nisam je vidio od faksa."

"Baš ništa?"

"Jedno pismo, još davno. Otmjeni papir, adresa negdje u Hollywoodu. Napisala je da je na najboljem putu da pokori cijeli grad. Da će dosegnuti slavu o kakvoj ja nisam mogao ni sanjati. Poprilično krupne stvari. Nisam odgovorio."

"Pojavila se na desetoj godišnjici mature", reče Paul. "Prava glumica, samo plava kosa i noge, odjeća kakva ovdje nije viđena. Poprilično skupa produkcija. Razbacivala se raznoraznim imenima, ovaj producent, onaj režiser, hrpa glumaca za koje nisam čuo. Stekao sam dojam da više vremena provodi u krevetu negoli pred kamerom."

"Uvijek ista."

"Ti barem znaš... "

"Kako je izgledala?"

"Umorno."

"Snimila je nešto?"

"Dosta filmova, a naslovi su se mijenjali iz sata u sat. Poslije smo uspoređivali što smo čuli i nitko nikada nije gledao ništa od stvari koje je spomenula. Sve je to bila velika predstava. Tipično za nju. Jedina je razlika što se sada zove Tessa. Tessa Canyon."

"Tessa Canyon?"

"A-ha."

"Kao nekakva pornozvijezda."

"Čini mi se da je i išla u tom smjeru."

"Jadnica."

"Jadnica?" ponovi Paul. "Obična egocentrična praznoglava fufica koja se proslavila jedino kao cura Neelyja Crenshawa."

"Da, ali kakve su to bile noge... "

Obojica su se još dugo smiješili. Konobarica je donijela palačinke i kobasicu, i još kave. Dok je svoj tanjur zalijevao javorovim sirupom, Paul je ponovo počeo pričati.

"Prije dvije godine imali smo veliku bankarsku konferenciju u Vegasu. Sa mnom je išla Mona. Stvar joj je ubrzo dosadila, pa je otišla u sobu. I meni je dosadilo, pa sam krenuo glavnom ulicom, kasno navečer. Ušao sam u jedan od starijih kasina i što misliš, koga sam vidio?"

"Tessu Canyon."

"Tessa je raznosila pića, radila kao konobarica u pripijenoj odjeći. Znaš već... sprijeda duboki izrez, straga visoko zadignuta suknjica. Poblajhana kosa, tona šminke, barem deset kila viška. Nije me vidjela, tako da sam je još neko vrijeme promatrao. Izgledala je kao da ima više od trideset. Najneobičnija je bila ta njezina predstava. Kad god se približila nekome od gostiju za stolom, zabljesnula ga je osmijehom i stala presti, obraćati mu se glasom koji kao da je govorio:

'Vodi me u sobu'.

Spretna na jeziku. Usputni dodiri i milovanje. Bestidno očijukanje s hrpom pijanaca. Žena jednostavno traži ljubav."

"Dao sam sve od sebe."

"Tužna priča."

"Zato sam je i nogirao. Neće doći na pokop, ne?"

"Možda. Ako postoje izgledi da naleti na tebe, hoće, doći će. S druge strane, ne izgleda baš senzacionalno, a izgled njoj znači sve."

"Starci su joj još ovdje?"

"Da."

Debeljuškasti muškarac u kapi sa znakom tvornice John Deere prišao je njihovu stolu kao da se neovlašteno našao na tuđem zemljištu.

"Samo sam te htio pozdravit', Neely", reče, već gotovo spreman nakloniti se.

"Tim Nunley, dolje, iz Forda", reče i ispruži ruku, kao da se pribojava da ga nitko neće ni primijetiti. Neely stisne ruku i nasmiješi

se.

"Popravljao sam aute tvog oca."

"Sjećam se", slaže Neely, no isplatilo se. Gospodin Nunley nasmiješio se od uha do uha i snažnije stisnuo njegovu ruku.

"I mislio sam da ćeš se sjetiti", reče i pogleda prema svojem stolu, kao da želi reći: 'Jesam vam rekao?'

"Drago mi je što si došao. Bio si najbolji."

"Hvala", reče Neely, pusti njegovu ruku i uzme vilicu. Gospodin Nunley se povuče, i dalje kao da se želi nakloniti, a zatim uzme kaput i iziđe iz restorana.

Za stolovima se i dalje razgovaralo prigušeno, kao da je već počelo bdjenje. Paul proguta zalogaj i nagne se prema Neelyju.

"Prije četiri godine imali smo dobru ekipu. Dobili su prvih devet utakmica. Bez poraza. Sjedio sam ovdje, jeo isto što i sada, u petak ujutro, na dan utakmice, a tema razgovora bila je, kunem ti se, Veliki niz. Ne onaj stari, nego novi. Ovi su ljudi bili spremni za novi niz. Tko te pita za najbolji rezultat u sezoni ili za osvajanje konferencijskog naslova, čak i prvenstva savezne države, sve je to ništa. Ovaj grad traži osamdeset, devedeset, možda i stotinu pobjeda za redom."

Neely brzo pogleda uokolo, a zatim pozornost ponovno usmjeri na doručak.

"To mi nikada nije bilo jasno", reče.

"Sve su to dobri i dragi ljudi, mehaničari, vozači, prodavači polica osiguranja, građevinski poduzetnici, možda pokoji odvjetnik, možda poneki bankar. Časni provincijski građani, ali nisu ništa senzacionalno. Hoću reći, ovdje nitko ne zarađuje milijune. Ali svake godine imaju pravo na osvajanje prvenstva, nije li tako?"

"Tako je."

"Ne kužim... "

"Pravo na razmetanje. O čemu se još mogu tako hvaliti?"

"Nije ni čudo da obožavaju Rakea. Grad se proslavio zahvaljujući njemu."

"Pojedi nešto", reče Paul. Muškarac u prljavoj pregači stolu se približio u ruci noseći smeđu omotnicu. Predstavio se kao brat Maggie Renfrow, kuhar u restoranu, i otvorio omotnicu. Unutra se nalazila uokvirena fotografija, dvadeset puta dvadeset pet centimetara, Neelyja na Techu.

"Maggie je oduvijek željela tvoj autogram na ovoj slici", reče.

Bila je to izvrsna snimka iz igre: Neely je čučao iza centra, davao upute za napad, spremao se za sprint, mjerkao obranu. U donjem desnom kutu vidio se dio ljubičaste kacige i Neely tako uvidi da je protivnik bio sveučilište A&M. Fotografija, koju dotada nije vidio, snimljena je samo nekoliko minuta prije nego što je doživio tragičnu ozljedu.

"Nema problema", reče i od kuhara uzme crni marker.

Potpisao se preko gornjeg dijela slike, još nekoliko dugih trenutaka zagledan u oči mladog, neustrašivog vođe navale, zvijezde koja na faksu čeka pravu priliku za ulazak u profesionalnu ligu. Jasno je čuo navijače Techa, kojih se tog dana okupilo sedamdeset pet tisuća i koji su očajnički priželjkivali pobjedu, ponosni na svoju neporaženu momčad, oduševljeni činjenicom da nakon toliko godina imaju pravog reprezentativnog vođu navale. Odjednom je osjetio nostalgiju za tim danima.

"Zgodna fotka", uspio je nekako promumljati. Vratio ju je kuharu koji ju je uzeo i odmah je objesio na čavlić ispod veće Neelyjeve fotografije.

"Idemo odavde", reče Neely i obriše usta. Na stolu je ostavio nešto novca i tako su njih dvojica žurno krenuli prema izlazu. Kimao je, uljudno se smiješio stalnim gostima, te na koncu uspio izići, a da ga nitko nije zaustavio.

"Zašto si tako nervozan među tim ljudima?" upita ga Paul kada su se našli vani.

"Ne želim razgovarati o footballu, kužiš? Ne želim slušati kako sam bio strašan i najbolji i sve to... "

Vozili su se mirnim ulicama u blizini trga, prošli pokraj crkve u kojoj je Neely kršten, crkve u kojoj se Paul vjenčao, pokraj zgodne kuće s poluetažama u Desetoj ulici, u kojoj je Neely živio od osme godine do odlaska na Tech. Njegovi roditelji prodali su je čistokrvnom sjevernjaku kojeg su doveli kako bi vodio tvornicu papira zapadno od grada. Prošli su pokraj Rakeove kuće, polagano, kao da bi najnovije vijesti mogli načuti i samim prolaskom tom ulicom. Pred kućom je sve bilo puno automobila, uglavnom s registracijama iz drugih saveznih država. Rakeova obitelj i najbližiji prijatelji, zaključili su.

Prošli su pokraj parka u kojem su kao djeca igrali bejzbol i dječji football.

I prisjećali se priča. Jedna od priča koje su u Messini prerasle u legendu, dakako, govorila je o Rakeu. Neely, Paul i još nekolicina njihovih prijatelja uz puno buke i prepiranja igrali su football u parku kada su primijetili muškarca koji je stajao u daljini, blizu ograde terena za bejzbol, i pomno ih motrio. Kada su završili, prišao im je i predstavio se: trener Eddie Rake. Dječaci su ostali bez riječi.

"Imaš dobru ruku, sinko", rekao je Neelyju, koji nije bio u stanju otvoriti usta.

"Sviđa mi se i rad nogu."

Svi dječaci spustili su pogled prema Neelyjevim nogama.

"I majka ti je jednako visoka kao otac?" upitao je trener Rake.

"Podjednako", uspio je nekako promrsiti Neely.

"Odlično. Bit ćeš odličan vođa navale u Spartancima." Rake se nasmiješio dječacima i zatim se udaljio.

Neelyju je tada bilo jedanaest godina. Zaustavili su se kod groblja.

Primicanje sezone 1992. godine u Messini je izazvalo veliku zabrinutost. Godinu prije momčad je izgubila tri utakmice, a to je bila opća katastrofa zbog koje su svi ojađeno gundali uz peciva u Renfrow'su, objede s političkim dužnosnicima u Rotary klubu i jeftino pivo u seoskim gostionicama.

U momčadi je bilo vrlo malo učenika završnog razreda, što je uvijek bio loš znak. Matura je za slabe igrače bila pravo olakšanje. Ako je i osjećao pritisak, Rake to ni slučajno nije pokazivao. Tada je na mjestu trenera Spartanaca bio već više od tri desetljeća i nije bilo toga što već nije iskusio i doživio.

Posljednji naslov prvaka savezne države, trinaesti po redu, osvojio je 1987., tako da su mještani proživljavali trogodišnju sušu važnih naslova. Doživljavali su oni već i gora razdoblja. Bili su razmaženi i priželjkivali stotinu pobjeda u nizu, a Rakeu se, nakon trideset četiri godine, živo fućkalo za njihove želje. Ekipe iz devedeset druge nije se mogla pohvaliti osobitim talentom, a s tom činjenicom bili su upoznati svi. Jedina zvijezda bio je Randy Jaeger, koji je igrao u kutu i na krilu, gdje je hvatao sve što bi mu vođa navale uspio dobaciti, a to nije bilo osobito puno.

U gradiću veličine Messine talenti se pojavljuju u ciklusima. U pozitivnim razdobljima, kao 1987. s Neelyjem, Silom, Paulom, Alonzom Taylorom i četvoricom nesmiljenih drvosječa u obrani, rezultati su bili neproporcionalno jednostrani. Rakeova se veličina, međutim, sastojala u tome što je pobjeđivao i s niskim i sporim igračima. Čak i u nedostatku talentiranih igrača ostvarivao je nadmoćne pobjede. No, sa slabima i mršavima radio je više i malo je ekipa koje su vidjele intenzitet kakav je Rake na teren unio u kolovozu 1992.

Nakon loše odrađenog treninga jedne subote poslije podne, Rake se okomio na igrače i zakazao trening za nedjelju ujutro, što je činio rijetko, jer se prije događalo da je time uzrujao crkvu. U osam ujutro, kako bi mladići stigli na misu, ako budu u stanju. Rakea je osobito pogodilo to što je stekao dojam da su igrači kondicijski nespremni, što je bilo upravo smiješno jer su svi članovi momčadi istrčali stotine i stotine sprintova.

Kratke hlače, štitnici za ramena, tenisice, kacige, bez kontakta, samo kondicijske pripreme.

U osam ujutro već je bilo preko trideset stupnjeva, nebo vedro, a sparina nepodnošljiva. Istezali su se i istrčali milju na atletskoj stazi, za zagrijavanje. Kada je Rake objavio početak druge milje, svi su igrači već bili natopljeni znojem.

Na popisu njegovih metoda mučenja kojih su se svi užasavali, na drugome mjestu, odmah iza Spartanskog maratona, bio je desant na tribine. Igrači su vrlo dobro znali što to znači i kada je Rake dreknuo "Tribine!", pola njih poželjelo je napustiti momčad.

Stali su u red, iza svog kapetana, Randyja Jaegera, i tako, u dugačkom, nevoljkom nizu, počeli polagano trčati oko terena. Kada se kolona približila tribini za gostujuće navijače, Jaeger je skrenuo kroz vrata i počeo trčati po tribinama, prema vrhu, svih dvadeset redova, a zatim uz ogradu na vrhu, pa dvadeset redova prema dolje, sljedećim prolazom između sjedala. Osam prolaza na drugoj strani, pa ponovno na stazu, iza gola do tribine za domaće. Pedeset redova prema vrhu, uz ogradu, pedeset redova dolje, pa gore, pa dolje, gore, dolje, gore, dolje, još osam prolaza, zatim na stazu, pa još jedan krug.

Nakon prve užasne runde, bekovi su počeli posustajati i okupljati se na začelju, dok je Jaeger, koji je mogao trčati u beskraj, bio daleko naprijed. Rake je režao i podvikivao uz atletsku stazu, sa zviždaljkom oko vrata, derao se na igrače koji su usporavali. Obožavao je zvuk koji su pedesetorica igrača stvarala u trku po tribinama.

"Niste u formi, dečki", rekao je, tek dovoljno glasno da ga čuju.

"Još nisam vidio tako sporu hrpu igrača", potužio se, i ovaj put jedva čujno. Rake je bio poznat po gundanju, koje se uvijek čulo.

Nakon drugog kruga, jedan stražnji bek pao je na travu i počeo povraćati. Krupniji igrači trčali su sve sporije. Scotty Reardon bio je igrač za specijalne namjene iz drugog razreda i tog je kolovoza imao šezdeset četiri kilograma.

U vrijeme obdukcije, međutim, imao je samo pedeset osam. U trećem krugu pao je između trećeg i četvrtog reda tribine za domaće navijače i više nije došao k svijesti. Budući da je bila nedjelja i da na treningu nije trebalo biti kontakta, Rake je obojici pomoćnih trenera rekao da ne trebaju doći. U blizini nije bilo ni hitne. Mladići su poslije pričali kako je Rake držao Scottyjevu glavu u krilu dok su cijelu vječnost čekali zvuk sirene. No umro je na tribini i liječnici u bolnici, kada je napokon dospio onamo, više mu nisu mogli pomoći. Toplotni udar.

Paul je taj događaj prepričavao dok su prolazili zavojitim, sjenovitim stazama groblja. U novijem dijelu groblja, na strmome obronku, nadgrobne su ploče bile manje, redovi pravilniji. Paul glavom kimne prema jednom kamenu, a Neely klekne kako bi bolje pogledao.

Randall Scott Reardon. Rođen 20. lipnja 1977. Umro 21. kolovoza 1992.

"Tu će ga pokopati?" upita Neely, pokazujući prazno mjesto do Scottyja.

"Tako se priča", odgovori Paul.

"Ovdje se uvijek šire dobre priče."

Prešli su nekoliko koraka do klupe od kovanog željeza ispod malenog brijesta, sjeli i zagledali se u Scottyjev nadgrobni spomenik.

"Tko je imao dovoljno petlje da ga otpusti?" upita Neely.

"Umro je pogrešni klinac. Scottyjeva obitelj imala je nešto novca, od prerade drva. Njegov stric, John Reardon, izabran je osamdeset

devete za okružnog tajnika za obrazovanje. Vrlo ugledan čovjek, vraški pametan, vrhunski političar, i jedina osoba koja je imala zakonsku mogućnost dati otkaz Eddieju Rakeu. I nogirao ga je. Grad je, kao što možeš i pretpostaviti, ostao u šoku nakon vijesti o smrti, a kada se doznalo za pojedinosti, bilo je određenih prigovora na račun Rakea i njegovih metoda rada."

"Prava je sreća što nas nije sve pobio."

"Obdukcija je obavljena u ponedjeljak - čisti toplotni udar. Nije bilo ranijih oboljenja, nikakvih zdravstvenih poteškoća. Nikakvih nepravilnosti ni anomalija. Savršeno zdrav petnaestogodišnjak otišao je od kuće u pola osam u nedjelju ujutro, na dva sata mučenja, i nije se vratio. Prvi put u povijesti ovoga grada, ljudi su pitali:

'Zašto, točno, treba tjerati klince da trče u sauni dok ne počnu povraćati?'"

"A odgovor je glasio?"

"Rake nije imao odgovore. Rake nije rekao ništa. Rake je ostao kod kuće i pokušao pregrmjeti oluju daleko od očiju javnosti. Mnogi ljudi, a među njima i oni koji su igrali za njega, pomislili su:

'No, da, Rake je napokon nekoga ubio.' No mnogi zagrižljivci govorili su:

'Dobijesa, mali jednostavno nije bio dovoljno izdržljiv za Spartance'. Grad se podijelio. Situacija je postala gadna."

"Sviđa mi se taj Reardon", reče Neely.

"Čvrst je. Odlučan. U ponedjeljak navečer nazvao je Rakea i otpustio ga. Stvar je eksplodirala u utorak. Kao što se moglo i očekivati, Rake nije mogao podnijeti pomisao na to da je u nečemu izgubio, tako da se bacio na telefoniranje, počeo unositi pomutnju među najgorljivije navijače."

"Nije ga pekla savjest?"

"A tko će znati što se događalo u njemu? Pogreb je bio prava noćna mora, to ti vjerojatno ne moram posebno naglašavati. Klinci su zavijali, neki su padali u nesvijest. Igrači u zelenim dresovima. Orkestar je svirao i ovdje, na groblju. Svi su samo gledali Rakea, koji je stvarno izgledao jadno."

"Rake je bio velik glumac."

"I to su svi znali. Dobio je otkaz prije manje od dvadeset četiri sata, tako da je pogreb samo naglasio dramatičnost njegova odlaska. Velika, velika predstava, koju nije propustio ama baš nitko."

"Da sam barem bio ovdje... "

"A gdje si bio?"

"U ljeto devedeset druge? Negdje na zapadu. Vjerojatno u Vancouveru."

"Navijači su u srijedu u školskoj dvorani pokušali organizirati veliki sastanak. Reardon je rekao:

"U ovoj školi ni slučajno". Tako su otišli u zgradu ratnih veterana i pokušali rehabilitirati Eddieja Rakea. Neki su prijetili da će prestati davati novac, da će bojkotirati utakmice, održavati prosvjede pred Reardonovim uredom, čak i otvoriti novu školu, u kojoj bi, vjerojatno, obožavali Rakea."

"Rake je došao na skup?"

"Ni slučajno. Poslao je Zeca. Zadovoljio se telefoniranjem od kuće. Stvarno je bio uvjeren da se uz odgovarajući pritisak može vratiti na posao. Ali Reardon nije htio ni čuti. Razgovarao je s pomoćnicima i za novog glavnog trenera imenovao Zmiju Thomasa. Zmija je odbio. Reardon ga je otpustio. Donnie Malone je odbio. Reardon ga je otpustio. Upchurch je odbio. Reardon ga je otpustio."

"Tip mi je sve simpatičniji."

"Na koncu su braća Griffm rekla da će uskočiti dok se ne pronađe trajna zamjena. Pod Rakeom su igrali koncem sedamdesetih... "

"Sjećam se. Voćnjak s orasima."

"Tako je. Odlični igrači, dobri dečki, a budući da Rake nikada nije ništa mijenjao, dobro su poznavali sustav, varijante, većinu klinaca. Tako je došao i petak, prva utakmica u sezoni. Igrali smo protiv Portervillea, a bojkot je trajao. Poteškoća je bila u tome što nitko nije htio propustiti tekmu. Rakeovi ljudi, koji su vjerojatno bili u većini, nisu mogli ne doći, jer su željeli da gosti pregaze domaću ekipu. Pravi navijači došli su iz legitimnih razloga. Stadion je bio krcat, kao i uvijek.

Ljudi su vikali na sve strane, svatko je tjerao po svom, unutar složene mreže odanosti i sklonosti. Igrači su bili puni želje da pobijede. Utakmicu su posvetili Scottyju i pobijedili s četiri touchdowna. Čudesna večer.

Tužna, zbog Scottyja, i tužna jer je Rakeova era, kako se činilo, bila završila, no pobjeda je ipak svima najvažnija."

"Ova klupa je tvrda", reče Neely i ustane.

"Idemo u šetnju."

"U međuvremenu, Rake je angažirao odvjetnika. Podnio je tužbu i stvari su ubrzo poprimile gadan prizvuk. Reardon se nije dao smesti, a grad je, iako i dalje duboko podijeljen, uspijevao okupiti se na stadionu svakog petka navečer. Dečki su igrali odvažnije nego ikada. Više godina poslije, jedan mali kojeg znam rekao je kako je svima užasno laknulo što mogu igrati iz čiste zabave i užitka, a ne iz straha."

"To je vjerojatno lijepo."

"Mi taj osjećaj nismo upoznali."

"Ne, nismo."

"Pobijedili su prvih osam utakmica. Bez poraza. Čisti ponos i petlja. Već se razgovaralo o osvajanju prvenstva. Pričalo se i o novome nizu. Pričalo se i kako bi Griffinima trebalo platiti hrpu love da osnuju novu dinastiju. I slična sranja... "

"I onda su izgubili?"

"Naravno. Takav je football. Klinci si u glavu utuže da su dobri i onda dobiju po prstima. Jako."

"Tko ih je sredio?"

"Hermantown."

"Ne, samo ne Hermantown! Pa to je košarkaška škola."

"I to ovdje, pred deset tisuća ljudi. Najgora utakmica koju sam vidio. Bez ponosa, bez petlje, samo im pokaži kako izgleda sljedeći izrezak iz novina. Zaboravite Niz. Zaboravite naslov prvaka. Najurite Griffine. Dovedite Eddieja Rakea. Sve je bilo kao u redu dok smo pobjeđivali, ali taj jedan jedini poraz rasporio je grad, nanio mu ranu od koje se neće oporaviti još godinama. A kada smo izgubili i sljedeći tjedan, nismo se uspjeli kvalificirati u završnicu. Griffini su odmah dali ostavku."

"Pametni dečki."

"Oni među nama koji su igrali za Rakea našli su se nekako u sredini. Svi su pitali:

'Na čijoj si strani?'

Nije bilo izvlačenja, morao si se izjasniti jesi za Rakea ili protiv njega."

"A što je bilo s tobom?"

"Ja sam ostao negdje na sredini, između, tako da sam dobio po glavi i s jedne i s druge strane. Stvar je prerasla u klasni rat.

Uvijek je postojala vrlo malena skupina ljudi koji su se protivili tome da se na football troši više nego na matematiku i prirodu zajedno. Mi smo putovali unajmljenim autobusom, dok su se sve školske momčadi snalazile s roditeljskim automobilima.

Djevojke godinama nisu imale teren za bejzbol, dok smo mi imali ne jedan, nego dva terena za treninge. Klub latinista ispunio je uvjete za izlet u New York, ali si ga nije mogao priuštiti; te iste godine naši su igrači vlakom išli gledati finale profesionalnog prvenstva u New Orleansu. Popis nema kraja.

Nakon što je Rake dobio otkaz, ti su prigovori postali sve glasniji. Ljudi koji su željeli smanjiti značaj sporta uočili su priliku. Najzagriženiji pristaše footballa tome su se opirali; željeli su samo Rakea i još jedan Niz. Oni među nama koji su igrali, a potom studirali, i koji su se smatrali ponešto prosvijetljenima, zaglavili su između njih, pod unakrsnom vatrom."

"I što je bilo?"

"Stvar je bubrila mjesecima. John Reardon nije popuštao. Pronašao je nekakvu izgubljenu dušu u Oklahomi koja je pristala preuzeti trenersko mjesto i angažirao ga kao nasljednika Eddieja Rakea. Nažalost, Reardona je devedeset treće čekao reizbor, tako da je cijela stvar prerasla u užasnu političku svađu. Naveliko se pričalo da će sam Rake biti Reardonov protukandidat. U slučaju da ga izaberu, samog sebe ponovno bi postavio za trenera, a cijelom svijetu rekao neka ide dovraga. Pričalo se i da će Scottyjev otac potrošiti milijun dolara samo da ponovno izaberu Johna Reardona. I tako dalje i tako dalje. A kampanja je postala gadna i prije nego što je počela, toliko odvratna da Rakeovi ljudi gotovo i nisu uspjeli pronaći kandidata."

"I tko se kandidirao?"

"Dudley Bumpus."

"Zvuči perspektivno... "

"Ime je još bilo najbolje od svega. Radi se o mjesnom mešetaru na području nekretnina koji je među navijačima imao dugačak jezik. Nije

imao političkog iskustva, nije imao iskustva na području obrazovanja, jedva je završio nekakvu višu. Samo jedna optužba, nikada osuđen. Gubitnik koji je zamalo dobio izbore."

"Reardon je ostao?"

"Imao je šezdeset glasova više. Povijest okruga ne pamti tako velik odaziv birača, gotovo devedeset posto. Bio je to rat bez zarobljenika. Kada su objavljeni rezultati, Rake je otišao kući, zaključao vrata i skrivao se sljedeće dvije godine."

Zaustavili su se kod niza grobova. Paul pođe uz njih, tražeći nekoga.

"Ovdje je", reče, pokazujući rukom.

"David Lee Goff. Prvi Spartanac koji je poginuo u Vijetnamu."

Neely pogleda ploču. Na umetnutoj fotografiji vidio se David Lee. Izgledao je kao pravi šesnaestogodišnjak, a slikao se ne u vojničkoj odori ili prigodom mature, nego u svojem zelenom spartanskom dresu, s brojem 22. Rođen 1950., poginuo 1968.

"Znam njegovog najmlađeg brata", reče Paul.

"David Lee maturirao je u svibnju, obuku počeo u lipnju, u listopadu je stigao u Vijetnam, a poginuo je dan nakon Dana zahvalnosti. S osamnaest godina i dva mjeseca."

"Dvije godine prije nego što smo se rodili."

"Tako nekako. Bio je još jedan kojeg još nisu pronašli. Crni klinac, Marvin Rudd, koji je nestao 1970."

"Sjećam se kako je Rake pričao o Ruddu", reče Neely.

"Rake ga je obožavao. Njegovi starci i dalje ne propuštaju utakmice i čovjek se pita o čemu razmišljaju."

"Dosta mi je smrti", reče Neely. "Idemo."

Neely se nije mogao sjetiti knjižare u Messini, kao ni mjesta na kojem bi se mogao popiti espresso ili kupiti kenijska kava u zrnju. Nat's Place sada je Četvrti četvrtak u studenome nudio sve tri stvari, zajedno s časopisima, cigarama, CD-ima, neobičnim čestitkama, biljnim čajevima sumnjiva porijekla, vegetarijanskim sendvičima i juhama, pritom nudeći i mjesto za druženje nemirnih pjesničkih duša i folk-pjevača, te onih nekoliko pretendenata na boemski status u gradu.

Lokal se nalazio na trgu, četiri broja od Faulove banke, u zgradi u kojoj su se u Neelyjevu djetinjstvu prodavali hrana za domaće

životinje i umjetno gnojivo. Paula su čekale obveze povezane s izdavanjem kredita, tako da se Neely u istraživanje uputio sam. Nat Sawyer bio je najgori pucač u povijesti Spartanaca. Prosječnom duljinom udaraca postavio je nove negativne rekorde, a nespretnošću profučkao tolika dodavanja da bi Rake obično jednostavno nastavio s četvorkom ili osmicom, bez obzira na točnu poziciju lopte.

Kada je Neely igrao kao vođa navale, dobar pucač jednostavno nije bio nužan. U četvrtom se razredu dvaput dogodilo da je Nat nekako uspio nogom posve promašiti loptu i tako se pobrinuo za nastanak jedne od najgledanijih snimki u povijesti škole.

Drugi promašaj, a zapravo je bila riječ o dvostrukome promašaju usred istog ispucavanja, za posljedicu je imao komičan sprint od devedeset četiri metra do linije gola, sprint koji je, prema preciznim vremenskim oznakama na snimci, trajao 17,3 sekunde. Stojeći u prostoru iza vlastitog gola, i zbog toga poprilično nervozan, Nat je pustio loptu, nogom zahvatio samo zrak, i već trenutak poslije našao se pod divljačkim naletom dvojice braniča iz Grove Cityja. Dok se lopta nedužno vrtjela na obližnjoj travi, Nat se pribrao, uzeo je i počeo trčati.

Ona dvojica braniča, koji su, kako se činilo, ostali posve zatečeni, zbunjeno su pojurili za njim, a Nat je pokušao šutirati još jednom, u trku. Kada je promašio, ponovno je podignuo loptu i jurnjava se nastavila. Prizor u kojem tako nespretna gazela juri terenom, obuzeta krajnjim užasom, izazvao je pravu paralizu kod mnogobrojnih igrača, i iz jedne i iz druge momčadi.

Silo Mooney poslije je posvjedočio da se smijao toliko da nije uspijevaio blokirati eventualne napade na svojeg pucača. Zaklinjao se da je čuo smijeh i ispod kaciga igrača iz Grove Cityja.

Služeći se snimkom, treneri su izbrojili deset neuspjelih napada na trkača. Kada je Nat napokon stigao do gol-linije, nagazio je loptu kopačkom i, ne razmišljajući o kazni, skinuo kacigu i otrčao do domaćih navijača, kako bi mu se obožavatelji mogli diviti iz blizine.

Rake mu je dodijelio nagradu za Najružniji touchdown godine.

U desetom razredu Nat je pokušao igrati posljednjeg igrača obrane, no nije mogao trčati i mrzio je udarati. U jedanaestome je pokušao igrati na mjestu hvatača, no Neely ga je pod kutom udario u trbuh,

tako da Nat pet minuta nije mogao disati. Malo je Rakeovih igrača koje je zadesilo prokletstvo tako izražene netaleantiranosti. Nitko od Rakeovih igrača u dresu nije izgledao gore od njega.

Izlog je bio prepun knjiga, a reklame su nudile kavu i ručak. Vrata su zaškripala, oglasilo se zvono i Neelyju se na trenutak učinilo da se vratio u prošlost. A onda je osjetio prvi dašak tamjana i odmah shvatio da lokal vodi Nat. Sam vlasnik, koji je nosio veliku hrpu knjiga, pojavio se između dviju učvršćenih polica i uz osmijeh rekao:

"Dobro jutro. Tražite nešto konkretno?"

Zatim je zastao kao ukopan, a sve knjige popadale su na pod.

"Neely Crenshaw!" Poletio je naprijed, nespretno kao dok je pokušavao štirati loptu, i njih dvojica tako su se zagrlili. Bio je to nespretni zagrljaj, zahvat u kojem je Neely dobio oštar udarac laktom po bicepsu.

"Tako mi je drago!" reče oduševljeno Nat. Još nekoliko trenutaka oči su mu bile vlažne.

"I meni, Nat", reče Neely, kojem je već bilo blago neugodno. Nasreću, u tom se trenutku u prodavaonici nalazio još samo jedan kupac.

"Gledaš moje naušnice, zar ne?" upita Nat i odmakne se za korak.

"Pa, da, imaš pravu zbirku." U svakom uhu imao je barem pet srebrnih naušnica.

"Prve muške naušnice u Messini. Što kažeš? I prvi repić. I prvi otvoreno homoseksualni trgovac u središtu grada. Nisi ponosan na mene?" Nat je sada pridizao dugačku crnu kosu, kako bi pokazao rep.

"Svakako, Nat. Odlično izgledaš."

Nat ga je mjerkao, od glave do pete, zacakljenih očiju, kao da već satima pije samo espresso.

"Kako je koljeno?" upita, pogledavajući uokolo, kao daje ta ozljeda nekakva tajna.

"Zeznuto zauvijek, Nat."

"Pasji sin udario te kada je već bilo kasno. Gledao sam." Nat je govorio s autoritetom čovjeka koji je tog dana stajao uz rub igrališta Techa.

"Bilo je to davno, Nat. U jednom drugom životu."

"Može kava? Imam pošiljku iz Gvatemale od koje će ti zazujati u glavi."

Prolazeći između ormara, polica i stalaka došli su u stražnji dio lokala, u kojem se ukazao improvizirani kafić. Nat je otišao, gotovo otrčao, iza pretrpanog šanka i počeo nabacivati šalice, tanjuriće, žličice.

Neely je sjeo na barsku stolicu i stao ga promatrati. Nijedan Natov pokret nije bio ni približno skladan.

"Kažu da mu je ostalo manje od dvadeset četiri sata", reče Nat, koji je sada brisao malenu posudu za kuhanje.

"Glasine su ovdje uvijek pouzdane, osobito kada se radi o Rakeu."

"Ne, ovo je poteklo iz kuće." U Messini nije bilo najvažnije raspolagati najsvježijom pričom, nego imati najbolji izvor.

"Može cigara? Imam i cigare prošvercane s Kube. I to je super stvar."

"Ne, hvala. Ne pušim."

Nat je ulijevao vodu u veliki aparat talijanske proizvodnje.

"Čime se baviš?" upita preko ramena.

"Nekretninama."

"Čovječe, kako je to originalno."

"Omogućuje preživljavanje. Imaš zgodan dućan, znaš, Nat. Curry kaže da ti dobro ide."

"Samo pokušavam unijeti malo kulture u ovu pustinju. Paul mi je za početak posudio trideset tisuća dolara. Možeš vjerovati? Imao sam samo golu ideju i osamsto zelembaća, a moja je majka, naravno, bila spremna staviti potpis."

"Kako je ona?"

"Super, hvala. Jednostavno odbija starjeti. I dalje predaje u trećem osnovne."

Dok je aparat bruji, Nat se nasloni na maleni sudoper i pogladi guste brkove.

"Rake će umrijeti, Neely... Možeš vjerovati? Messina bez Eddieja Rakea. Ovdje je kao trener počeo prije četrdeset četiri godine. Pola ljudi u ovom okrugu tada se još nije ni rodilo."

"Vidao si ga?"

"Često je dolazio ovamo, ali kada se razbolio, otišao je kući umrijeti. Nitko ga nije vidio već šest mjeseci." Neely pogleda uokolo.

"Rake je dolazio ovamo?"

"Bio mi je prva mušterija. Poticao me na otvaranje, održao uobičajeni govor kako bi mi podignuo moral - nemoj se bojati, radi više od drugih, ne spominji neuspjeh - stvari uobičajene za stanku između poluvremena. Kada sam otvorio knjižaru, često je ujutro dolazio na kavu. Bit će da se tu osjećao sigurno jer baš i nije bilo gužve. Većina seljaka mislila je da će navući AIDS ako se pojavi na mojim vratima."

"Kada si otvorio?"

"Prije sedam i pol godina. Prve dvije godine nisam uspijevao plaćati račun za struju, a onda sam malo-pomalo stao na noge. Počelo se pričati da je ovo Rakeov omiljeni lokal, tako da se u gradu pojavila znatiželja."

"Čini mi se da je kava gotova", reče Neely u trenutku kada je aparat počeo šištati.

"Nikada nisam vidio da Rake čita knjige."

Nat ulije kavu u dvije malene šalice na tanjurićima i položi ih na šank.

"Po mirisu se čini da je jaka", reče Neely.

"Trebalo bi je izdavati samo na recept. Rake me jedan dan upitao što bi od knjiga bilo za njega. Dao sam mu Raymonda Chandlera. Vratio se već sutradan i zatražio još. Obožavao ih je. Zatim sam mu dao Dashiella Hammetta. Pa je onda poludio za Elmoreom Leonardom. Otvaram u osam, što je rijetkost među knjižarama, a jednom ili dvaput na tjedan Rake je dolazio rano ujutro. Tako smo sjedili ondje u kutu i razgovarali o knjigama; nikada o footballu ili politici, nikada nismo tračali. Samo o knjigama. Obožavao je detektivske priče. Kada je čuo zvono iznad ulaznih vrata, iskradao se kroz stražnja vrata i odlazio kući."

"Zašto?"

Nat otpije velik gutljaj kave, a malena šalica pritom je nestala u dubinama njegovih neukrotivih brkova.

"O tome nismo puno razgovarali. Rakeu je bilo neugodno jer su ga tako otpustili. Užasno je ponosan, a tome je naučio i nas. Ali osjećao se i odgovornim za Scottyjevu smrt. Mnogi su krivili njega i tako će ostati zauvijek. A to je gadno opterećenje, čovječe. Dobra ti je kava?"

"Jaka je. Nedostaje ti?"

Ponovno polagano otpijanje gutljaja.

"Kako ti može ne nedostajati ako si jednom igrao u njegovoj momčadi? Svaki dan vidim njegovo lice. Čujem taj glas. Osjećam miris njegova znoja. Osjećam kako me udara, bez štitnika. Znam oponašati njegovo režanje, gundanje, psovanje. Sjećam se njegovih priča, govora, lekcija. Sjećam se svih četrdeset varijanti i svih trideset osam utakmica koje sam odigrao u dresu.

Moj je otac umro prije četiri godine i užasno sam ga volio, ali, a to je teško izgovoriti, na mene je utjecao manje nego Eddie Rake." Nat zašuti usred misli, tek toliko da ulije još kave.

"Poslije, kada sam otvorio ovaj lokal i upoznao i njegovu drugu stranu, kada za mene više nije bio samo legenda, kada se više nisam brinuo da će vikati na mene jer sam nešto zeznuo, malo-pomalo počeo sam obožavati starog prdonju.

Eddie Rake nije draga osoba, ali je čovjek. Užasno je patio nakon Scottyjeve smrti, a nije se imao kome obratiti za pomoć i utjehu. Užasno se puno molio, svako jutro odlazio na misu. Mislim da su mu pomogle i te knjige; bio je to za njega jedan posve novi svijet. Sav se izgubio u knjigama, na stotine njih, možda i tisuće." Kratak gutljaj.

"Nedostaje mi, nedostaje mi tamo u kutu, kako razgovara o knjigama i piscima da ne bi morao razgovarati o nogometu."

U tom trenutku tiho se oglasi zvono na vratima. Nat samo slegne ramenima i reče:

"Već će nas pronaći. Jesi za kolač ili nešto slično?"

"Ne. Već sam jeo kod Renfrowice. Tamo je sve isto. Ista mast, isti jelovnik, iste muhe."

"Isti seljaci sjede i psuju jer momčad nije neporažena."

"Da. Ti ideš na utakmice?"

"Neee. Kada si javno jedini peder u ovakvom gradu, baš i ne uživaš u gužvi. Ljudi pilje, pokazuju, šapuću, odvođe djecu i, premda sam se na to naviknuo, više volim izbjegavati takve prizore. Osim toga, da idem, išao bih ili sam, što nije ni najmanje zabavno, ili s dečkom, a to bi značilo prekid utakmice. Možeš zamisliti da se došćem s nekim zgodnim mladićem i da se držimo za ruke? Kamenovali bi nas."

"Kako si se uspio tako diskretno deklarirati u ovom gradu?" Nat odloži šalicu i uvuče ruke duboko u džepove besprijekorno izglačanih traperica.

"Nije bilo ovdje, čovječe... Nakon mature sam se manje-više preselio u Washington D.C., a tamo mi nije trebalo puno da shvatim tko sam i što sam. Nisam se samo tako izvukao iz tajnosti, Neely, nego objavio na sva zvana. Zaposlio sam se u knjižari, naučio posao. Pet godina živio sam neobuzdano i ludo se zabavljao, no nakon toga dojadio mi je veliki grad.

Iskreno govoreći, počeo sam čeznuti za domom. Tatino se zdravlje pogoršavalo i morao sam se vratiti. Dugo sam razgovarao s Rakeom i rekao mu istinu. Od svih ljudi, prvo sam se povjerio Eddieju Rakeu."

"Kako je reagirao?"

"Rekao je da ne zna puno o homoseksualcima, ali ako ja znam što sam, neka svi idu k vragu.

'Živi svoj život, sinko', rekao je. 'Neki će te mrziti, neki te obožavati, a većina se još nije ni odlučila. Sve ovisi o tebi.'"

"Tipično za Rakea."

"Ulio mi je hrabrost, čovječe. I zatim me uvjerio da trebam otvoriti ovu knjižaru. A kada sam već bio siguran da sam počinio strašnu grešku, Rake je počeo često dolaziti ovamo i tako se pročulo... Samo trenutak. Nemoj otići." Nat se udalji dugačkim koracima, ode do postarije dame koja je čekala kod blagajne.

Beskrajno srdačnim glasom zazvao ju je po imenu i već nekoliko trenutaka poslije izgubili su se među policama s knjigama.

Neely zaobiđe šank i uzme još kave. Kada se vratio, Nat reče:

"Gospođa Undenwood. Nekoć je imala čistionicu."

"Sjećam se."

"Ima preko sto godina, a voli romantične vestern-romane. Pa si ti misli. Kada imaš knjižaru, doznaš hrpu zgodnih stvari. Misli da kod mene može bez problema kupovati, jer i ja imam svoje tajne. Osim toga, s obzirom na to da doista ima stotinu i deset godina, vjerojatno joj se već živo fućka." Nat na tanjur stavi veliki kolač s borovnicama i položi ga na šank.

"Navali", reče i prepolovi ga. Neely uzme malen komad.

"Ti si pekao?" upita.

"Svako jutro svježi. Kupujem zamrznute, ali ih pečem u pećnici. Nitko ne kuži razliku."

"Nije loše. Viđaš Cameron?"

Nat prestane žvakati i iznenađeno ga pogleda.

"Zašto bi tebe zanimala Cameron?"

"Vi ste bili prijatelji. Samo sam znatiželjan... "

"Nadam se da te još peče savjest."

"Peče."

"To je dobro. Nadam se da je i bolno."

"Možda. Ponekad."

"Dopisujemo se. Dobro je, živi u Chicagu. Ima muža, dvije curice. Ponavljam, zašto pitaš?"

"Ne smijem se raspitivati za nekoga iz generacije?"

"Bilo nas je gotovo dvije stotine. Zašto prvo pitaš baš za nju?"

"Ispričavam se... "

"Ne, zanima me. Hajde, Neely, zašto se raspituješ o Cameron?" Neely u usta stavi nekoliko mrvica kolača i još malo pričekava. Slegnuvši ramenima, nasmiješio se i rekao:

"U redu, mislim na nju."

"A na Mišicu?"

"Kako bih je mogao zaboraviti?"

"Odlučio si se za fuficu, za trenutačno zadovoljenje želja, no dugoročno si pogriješio."

"Bio sam mlad i glup, priznajem. Ali, ne mogu reći da nije bilo zabavno."

"Bio si reprezentativac, Neely, mogao si birati. Svaka je mogla biti tvoja. Cameron si nogirao jer je Mišica bila komad o kojem su svi pričali. To sam ti jako zamjerio."

"No, hajde, Nat... Stvarno?"

"Mrzio sam te iz dna duše. Cameron mi je bila prijateljica još iz vrtića, prije nego što si se doselio u grad. Znala je da sam drukčiji i uvijek me štitila. I ja sam nastojao braniti nju, ali pala je na tebe, a to je bila katastrofalna pogreška. Mišica je zaključila da želi reprezentativca. Minice su se još skratile, bluzice suzile, i ti si bio gotov. Moja voljena Cameron završila je u jarku pokraj puta."

"Žao mi je što sam načeo tu temu."

"Da, hajdemo o nečemu drugom."

Još nekoliko dugih, nijemih trenutaka, nisu uspjeli doći do zajedničke teme.

"Pričekaj samo da je vidiš", reče Nat.

"Dobra je, ha?"

"Mišica izgleda kao ostarjela skupa prostitutka. A to vjerojatno i jest. Cameron je čista profinjenost."

"Misliš da će doći?"

"Vjerojatno. Cijelu vječnost išla je na satove klavira kod gospođice Lile."

Neely nije imao obaveza, ali je ipak pogledao na ručni sat.

"Moram ići, Nat. Hvala na kavi."

"Hvala što si svratio, Neely. Bilo mi je užasno drago."

Između polica i stalaka došli su do prednjeg dijela knjižare. Neely zastane na vratima.

"Čuj, nekolicina nas večeras će se naći na tribini. Valjda na nekakvom bdjenju", reče. "Pivo i ratne priče. Kako bi bilo da dođeš?"

"Može", reče Nat. "Hvala."

Neely otvori vrata i već krene na ulicu. Nat ga uto ščepa za ruku i reče:

"Neely, lagao sam. Nikada te nisam mrzio."

"Ali imao si razloga."

"Nitko te nije mrzio, Neely. Bio si naš reprezentativac."

"Ta su vremena daleko iza nas, Nat."

"Ne, nisu, sve dok ne umre Rake."

"Reci Cameron da bih se rado vidio s njom. Trebam joj nešto reći."

Tajnica mu uputi svoj djelotvorni smiješak i doda papir na podmetaču. Neely upiše ime, vrijeme i datum, te pribilježi da je došao posjetiti Binga Albrittona, dugogodišnjeg trenera košarkašica. Tajnica pogleda obrazac, ne prepoznajući ga ni po licu ni po imenu, te na koncu reče:

"Vjerojatno je u dvorani." Druga gospođa koja je radila u tajništvu načas podigne pogled, no ni ona nije prepoznala Neelyja Crenshawa.

A njemu to nije ni najmanje zasmatalo. Hodnicima srednje škole Messina vladao je mir, vrata svih učionica bila su zatvorena. Isti ormarići. Ista boja. Isti podovi, sjajni od slojeva i slojeva laštila. Isti smrad sredstva za dezinfekciju u blizini nužnika. Da je ušao u neki

od njih, čuo bi, to je pouzdano znao, isto ono kapanje vode, osjetio miris zabranjenog dima, vidio isti niz umrljanih pisoara, vjerojatno vidio i isti sukob dvojice protuha.

Držao se hodnika i tako prošao pokraj matematičke učionice gospođice Arnett i kroz uski prozor načas ugledao svoju nekadašnju profesoricu, nedvojbeno petnaest godina stariju, kako sjedi na rubu istog stola, govori o istim formulama.

Je li doista proteklo petnaest godina? Na trenutak mu se učinilo da je ponovno osamnaestogodišnjak, da je tek klinac koji mrzi "matku", mrzi engleski i ne treba ništa od svega što nude te učionice, jer će se obogatiti na nogometnim terenima.

Od iznenadne spoznaje o tome što se sve događalo u proteklih petnaest godina na trenutak je osjetio vrtoglavicu. Prošao je pokraj podvornika, prastarog gospodina koji je kao čistač radio otkako je otvorena školska zgrada. U djeliću sekunde činilo se da je prepoznao Neelyja, no onda je samo odvratio pogled i tiho progundao: '

"Jutro." Glavni ulaz u školu vodio je u prostrani, moderni atrij podignut kada je Neely pohađao drugi razred. Taj je prostor povezivao dvije starije zgrade u kojima se smjestila srednja škola i vodio do ulaza u dvoranu. Zidovi su bili pokriveni fotografijama maturanata, još od dvadesetih godina.

Košarka je u toj školi bila sport druge kategorije, no budući da se zbog footbolla toliko naviknuo na pobjeđivanje, grad je od svake momčadi očekivao dinastije. Koncem sedamdesetih Rake je ustvrdio da školi treba nova sportska dvorana. Za izdavanje obveznica izjasnilo se devedeset posto glasača i Messina je s ponosom izgradila najbolju srednjoškolsku košarkašku dvoranu u saveznoj državi. Ulaz je činila prava dvorana slavnih.

U središtu se nalazila masivna i vrlo skupa vitrina s trofejima, u kojoj je Rake pomno posložio svojih trinaest malenih spomenika. Trinaest državnih naslova, od 1961. do 1987. Iza svakog od pokala nalazila se velika fotografija momčadi, s popisom osvajača bodova i povećanim novinskim naslovima koji su bili posloženi u obliku kolaža. Bilo je tu potpisanih lopti i dresova s povučenim brojevima, a među njima se nalazio i broj 19.

Uz hrpe Rakeovih fotografija - Rake s Johnnym Unitasom na nekoj izvansezonskoj priredbi, Rake s guvernerom, pa Rake s guvernerom na nekom drugom mjestu, Rake s Romanom Armsteadom neposredno nakon utakmice Packersa.

Još nekoliko minuta Neely je bio posve izgubljen među izlošcima, iako ih je vidio već nebrojeno puta. Bilo je to nekoć veličanstveno priznanje genijalnog treneru i njegovim predanim igračima, kao i tužan podsjetnik na davne dane. Jednom je čuo kako netko govori da je predvorje dvorane samo srce i duša Messine. Ipak je prije bila riječ o svetištu podignutom u čast Eddieja Rakea, oltaru pred kojim ga njegovi sljedbenici mogu štovati i obožavati.

Uz ostale zidove na putu do dvorane nalazile su se i druge vitrine. Još potpisanih lopti, iz manje uspješnih godina. Manji trofeji manje važnih momčadi. Prvi i, nadao se, posljednji put, Neely je osjetio koliko bolno žali one messinske klince koji su vrijedno trenirali i bili uspješni, ali ih nitko nije zapazio jer su se bavili manje vrijednim sportom.

Football je bio iznad svega i to se nikada neće promijeniti. Football donosi slavu i novac i to je to. U tom trenutku oglasilo se školsko zvono, tako poznato, no tako blizu i glasno da je Neelyja odmah vratilo u stvarnost, zahvaljujući čemu je shvatio da se petnaest godina poslije našao na pogrešnome mjestu. Vratio se kroz atrij, da bi ga već trenutak kasnije sa svih strana okružila užurbana masa učenika koji se prije podneva sele iz učionice u učionicu.

Hodnici su bili prepuni mladića i djevojaka koji su se nagurali, vikali, lupali vratima ormarića, oslobađali hormone i testosteron koje su potiskivali posljednjih pedeset minuta. Nitko ga nije prepoznao.

Neki visoki, snažni igrač vrlo debela vrata gotovo se sudario s njim. Na sebi je imao zeleno-bijelu spartansku jaknu, statusni simbol kojem u Messini nije bilo premca. Korak je bio uobičajen: šepirenje koje pokazuje da je glavni u hodniku, što je i bio slučaj, premda samo nakratko. Izazivao je poštovanje u svima. I očekivao da mu se dive. Djevojke su mu se smiješile. Ostali mladići pred njim su se povlačili u stranu.

"Dođi za koju godinu, junačino, pa više nitko neće znati ni kako se zoveš", pomisli Neely. Tvoja veličanstvena karijera bit će tek neugledna bilješka, još jedna točka na popisu. Sve te zgodne curice

bit će majke. Zelena jakna i dalje će biti izvor velikog ponosa, ali je nećeš moći nositi. Stvari iz škole. Dječje stvari. Zašto je to u ono vrijeme bilo tako važno? Neely se odjednom osjećao užasno staro. Provukavši se kroz masu, izišao je iz škole.

Kasno poslije podne polagano se dovezao uskom pošljunčanom cestom koja je vijugala oko Karr's Hilla. Došavši na jedno ugibalište zaustavio je automobil. Ispod njega, na udaljenosti od dvjestotinjak metara, nalazila se svlačionica, a još dalje, njemu zdesna, dva pomoćna terena, gdje je prva momčad trenirala u punoj opremi, dok su juniori izvodili vježbe na drugome terenu.

Treneri su zviždali i podvikivali. Na glavnome igralištu, Rake Fieldu, Zec je na velikoj zeleno-žutoj kosilici prolazio amo-tamo po besprijekornoj travi, što je činio svakodnevno, od ožujka do prosinca. Navijačice su se nalazile na stazi iza klupe domaće momčadi, ispisivale transparente za rat koji će uslijediti u petak navečer i s vremena na vrijeme uvježbavale nove korake. Na suprotnoj strani, orkestar se okupljao radi kratke probe.

Promijenilo se malo toga. Drugi treneri, drugi igrači, druge navijačice, drugi klinci u orkestru, no to su i dalje Spartanci na Rake Fieldu, Zec je na kosilici i svi napeto iščekuju petak.

Da ponovno dođe za deset godina, Neely je znao da bi i ljudi i sve ostalo izgledalo isto.

Još jedna godina, još jedna momčad, još jedna sezona.

Bilo je teško povjerovati da je Eddie Rake bio prisiljen sjediti praktički gdje i Neely sada, utakmicu gledati s takve udaljenosti da mu je trebao radio da bi doznao što se događa. Je li navijao za Spartance? Ili se potajno, iz čiste zlobe, nadao da će izgubiti sve susrete? Rake je u sebi nosio jednu zlobnu crtu i mogao se duriti godinama.

Neely ondje nije izgubio nijednom. Njegova početnička ekipa samo je pobjeđivala, što se, dakako, u Messini i očekivalo. Učenici prvog razreda igrali su četvrtkom navečer i privlačili više posjetitelja od većine prvih postava. One dvije utakmice koje je izgubio kao početnik bila su dva susreta finala savezne države, a oba su odigrana na igralištu sveučilišta A&M. Ekipa osmog razreda u kojoj je igrao kod kuće je odigrala neriješeno i to je bio najbližiji Neelyjev susret s izgubljenom utakmicom u Messini.

Zbog neriješenog rezultata, trener Rake uletio je u njihovu svlačionicu i održao nesmiljeno predavanje o značenju spartanskoga ponosa. Nakon maltretiranja hrpe trinaestogodišnjaka, promijenio im je trenera. Sjećanja su samo navirala dok je gledao igrače na treningu. Kako nije osjećao ni najmanju želju da ih ponovno proživljava, ubrzo je otišao.

Čovjek koji je u Rakeovu kuću dostavio košaru s voćem čuo je neka šaputanja i ubrzo je cijeli grad znao da je trener potonuo tako duboko da se više neće vratiti.

U predvečerje su glasine doprle i do tribina, gdje se malena skupina igrača iz različitih momčadi skupila i čekala. Nekolicina ih je sjedila sama, izgubljena u sjećanjima na Rakea i dane slave koji su davno nestali.

Vratio se i Paul Curry, u trapericama i gornjem dijelu trenirke. Donio je dvije velike pizze koje je Mona spravila i poslala dečkima kako bi te večeri bili kao pravi dečki.

Silo Mooney došao je s hladnjakom punim piva. Nije bilo Ratkape, što nikada nikoga nije moglo iznenaditi. Braća Utley, blizanci Ronnie i Donnie, iz okolice grada, čuli su da se vratio Neely. Prije petnaest godina bili su identični bekovi od sedamdeset kilograma, a svaki od njih bio je u stanju zaustaviti i hrastovo deblo.

Kada se smračilo, promatrali su Zeca kako odlazi do semafora i pali svjetla na jugozapadnome stupu. Rake je još živ, iako mu nije preostalo puno vremena. Rake Field su prekrile duge sjene, a nekadašnji su igrači čekali. Više nije bilo rekreativaca, stadionom je vladao mir. Iz jedne od skupina raštrkanih po tribini domaćih navijača povremeno se čuo smijeh: netko je prepričavao događaje s terena. No glasovi su uglavnom bili prigušeni. Rake više nije pri svijesti, kraj je blizu.

U jednom trenutku do njih je došao Nat Sawyer. Donio je nešto u velikoj kutiji.

"Imaš drogu, Nat?" upita Silo.

"Ne. Cigare."

Silo je prvi zapalio kubansku cigaru, potom Nat, pa Paul i na koncu Neely. Braća Utley nisu ni pila ni pušila.

"Nikada nećete pogoditi što sam pronašao", reče Nat.

"Žensku?" reče Silo.

"Začepi, Silo." Nat otvori kutiju i izvadi veliki prijenosni kasetofon.

"Super, malo jazza, to mi je još jedino falilo", reče Silo. Nat im pokaže kasetu i reče:

"Buck Coffey na pobjedničkoj utakmici '87."

"Nema teorije...", reče Paul.

"A-ha. Slušao sam sinoć, prvi put nakon ne znam koliko godina."

"Ja to nikada nisam čuo", reče Paul.

"Nisam znao da su snimali tekme", reče Silo.

"Puno toga ti nisi znao, moj Silo", reče Nat. Stavivši kasetu u uređaj, još je nekoliko trenutaka petljao s tipkama.

"Ako nemate ništa protiv, nekako sam mislio da bismo mogli preskočiti prvo poluvrijeme."

Čak se i Neely uspio nasmijati. U prvom su poluvremenu protivnici presjekli četiri njegove lopte, a njemu je jedna ispala iz ruku. Spartanci su gubili 0:31 od fenomenalno nadarene momčadi iz East Pikea.

Iz kasetofona se začuo usporeni, hrapavi glas Bucka Coffeyja koji je proparao tišinu na tribini.

I u poluvremenu je s vama Buck Coffey, narode, na terenu A&M-a, usred utakmice dviju neporaženih momčadi koje su po svim najavama trebale biti izjednačene. Ali u stvarnosti nije tako. East Pike vodi u svim elementima igre, osim u prekršajima i preokretima. Rezultat je trideset jedan nula.

Utakmice messinskih Spartanaca prenosim već dvadeset dvije godine, i ne sjećam se ovakvog zaostatka na poluvremenu.

"Gdje je sada Buck?" upita Neely.

"Prestao je raditi kada su negirali Rakea", reče Paul.

Nat još malo pojača ton, tako da se Buckov glas sada čuo još dalje. Poslužio je kao magnet igračima iz drugih momčadi.

Randy Jaeger i dvojica njegovih kolega iz 1992. odmah su prišli. Odvjetnik Jon Couch i optičar Blanchard Teague vratili su se u tenisicama, zajedno s još četvoricom igrača iz razdoblja Velikog niza. Još desetak nekadašnjih igrača prišlo je bliže.

Igrači se vraćaju na teren, a mi nastavljamo prijenos nakon nekoliko poruka naših sponzora.

"Preskočit ću sva ta sponzorska sranja", reče Nat.

"Odlično", reče Paul.

"Tako si pametan", reče Silo.

Gledam messinsku klupu i ne vidim trenera Rakea. Stoviše, na terenu nema nikoga od trenera.

Momčadi su spremne za nastavak susreta, a trenerima Spartanaca nema ni traga ni glasa. Ovo je, blago rečeno, vrlo, vrlo čudno.

"Gdje su bili treneri?" upita netko. Silo slegne ramenima, ali ne odgovori.

A to veliko pitanje u Messini se postavljalo i ostajalo bez odgovora već petnaest godina. Bilo je očito da su treneri bojkotirali drugo poluvrijeme. Ali zašto?

East Pike kreće prema južnome голу. Evo i prvog ispucavanja. Kratku loptu prihvatio je Marcus Mabry na osamnaest jarda, naglo skreće, zaobilazi protivnika i juri prema голу. Na liniji od trideset jednog jarda ipak ga zaustavljaju. Ondje će Spartanci, prvi put u večerašnjoj utakmici, pokušati složiti kakav-takav napad. Neely Crenshaw u prvom je poluvremenu imao samo tri od petnaest. Više njegovih dodavanja uhvatio je East Pike nego Spartanci.

"Šupak", reče netko.

"Ja sam mislio da je na našoj strani."

"Uvijek, ali bili smo mu simpatičniji kada smo pobjeđivali."

"Samo pričekajte..." reče Nate.

I dalje nema ni traga ni glasa Eddieju Rakeu i ostalim trenerima. Ovo je doista neviđeno. Spartanci se razdvajaju i Crenshaw vodi napad. Curry posve na desnoj strani, Mabry je zadužen za presijecanje. East Pike ima osmoricu pravokutno postavljenih igrača koji upravo izazivaju Crenshawa da baci loptu, i evo zamaha, udesno, to je Crenshawova finta, jer već trči, uočava mali prostor, navaljuje svom snagom, okreće se, prolazi kroz postavljenu prepreku i oslobađa se pratnje, sam je na četrdeset, četrdeset pet, pedeset i izlazi u aut na liniji četrdeset jedan na strani East Pikea. Osvojio je dvadeset devet jarda! Najbolji potez spartanskog napada u ovoj utakmici. Možda su malko došli k sebi.

"Čovječe, kako su ti dečki gazili i udarali", reče Silo tiho.

"Petorica iz njihove momčadi otišla su u Prvu ligu", reče Paul, koji je u sebi iznova proživljavao noćnu moru prvog poluvremena.

"Četvorica iz obrane."

"Mene ne trebaš podsjećati", reče Neely.

Spartanci su se napokon probudili. Viču jedni na druge, hrabre se, a i klupa je sada na nogama. Evo ih, Crenshaw pokazuje u lijevo, a Curry dolazi gotovo do aut-linije. Mabryje na mjestu, već se kreće, lopta ide unatrag, brzo dodavanje Mabryju, koji zaobilazi lijevu stranu protivničke linije, prelazi šest-sedam jarda. I Spartancima je sada istinski krenulo. Jedni druge podižu, pljuskaju po kacigama. A Silo Mooney, naravno, blebeće barem s trojicom protivničkih igrača. Što je uvijek dobar znak.

"Što si im govorio, Silo?"

"Da ćemo ih ubiti u pojam.

"Gubili ste s trideset jednim bodom razlike."

"Da", reče Paul.

"Istina je. Čuli smo ga. Nakon druge akcije Silo ih je počeo izazivati."

Drugi, još tri. Crenshaw iza linije. Lopta unazad, brzo do Mabryja, koji ide punom snagom, okreće se, skreće do linije trideset, dvadeset i s terena izlazi na šesnaest jarda u polju East Pikea! Tri puta, pedeset četiri jarda! I spartanski napad sada zbilja blista. Prvo osvajanje terena od strane Spartanaca - u prvom poluvremenu imali su ih samo pet, a i tada samo četrdeset šest jarda.

Crenshaw sada sam odlučuje o taktici, s klupe ne dolazi ništa, jer ondje nema trenera. Curry je na krilu, Mabry u sredini, Chenault neprestano mijenja mjesto, finta desno, lopta Mabryju, koji dobiva udarac kod linije, prelazi beka i pada na liniji deset metara. Sat odbrojavanja sekunde. U trećoj četvrtini ostalo je još deset minuta i pet sekundi. Messina je na samo deset jarda od zgoditka i tisućama kilometara od naslova prvaka savezne države.

Prvi gol, Crenshaw se povlači i dodaje Mabryju, kojeg zaustavljaju kod linije. On se oslobađa, trči desno. Ondje nema nikoga! Uspjet će! Uspjet će! I Marcus Mabry postiže prvi zgoditak za Messinu. Zgoditak za Spartance! Počeli su se vraćati!

Jon Couch reče:

"Kada smo dali gol, sjećam se da sam pomislio:

'Zgodno je dati gol, ali nema šanse da dostignemo ove dečke.' East Pike je bio predobar."

Nat stiša zvuk i reče:

"Zeznuli su prvo ispucavanje, ne?"

Donnie: "Da, Hindu je uhvatio na približno petnaest, a mi smo na loptu navalili poput stršljenova. Lopta je još neko vrijeme poskakivala na sve strane, a onda je napokon izišla u aut oko dvadesetice."

Ronnie: "Njihov bek otrčao je udesno i nije osvojio ništa. Pa ulijevo... i opet ništa. Kod trećeg i jedanaest povukli su se radi dodavanja, a Silo je vođu napada sredio na liniji šest jarda."

Donnie: "Nažalost, prvo mu je u zemlju zabio glavu ... Petnaest metara, nesportsko ponašanje, prvih deset jarda za East Pike."

Silo: "Pogreška sudaca."

Paul: "Pogreška sudaca? Htio si mu slomiti vrat!"

Silo: "Ne, dragi moj bankaru, htio sam ga ubiti."

Ronnie: "Bili smo izbezumljeni. Silo je rečao poput ranjenog grizlija. Hindu je, kunem vam se, plakao. U svakoj je akciji želio izjuriti iz zone samo da bi sigurno mogao nekoga udariti."

Donnie: "Takvom igrom mogli smo zaustaviti i dallaske Cowboyse."

Blanchard: "Tko je vodio obranu?"

Silo: "Ja. Bilo je jednostavno - pokrivanje krila, zatvaranje špice, osmorica u pravokutniku, svi pod udarcima, svi su udarali nekoga, čisto ili manje čisto, to više nije bilo važno. Više nismo igrali football. Bio je to pravi rat."

Donnie: "Na trećoj i osam Higgins, onaj umišljeni krilni koji je završio na Clemsonu, naglo je skrenuo u sredinu. Dodavanje je bilo visoko. Hindu ga je savršeno pročitao, dojurio poput ekspresnog vlaka i udario ga djelić sekunde prije dolaska lopte. Ometanje dodavanja."

Paul: "Kaciga mu je odletjela barem pet metara u vis."

Couch: "Bili smo gore, negdje u četrdesetom redu, a činilo nam se da su se sudarila dva auta."

Silo: "Slavili smo. Ubili smo jednog njihovog. Zaradili smo i žutu."

Ronnie: "Dvije zastavice, trideset jarda, bilo nam je svejedno. Odlučili smo da oni neće zabit, što god radili s loptom."

Blanchard: "I bili ste sigurni da vam ne mogu zabit?"

Silo: "U drugom poluvremenu ne bi nam zabio nitko. Kada su napokon odnijeli Higginsa s terena, na nosilima, molit ću lijepo, lopta je bila s naše strane, na liniji od trideset jarda. Izgubili su šest jarda, pa četiri, a onda im je onaj mali vođa napada ponovno došao iza linije, pa smo ga jednostavno izmrcvarili."

Nat: "Pucač je jednu loptu doveo na liniju od tri jarda."

Silo: "Da, imali su tog malog koji je dobro pucao. A mi smo, naravno, imali tebe." Nat sada pojača ton:

Devedeset sedam jarda je pred Spartancima, malo manje od osam minuta preostalo je do završetka treće četvrtine, i dalje nema traga ni Eddieju Rakeu ni ostalim spartanskim trenerima. Promatrao sam Crenshawa dok je East Pike imao loptu. Cijelo vrijeme držao je ruku u kanti s ledom i imao kacigu. Lijevo od Mabryja, koji nije dobivao puno.

Obje obrane sada jednostavno koriste sve, a tako bi moralo doći barem do jednog dodavanja.

Silo: "Ne valjda s linije od tri jarda, budalo."

Paul: "Coffey je oduvijek želio biti trener."

Kratka lopta, Mabryju zamalo ispada iz ruku. Nagli okret i trk, stvara određeni prostor i izlazi s terena na oko deset jarda.

Couch: "Čisto iz znatiželje, Neely... Znaš što si odlučio nakon toga?"

Neely: "Naravno, opcija 9 desno. Pročitao sam stvar, krenuo kao da ću dodati Chenaultu, odglumio dobacivanje Ratkapi, pretrčao jedanaest jarda. Napadačka linija samo je kosila ljude."

Prvi i deset za Spartance, koji su se odvojili i dojurili do linije. Ovo je sada već druga momčad, ljudi moji!

Paul: "Ne znam zašto je Buck prenosio utakmicu. Ionako nitko nije slušao. Cijeli je grad bio na tekmi."

Randy: "Ne, varaš se. Svi su slušali prijenos. U drugom poluvremenu pokušavali smo doznati što je s trenerom Rakeom, tako da su svi navijači Messine na uhu držali tranzistore."

Lopta Chmaultu, koji se ne obazire, nego gazi naprijed, tri ili četiri jarda. U biti je samo spustio glavu i krenuo za Silom Mooneyjem, kojeg zadržavaju dvojica.

Silo: "Samo dvojica! To mi je bila uvreda. Drugi je bio nekakav kepec gadna izraza lica, imao je osamdesetak kila, pa je mislio da je opasan. Na početku tekme samo je vrijeđao i izazivao. Teren je napustio nekoliko minuta poslije."

Lopta za Mabryja, ponovno daleko na desnoj strani, a on ima nešto prostora, dolazi do trideset i izlazi u aut. Jedan mladić iz East Pikea leži na travnjaku.

Silo: "To je taj."

Blanchard: "Što si mu učinio?"

Silo: "Masa je skrenuo u desno, udalji se od nas. Ja sam ga blokirao kratkim udarcem, oborio ga i koljenom pogodio u želudac. Cičao je poput svinje. Izdržao je tri pokušaja. Više se nije vraćao."

Paul: "U svakom pokušaju, bilo njihovom, bilo našem, suci su nas mogli kažnjavati zbog nepotrebnih grubosti."

Neely: "Dok su ga odvlačili s terena, Chenault mi je rekao da se njihov lijevi bek ne kreće najbolje. Da nešto nije u redu, da je možda uganuo gležanj. Tipa boli, ali ne želi izići. I tako smo pet puta navalili na njega, sve u istom pokušaju. Napredovali smo po šest-sedam jarda. Marcus je išao praktički uz travu, tražio koga će oboriti. Ja sam samo dodavao loptu i promatrao pokolj."

Silo: "Pojačaj, Nat!"

Prvi i deset na liniji trideset osam u polju East Pikea. Spartanci pomiču loptu, ali i troše puno dragocjenog vremena.

U drugom poluvremenu nisu imali ni jedno jedino dodavanje. Još šest minuta. Curry ide ulijevo, lopta unatrag, opcija desno, dodavanje Mabryju, koji juri do tridesetice! Dvadeset pet! Sve do linije osamnaest na strani East Pikea i Spartanci već kucaju na vrata!

Neely: "Nakon svakog pokušaja, Mabry je jurio natrag do gužve i govorio:

'Daj mi loptu, stari, samo mi daj loptu.' I davali smo mu."

Paul: "A nakon što je Neely dao upute, Silo je govorio:

'Ako zezneš, slomit ću ti vrat.'"

Silo: "I nisam se šalio."

Blanchard: "Znali ste koliko je ostalo vremena?"

Neely: "Da, ali to nam nije bilo važno. Znali smo da ćemo pobijediti."

Mabry je u drugom poluvremenu već dvanaest puta prenio loptu... sedamdeset osam jarda. Brzo dodavanje unatrag, ponovno desna strana, gdje nema velike gužve. Spartanci istinski razvaljuju lijevu stranu obrane East Pikea. Mabry samo juri za Durstonom i Vatronom, a, naravno, u blizini prave akcije uvijek je i Silo Mooney.

Silo: "Obožavao sam Bucka Coffeyja."

Neely: "Nisi li ti hodao s njegovom najmlađom?"

Silo: "Ja to ne baš bih nazvao hodanjem. Budi uvjeren da Buck nije imao pojma."

Drugi i osam, od šesnaest, Mabry ponovno na desnoj strani, tri, možda četiri jarda i dolje se, ljudi moji, vodi rovovska bitka.

Silo: "Uvijek je bilo tako, Buck, ne samo tada." U toj polutami, bratstvo se malo-pomalo, i gotovo bešumno, povećalo. I drugi igrači polagano su im prišli, ili se spustili dovoljno da čuju snimku prijenosa.

Treći i četiri, Curry na krilu, puna stražnja formacija, opcija desno, Crenshaw zadržava loptu, pogađa ga protivnički igrač, pada naprijed, možda i dva jarda. Devon Bond doslovce ga je pokosio.

Neely: "Devon Bond pogodio me toliko puta da sam imao dojam da mu služim kao vreća za boksanje."

Silo: "Jedini igrač kojem nisam mogao ništa. Znao sam baciti loptu i imati savršenu priliku da ga razvalim, a on je onda najčešće samo nestao. Ili me opalio podlakticom tako da bi mi zazveckali zubi. Bio je stvarno gadan."

Donnie: "Nije otišao u profesionalce?"

Paul: "Igrao je dvije godine u Steelersima, a onda se zbog ozljeda morao vratiti u East Pike."

Četvrti i dva, narode, to nije samo nevjerojatno, to je fenomenalno! Spartand ovdje moraju postići zgoditak, jer im treba još puno bodova. A sat sada stvarno juri. Tri minute i četrdeset sekundi. Sada su svi u akciji, Chenault kreće lijevo, Crenshaw dugo čeka. A oni su krenuli prije vremena. East Pike je u ofsajdu! Prvi i gol, a Spartand su na liniji pet jarda! Crenshaw je izveo staru fintu glavom i uspjeli su!

Silo: "Finta glavom, malo sutra."

Paul: "Sve se odvijalo u ritmu, u sklopu uigrane akcije." Blanchard: "Sjećam se da je njihov trener poludio i da je dojurio na teren."

Neely: "Za to su dobili kaznu. Pola udaljenosti."

Silo: "Tip je bio lud, a što smo mi više zabijali, on je više vrištao."

Prvi i gol s dva i pol. Opcija lijevo, dolazi lopta, Marcus Mabry u sudaru, juri dalje, pada iza linije gola! Zgoditak za Spartance! Touchdown!

Buckov glas čuo se još dalje u noćnoj tišini. U jednom trenutku začuo ga je i Zec, koji je došao do mračnog dijela staze kako bi

istražio o čemu je riječ. Ugledao je hrpu ljudi koji sjede ili napola leže, bez reda, gore, na tribini. Uočio je i boce piva, osjetio miris cigara. U nekom drugom vremenu, bio bi preuzeo nadzor nad situacijom i sve potjerao sa stadiona. No gore su bili Rakeovi momci, odabrana šačica. Čekali su da se ugase svjetla.

Da je prišao bliže, sve bi ih prepoznao, mogao zazvati po imenu i broju, točno se sjetiti gdje je tko imao ormarić.

Zec se provukao između metalnih nosača pod tribinama i ostao slušati.

Silo: "Neely je odredio ispucavanje nogom i stvar je zamalo upalila. Lopta se više puta odbijala i dodirnuli su je već svi igrači na terenu da bi je na koncu ščepao neki tip u pogrešnome dresu."

Ronnie: "Dvaput su trčali da bi osvojili dva jarda, a onda su pokušali s dugačkim dodavanjem koje je presreo Hindu. Tri i van, osim što je Hindu hvatača oborio u autu. Nepotrebna grubost. Prvi pokušaj."

Donnie: "Užasna sudačka odluka."

Blanchard: "Mi smo na tribinama poludjeli."

Randy: "Moj je otac zamalo bacio tranzistor na teren."

Silo: "Nama se živo fućkalo. Znali smo da neće zabititi."

Ronnie: "Imali su tri i izgubili su loptu."

Couch: "Nije tu negdje bio i vraćeni udarac nogom?"

Nat: "Prvi pokušaj u četvrtoj četvrtini." On pojača ton.

East Pike izvodi udarac nogom na liniji četrdeset jedan u polju Messine, lopta unatrag, nizak, snažan udarac, lopta koju nakon odbijanja hvata Paul Curry na liniji pet jarda, daleko desno na deset jarda, vraća se... Ima zid! Pravi, savršeni zid! Nastavlja do dvadeset, trideset, četrdeset! Skreće preko sredine polja, pomaže mu blok Marcusa Mabryja, do četrdeset, trideset, uz suprotnu aut-liniju! Posvuda mu blokiraju protivnike! Deset, pet, četiri, dva, touchdown!!! Zgoditak za Spartance! Udarac nogom vraćen je punih devedeset pet jarda! Nat stiša snimku, kako bi uživali u jednom od najvećih trenutaka u povijesti Spartanaca. Akcija je izvedena školskom preciznošću, a svaki pojedini blok, svaki potez zamislio je i uvježbao veliki koreograf Eddie Rake, tijekom beskrajnih sati provedenih na treninzima.

Kada je Paul Curry ušao u prostor iza gol-linije, u njegovoj pratnji bila su šestorica igrača u zelenim dresovima, baš onako kao što ih je

Rake uvježbao nemilosrdnim drilanjem.

"Svi ćemo se naći iza gola", vikao je Rake unedogled.

Dvojica igrača East Pikea ostali su na travi, pali kao žrtve nesmiljenih, ali propisnih, postraničnih blokova kojima ih je Rake naučio kada su pohađali deveti razred.

"Ovakve su povratne lopte idealne za ubijanje ljudi", ponavljao je u beskraj.

Paul: "Poslušajmo još."

Silo reče: "Jednom je dovoljno. Završetak je isti." Nakon što se teren raščistio, East Pike osvojio je sljedeću loptu i krenuo u akciju koja je odnijela šest minuta. U jednom kratkom razdoblju u drugom poluvremenu svojim su nadmoćnim sposobnostima uspjeli osvojiti šezdeset jarda, iako su na otpor nailazili na svakom koraku. Njihove besprijekorne akcije iz prvog dijela odavno su bile stvar prošlosti, a zamijenili su ih posrtanje i nesigurnost. Nebo se obrušavalo na njih. Našli su se pred stravičnom lavinom koju nisu mogli ničim zaustaviti. Svako dodavanje izazivalo je furiozne napade svih jedanaest igrača iz obrambene postave. Svaki kratki pas završavao je tako da se hvatač našao na travi. Nije bilo vremena za dugačka dodavanja; Sila nije bilo moguće obuzdavati.

Pri četvrtom i dva kod linije dvadeset osam na strani Messine, East Pike je donio glupu odluku da pokuša osvojiti deset jarda. Vođa napada izveo je varku loptom ulijevo, pojurio desno i potražio hvatača. Ovog je, međutim, kod linije izmasakrirao Donnie Utley, čiji je blizanac napadao kao pobjesnjeli pas. Ronnie je vođu napada dohvatio sa stražnje strane, uzeo loptu kao što je učio na treninzima, njega odbacio na travu, i Spartanci su se, s rezultatom 31:21 vratili u igru pet minuta i trideset pet sekundi prije završetka susreta.

Nešto ne štima s Neelyjevom desnom rukom, u drugoj polovici nijednom nije pokušao dugi pas. Kada je na terenu obrana, drži ruku u kanti s ledom. East Pike ih je prokužio - pokrivaju krila. Čovjek na čovjeka, dok se svi ostali natiskuju uz središnju liniju.

Jaeger: "Bila je slomljena, ne?"

Paul: "Da, slomljena šaka." Neely je samo kimnuo.

Jaeger: "Kako si je slomio, Neely?"

Silo: "U incidentu u svlačionici." Neely je samo šutio.

Prvi i deset od spartanske oznake trideset devetog jarda. Cunny posve desno, korak ulijevo, lopta desno do Marcusa Mabryja, koji osvaja četiri, možda i pet jako teških jarda. Devona Bonda ima po cijelome terenu. Bit će da o tome sanjaju svi bekovi: ne moraju se brinuti o pokrivanju dodavanja, mogu samo pratiti loptu. Spartanci se brzo zbijaju, sprintaju do linije, jasno čuju otkucavanje svake sekunde. Brza lopta unatrag, skok do Chenaulta, točno iza Sila Mooneyja, koji doslovce masakrira ljude na sredini terena.

Silo: "To mi se sviđa... masakriranje."

Donnie: "To je preblag opis. Frank je promašio blok, a Silo ga je šakom odbacio u masu."

Neely: "Nije šakom. Samo ga je pljusnuo. Sudac je već počeo podizati zastavicu, ali nije točno znao može li ga kazniti zato što na igru tjera vlastitog suigrača."

Silo: "Nije smio promašiti blok."

Treći i jedan na četrdeset osam, četiri minute i dvadeset do kraja, a Spartanci su ponovno na liniji prije nego što se East Pike potpuno formirao, brza lopta unatrag, Neely se baca udesno, zadržava loptu, trči preko pedeset, do četrdeset pet i u aut. Prvih deset osvojenih metara i sat će stati. Spartancima trebaju dva touchdowna. Morat će početi koristiti i ponešto sa strane.

Silo: "Hajde, Buck, a kako bi bilo da nas ti malo vodiš?"

Donnie: "Uvjeren sam da je znao naše kombinacije."

Randy: "Dovraga, znali su ih svi. Nisu se mijenjale više od trideset godina."

Couch: "Mi smo imali iste kombinacije koje ste vi upotrijebili protiv East Pikea."

Mabry ponovno bježi iz bloka, četiri jarda, svom snagom zaustavljaju ga Devon Bond, te korektor, Armando Butler, pravi pravcati lovac na glave. Ne boje se dodavanja, tako da su svim silama navalili na trkače. Udvostručeni blokeri i hvatači,

Chenault u desno, opcija lijevo, dodavanje Mabryju, koji se kotrlja naprijed, ne zaustavlja se, nekako uspijeva osvojiti tri. Bit će treći i tri, još jedna velika akcija, no sada više i nema malih i beznačajnih. Vrijeme istječe, manje od četiri minute igre. Lopta na trideset osam. Curry juri iz mase, daleko na lijevu stranu, razdvojena zadnja linija, Neely ponovno straga, lopta unatrag, on skreće desno, gleda, traži,

pritisak je nemoguć, i juri na suprotnu stranu, gdje ga čeka Devon Bond. Užasan sudar kaciga i Neely se podiže polako, polako.

Neely: "Nisam ništa vidio. Nikada nisam dobio tako jak udarac i još barem pola minute nisam ništa vidio."

Paul: "Nismo željeli uludo trošiti time-out, pa smo ga pridignuli i praktički odvukli na sredinu terena."

Silo: "Ja sam ga pljusnuo, pa je i to pomoglo."

Neely: "Toga se ne sjećam."

Paul: "Bio je četvrti i jedan, Neely je bio među zvjezdicama, tako da sam ja određivao poteze. Što da vam kažem... pravi sam genijalac."

Četvrti i jedan, Spartanci liniji prilaze polaganim korakom. Crenshaw se trenutačno ne osjeća najbolje, ne izgleda baš najstabilnije. Strašna akcija. Nevjerojatna utakmica. Narode, ovo bi moglo biti presudno! East Pike u liniji ima devetoricu. Udvostručeni hvatači, bez krila. Crenshaw je pronašao sredinu, dugačka lopta unatrag, brzo do Mabryja, koji zastaje, skače, baca loptu u sredinu do Heatha Dorceka, koji je potpuno sam! Na trideset! Na dvadeset! Udarac na deset! Posrče i pada na tri! Prvi i gol za Spartance!

Paul: "Bio je to najružniji pas u povijesti ovog sporta. Lopta se okretala po dužini, poput pogođene patke. Čovječe, bilo je predivno."

Silo: "Fantastično. Dorcek nije bio u stanju pokupiti ni prehladu; zato mu Neely nikada nije bacio..."

Nat: "Još nikada nisam vidio da netko trči tako sporo, poput bizona u naletu."

Silo: "Heath bi te ostavio daleko iza sebe."

Neely: "Akcija je potrajala cijelu vječnost, a Heath se u masu vratio sa suzama u očima."

Paul: "Pogledao sam Neelyja, a on mi je rekao: 'Ti organiziraj akciju.' Sjećam se da sam pogledao sat - do kraja je ostalo tri i četrdeset, a morali smo dati još dva gola. Rekao sam:

'Idemo sada, ne na trećem.' Silo je rekao: 'Trči za mnom.'" Samo tri jarda od obećane zemlje, narode. Spartanci su u liniji, brzo se namještaju, brzo dodaju unatrag, Crenshaw čuva i ušetava iza gol-linije! Silo Mooney i Barry Vatrano jednostavno su razmaknuli cijelu sredinu linije East Pikea! Touchdown za Spartance! Zgoditak i još šest bodova! Spartanci se jednostavno ne daju! Trideset jedan prema dvadeset sedam! Nevjerojatno!

Blanchard: "Sjećam se kako ste se okupili prije početka akcije, cijela ekipa. Zamalo su vas kaznili zbog odugovlačenja." Dugotrajna stanka. Na koncu se javio Silo.

Silo: "Morali smo obaviti neke poslove. Zaštititi određene tajne."

Couch: "Tajne o Rakeu?"

Silo: "A-ha."

Couch: "Nije se on negdje u to vrijeme pojavio?"

Paul: "Nismo gledali, no negdje nakon početka akcije uz aut-liniju se pročulo da se Rake vratio. Uočili smo ga na rubu prostora iza gola. Stajao je s ostalim trenerima: njih petorica i dalje u zelenim trenirkama, s rukama u džepovima. Sve su promatrali nehajno, kao da rade na održavanju stadiona ili tako nešto. Nismo ih mogli ni pogledati od silne mržnje."

Nat: "Bila je to naša utakmica protiv njih. Živo nam se fućkalo za East Pike."

Blanchard: "Nikada neću zaboraviti taj prizor -Rake i njegovi pomoćnici na rubu igrališta, kao hrpa kurvi u crkvi. Tada još nismo znali zašto su došli. A izgleda da ne znamo ni danas."

Paul: "Rečeno im je da se klone naše klupe i aut-linije."

Blanchard: "Tko im je to rekao?"

Paul: "Igrači, cijela momčad."

Blanchard: "Ali zašto?"

Nat stiša zvuk. Od silnog uzbuđenja Buck Coffey počeo je kriješati, tako da mu se glas na trenutke i gubio. A kako bi nadoknadio malaksalost i nesuvislost, postajao je sve bučniji. Kada je East Pike u prvom pokušaju došao na liniju, Buck je praktički vikao u mikrofon.

Lopta na osamnaest, sat još pokazuje tri dvadeset pet. East Pike u drugom poluvremenu ukupno ima tri puta deset jarda u prvom i šezdeset jedan jard prijeđen u napadu. Što god su pokušali, to su im na nos nabili nadahnuti Spartanci. Fenomenalan preokret, najsrčanija igra koju sam vidio u dvadeset dvije godine praćenja Spartanaca.

Silo: "Hajde, navali, Buck."

Dodavanje u lijevo, jard, možda dva. East Pike točno ne zna kako dalje. Voljeli bi utrošiti malo vremena, ali potrebno im je i nekoliko konkretnih osvajanja iz prve. Tri minute, deset sekundi, a vrijeme teče. Messina ima još sva tri time-outa i trebat će im. East Pike se

sada stvarno razvlači, polagano dolazi na okup, polagano igra s bokova, troši vrijeme. Razilaze se, polagano dolaze do linije. Četiri, tri, dva, jedan, lopta unatrag, dodavanje Barnabyju, koji zaobilazi gužvu i prelazi pet, možda šest. Sada i veliki treći, treći i trijarda na dvadeset pet, a sat ne staje.

U tom trenutku u blizini ulaza zaustavio se bijeli automobil s natpisom na vratima.

"Izgleda da se vratio Mal", reče netko. Šerif polako iziđe, protegne se, pogleda teren i tribine. Potom pripali cigaretu. Plamen se vidio i iz tridesetog reda, kod linije četrdeset jarda.

Silo: "Trebao je donijeti još piva."

Spartanci su se ukopali. Krila daleko s lijeve i daleko s desne strane. Waddell, iza linije, prima loptu, lažno kreće udesno, pa se baca lijevo, loptu na trideset dvije hvata Gaddy, kojeg obara Hindu Aiken. Prvi za East Pike, koji napreduje kao da je vezan lancima. Dvije i četrdeset do završetka, a Spartanci trebaju nekoga na klupi, nekoga tko će početi donositi odluke. Oni vam, narode, igraju bez trenera.

Blanchard: "Tko je donosio odluke?"

Paul: "Nakon što su osvojili prvih deset, Neely i ja zaključili smo kako će biti najbolje da iskoristimo time-out."

Silo: "Ja sam doveo obranu do aut-linije i svi smo se okupili. Svi su vikali. I danas se naježim kad se toga sjetim."

Neely: "Pojačaj, Nat, prije nego što se Silo rasplače."

Prvi na trideset dva. East Pike zauzima mjesta, bez žurbe, razdvojena stražnja linija, krilo posve desno, lopta unazad, Wadell se povlači radi dobacivanja, gleda desno i sudara se na trideset osam. Hvatač nije izišao s terena i sat pokazuje dvije dvadeset osam. Dvije dvadeset sedam.

Mal Brown pušio je na ulazu i promatrao bivše Spartance koji su se okupili oko sredine tribine. Čuo je zvuk s vrpce i prepoznao glas Bucka Coffeyja, ali nije uspijevao odrediti koji je to točno prijenos. No slutio je... Otpuhnuvši dim, u tami je potražio Zeca.

East Pike u liniji u drugom i četiri, dvije minute i četrnaest sekundi do završetka. Brzo dodavanje lijevo Barnabyju, ali on ne može dalje! Na liniji su ga dočekala braća Utlej, i Ronnie i Donnie, koji, kako se čini, napadaju kroz svaki dostupni otvor.

Prvo su ga udarili oni, a zatim se na njih bacila cijela ekipa.' Spartanci su pomahnitali. No, ne bi bilo loše da malo pripaze. S ovim su stanom zamalo zakasnili.

Silo: "Kasne sa startovima, nepotrebna grubost, šest osobnih pogrešaka, ti samo lijepo biraj što ti najviše odgovara, Buck. Mogli su nas kažnjavati u svakoj akciji."

Ronnie: "Silo je i grizao!"

Treći i četiri, manje od dvije minute. East Pike odugovlači koliko može, jer vrijeme protječe. Na liniji čeka svih jedanaest Spartanaca. Trčati pa zaglaviti u gužvi ili se odlučiti na dodavanja pa se naći na travi, nakon udarca ekspresnog vlaka? To su jedine dvije mogućnosti preostale igračima East Pikea.

Ne mogu pomaknuti loptu! Waddell je straga, u zaklonu iza svojih igrača, ali loptu na travu obara Donnie Utley! Sat se zaustavlja! Četvrta i četiri! East Pike će biti prisiljen na ispucavanje nogom! Minuta i pedeset sekundi, a Spartand će doći do lopte! Mal je polagano prolazio atletskom stazom, s novom cigaretom. Promatrali su kako se primiče.

Paul: "Posljednji je vraćeni udarac upalio, pa smo odlučili pokušati još jednom."

Nisko ispucavanje, putanja linijom do četrdeset, visoki odskok, pa još jednom, a Alonzo Taylor hvata je na trideset pet i nema kamo! Sa svih strana zastavice! Moglo bi biti nepropisno zaustavljanje s leđa!

Paul: "Moglo bi biti? Hindu je tipa zamalo probio s leđa, takav start još nisam vidio!"

Silo: "Ja sam već krenuo da mu zavrnem vratom."

Neely: "Ja sam te spriječio, sjećaš se? Jadnik je do aut-linije došao u suzama."

Silo: "Jadnik. Da ga sad vidim, podsjetio bih ga na taj start."

I tako, narode, neki put se priča svodi upravo na ovo...

Spartanci imaju loptu na svojih devetnaest, pred njima je osamdeset jedan jard, a na satu stoji minuta i četrdeset sekundi.

Gube trideset jedan prema dvadeset osam. Crenshaw ima dva time-outa i igru bez dodavanja.

Paul: "Nije mogao dodavati sa slomljenom šakom."

Cijela ekipa Spartanaca okupila se uz aut-liniju. Izgleda da se mole.

Mal se počeo uspinjati stubama, polagano, bez uobičajene odlučnosti i razmetljivosti. Nat zaustavi vrpcu. Tribinama je zavladao potpuni mir.

"Dečki, " reče Mal tiho, "trenera više nema."

Uto se iz tame pojavi Zec i stane grabiti atletskom stazom.

Gledali su kako nestaje iza semafora, a nekoliko trenutaka poslije ugasili su se reflektori na jugozapadnome stupu.

Rake Fieldom zavladao je tama.

Većina Spartanaca koji su bez riječi sjedili na tribini nije poznavala Messinu bez Eddieja Rakea. A starijima, koji su bili vrlo mladi kada je u grad došao kao nepoznat i neafirmiran dvadesetogodišnji trener, njegov je utjecaj bio toliko snažan da nije bilo teško zaključiti da je oduvijek ondje. Naposljetku, Messina prije Rakea nije značila baš ništa. Za nju nije znao nitko.

Bdjenje je završilo. Svjetla su se ugasila.

Iako su očekivali njegovu smrt, Malova ih je novost teško pogodila. Svatko od Spartanaca na nekoliko se trenutaka povukao u vlastita sjećanja.

Silo je odložio bocu s pivom i prstima počeo kuckati po sljepoočnicama.

Paul Curry položio je laktove na koljena i zagledao se u teren, na mjesto negdje oko linije pedeset jarda, gdje je njegov trener bjesnio i prijetio, a kada je utakmica bila neizvjesna, nitko mu se nije približavao.

Neely je jasno vidio Rakea u svojoj bolničkoj sobi, sa zelenom messinskom kapom u ruci, kako se tiho obrača svojem nacionalnom reprezentativcu, zabrinut za njegovo koljeno i njegovu budućnost. I kako se pokušava ispričati.

Nat Sawyer grickao je usnu, a u očima mu se skupljalo sve više suza. Eddie Rake njemu je značio puno više nakon što se prestao baviti sportom.

"Hvala Bogu što je mrak", pomislio je Nat. No znao je da nije jedini koji se bori sa suzama.

Negdje na suprotnoj strani malene doline, iz smjera grada, začuli su se prigušeni zvukovi crkvenih zvona. Messina se suočila s novošću koje se najviše užasavala.

Prvi je progovorio Blanchard Teague.

"Ja zbilja želim dovršiti ovu tekmu. Čekali smo petnaest godina."

Paul: "Trčali smo desno u širokoj formaciji, Alonzo je osvojio šest-sedam, i uspio izići u aut."

Silo: "Bio bi postigao zgoditak, da Vatrano nije zeznuo blok na jednom beku. Rekao sam mu da ću ga u svlačionici kastrirati, samo ako promaši još jedan."

Paul: "Svi su im bili na liniji. Ja sam neprestano zapitkivao Neelyja može li nešto baciti, barem kratku loptu preko sredine, bilo što, samo da se razrijedi njihova druga linija."

Neely: "Ja sam jedva držao loptu."

Paul: "Drugi pokušaj i svi smo krenuli ulijevo... "

Neely: "Ne, u drugom smo poslali trojicu daleko na krila i u dubinu. Ja sam se povukao radi dodavanja, a onda sakrio loptu i potrčao, prešao šesnaest jarda, ali nisam uspio izići u aut. Ponovno me nagazio Devon Bond i sada mi se činilo da sam mrtav."

Couch: "Toga se sjećam. Ali ni on baš nije najbrže ustao."

Neely: "Za njega se nisam brinuo."

Paul: "Lopta je bila na četrdeset, do kraja još oko minute. Nismo opet krenuli masovno?"

Nato: "U lijevo, zamalo prvih deset jarda, a Alonzo je izišao u aut, točno ispred naše klupe."

Neely: "Zatim smo opet pokušali s opcijom dodavanja, a Alonzo je samo odbacio loptu koju su zamalo presjekli."

Nat: "I presjekli su je, no posljednji igrač obrane jednom je nogom bio s druge strane linije."

Silo: "Tada sam ti rekao da Alonzo više ne smije dodavati."

Couch: "Kako je bilo kada ste se našli na dogovoru?"

Silo: "Poprilično napeto, ali kada je Neely rekao da zašutimo, zašutjeli smo. Bez prestanka je ponavljao da ih imamo, da ćemo pobijediti, a mi smo mu, kao i uvijek, vjerovali."

Nat: "Lopta je bila na pedeset, a ostalo je pedeset sekundi."

Neely: "Ja sam odredio da sakrijemo dodavača i stvar je upalila predivno. Trk je bio ubitačan, a ja sam lijevom rukom uspio predati loptu Alonzu."

Nat: "Bilo je predivno. Njega je zahvatio netko od bekova, ali se oslobodio. Odjednom se našao pred pravim zidom."

Silo: "Tada sam ja dohvatio Bonda, iznenadio ga dok se borio protiv jednog bloka pa nije gledao, kacigom se zario u njega, s lijeve strane pod rebra, tako da su ga iznijeli s terena."

Neely: "Utakmicu smo vjerojatno dobili baš zahvaljujući tome."

Blanchard: "Bila je to prava ludnica, trideset pet tisuća ljudi vrištalo je poput luđaka, a mi smo ipak čuli kako si pogodio Bonda."

Silo: "Sve je bilo propisno. Više sam volio nepropisne zahvate, no nikako nije bio trenutak za kazne."

Paul: "Alonzo je osvojio oko dvadeset jarda. Sat je zaustavljen zbog ozljede, pa smo imali nešto vremena. Neely je odredio tri akcije."

Neely: "Pribojavao sam se da nam netko ne presiječe loptu ili da je netko nesmotreno ne izgubi, a obranu smo mogli razrijediti jedino tako da hvatače pošaljemo daleko na krila i krenemo iz sredine. U prvom sam prešao desetak jarda."

Nat: "Jedanaest. Prvi na dvadeset jedan, a do kraja je bilo trideset sekundi."

Neely: "Znao sam da mogu zabiti, budući da Bond više nije bio na terenu. Računao sam da ćemo uz još dvije akcije doći do gol-linije. Na dogovoru sam im rekao da nekoga svakako obore."

Silo: "Ja sam im rekao neka nekoga ubiju."

Neely: "Napali su svu trojicu bekova, a mene su nagazili na liniji. Morali smo iskoristiti posljednji time-out."

Amos: "Jeste razmišljali o pucanju na gol?"

Neely: "Jesmo, ali Scobie je imao slab šut - točan, ali slab."

Paul: "Osim toga, na gol nije pucao više od godinu dana."

Silo: "Nismo baš bili najbolji u ispucavanjima."

Nat: "Hvala, Silo. Čovjek se u tebe uvijek može pouzdati..."

" Posljednja akcija te čudesne utakmice bila je možda i najslavniji od svih poteza u slavnoj prošlosti Spartanaca. Bez time-outa, na dvadeset metara od gol-linije, uz osamnaest sekundi do završetka, Neely je dvojicu hvatača uputio daleko na krila i prihvatio loptu iza linije. Brzo ju je predao Marcusu Mabryju. Marcus je načinio tri koraka, a zatim naglo zastao i loptu vratio Neelyju, koji je pojurio u desno, zamahujući rukom kao da će napokon baciti loptu. Kada je krenuo naprijed, cijeli napadački red pojurio je prema gol-liniji, u potrazi za nekim koga će oboriti.

Na deset jarda, Neely, koji je trčao kao da je pomahnitao, spustio je glavu i svom se snagom zabio u beka i posljednjeg igrača obrane. Od takvog sudara obični bi smrtnik bez imalo sumnje pao u nesvijest. On se samo okrenuo, posve slobodan, ali i ošamućen, i dalje nezaustavljivih nogu. Dočekao ga je novi sudar na pet, pa ponovno na tri, gdje ga je uspio okružiti najveći dio obrane East Pikea. Akcija je već zamalo završila, kao i utakmica, kada su se Silo Mooney i Barry Vatrano svom silinom zabili u hrpu ljudskog mesa koja je obavijala Neelyja i kada je cijela masa pala u prostor iza gol-linije.

Neely je skočio na noge, i dalje s loptom u naručju, i pogledao u oči Eddieju Rakeu, na šest metara udaljenosti, koji se nije micao i nije pokazivao nikakve reakcije.

Neely: "Na djelić sekunde pomislio sam da bih ga mogao pogoditi loptom, no kada me Silo oborio, svi su skočili na nas."

Nat: "Cijela momčad bila je na travi. Zajedno s navijačicama, fizioterapeutima i pola orkestra. Dobili smo petnaest jarda zbog pretjeranog slavlja."

Couch: "Ali svima se fućkalo. Sjećam se da sam pogledao Rakea i trenere, a oni se nisu ni pomaknuli. Što su ti čudaci..."

Neely: "Ja sam ležao iza gola, pod cijelom momčadi, i samome sebi govorio da smo izveli nešto nemoguće."

Randy: "Ja sam imao dvanaest godina i sjećam se da su svi navijači Messine sjedili kao omamljeni, nepomični. Bili su potpuno iscrpljeni. Mnogi su i plakali."

Blanchard: "Plakali su i ljudi iz East Pikea."

Randy: "Oni su imali još jednu akciju, zar ne?"

Paul: "Da, Donnie je presreo i oborio vođu napada. Utakmica je završila."

Randy: "Odjednom su svi igrači u zelenim majicama počeli trčati s terena... bez rukovanja, bez završnog dogovora, svi su samo izbezumljeno jurili prema svlačionici. Cijela je ekipa nestala."

Mal: "Mislili smo da ste svi poludjeli. Čekali smo još malo, mislili da ćete se vratiti po pokal i na svečanost."

Paul: "Odlučili smo ne izići. Poslali su nekoga po nas, da dođemo na dodjelu, no mi nismo otključavali vrata."

Couch: "Oni jadni klinci iz East Pikea pokušavali su se smiješiti dok su preuzimali pokal za drugo mjesto, no još su bili u šoku."

Blanchard: "Nestao je i Rake. Nekako su nagovorili Zeca da iziđe na sredinu terena i primi pobjednički trofej. Bilo je to užasno neobično, no mi smo bili previše uzbuđeni za takva razmišljanja."

Mal priđe Silovu hladnjaku i izvadi pivo.

"Samo naprijed, šerife", reče Silo.

"Nisam u službi." Otpivši velik gutljaj, počeo se spuštati prema terenu.

"Pogreb je u petak, dečki. U podne."

"Gdje?"

"Ovdje. A gdje drugdje?"

Četvrtak

Neely i Paul našli su se rano u četvrtak prije podne u stražnjem dijelu knjižare, gdje je Nat ponovno skuhao svoju zaraznu i vjerojatno protuzakonito pribavljenu gvatemalsku kavu.

Nat je imao posla u prednjem dijelu, u blizini malene i praktički skrivene police s okultnim naslovima, a mušterija je bila žena gotovo sablasna izgleda: blijede kože i kose crne poput ugljena.

"Lokalna vještica", rekao je Paul, s određenom mjerom ponosa, kao da svaki grad treba imati svoju vješticu, te vrlo tiho, kao da bi ih ona mogla pogoditi nekakvim prokletstvom. Šerif je stigao nekoliko minuta iza osam, u kompletnoj odori i oboružan do zuba, nekako izgubljen u jedinoj knjižari u okrugu i k tome knjižari vlasnika homoseksualca. Da Nat nekoć nije bio Spartanac, Mal bi ga vjerojatno držao na oku kao sumnjivca.

"Spremni ste, dečki?" zareži, očito želeći što prije izići. Neely je sjedio sprijeda, a Paul straga. Tako su iz središta grada odjurili u dugačkome bijelome Fordu s velikim slovima sa strane, natpisom koji je svima nedvosmisleno pokazivao da se u njemu vozi šerif. Na glavnoj autocesti Mal je nagazio papučicu i uključio rotirku. Ali ne i sirenu.

Kada je sve uredio kako je htio, premjestio je težište u stranu, uzeo veliku plastičnu čašu s kavom i na upravljač položio samo opušteni ručni zglob. Vozili su se brzinom od stotinu šezdeset kilometara na sat.

"Bio sam u Vijetnamu", reče Mal. Tako je odabrao temu razgovora, odajući dojam da bi bez prestanka mogao pričati još dva sata. Paul straga utone u sjedalo za još nekoliko centimetara, poput pravog kriminalca kojeg voze na saslušanje pred sudom. Neely je promatrao promet, uvjeren da će poginuti u nekom stravičnom lančanom sudaru.

"Bio sam na patrolnome brodu na rijeci Bassac." Glasno srkanje kave popratilo je uvod u prizor.

"Na tom glupom čamčiću, približno dvaput većem od kade, bili smo nas šestorica, a zadaća nam je bila patrolirati rijekom i izazivati nevolje. Što god se micalo, mi smo pucali. Bili smo pravi kreteni. Čim bi se krava previše približila, pružala nam se prilika za vježbanje.

Radoznali seljak podigne glavu iz rižina polja, a mi pucamo samo da vidimo kako se baca u blato. Naša svakodnevna misija nije imala apsolutno nikakve taktičke svrhe, tako da smo pili pivo, pušili travu, kartali, pokušavali nagovoriti mjesne djevojke da s nama pođu u vožnju čamcem."

"Uvjeran sam da ova priča nekamo vodi", reče Paul sa stražnjeg sjedala.

"Šuti i slušaj. Jednog smo dana napola spavali, bilo je vruće, pa smo se sunčali, drijemali poput hrpe kornjača na kladi, kada smo se iznenada našli u pravome paklu. Vatra nas je zasula s objiju strana rijeke. I to snažna vatra. Upali smo u zasjedu. Dvojica su bila pod palubom. Ja na palubi s još trojicom, a sva trojica pogođeni su odmah. Mrtvi. Ustrijeljeni i prije nego što su došli do pušaka.

Krv štrca na sve strane. Svi vrište. Ja ležim na truhu, ne mogu se ni pomaknuti. I tada su pogodili bačvu s gorivom. Ta prokleta bačva nikako nije smjela biti na palubi, ali nama se živo fućkalo, kužite? Bili smo nedodirljivi jer nam je bilo osamnaest i jer smo bili glupi. Bačva je eksplodirala. Nekako sam uspio bez opekline skočiti u rijeku.

Doplivao sam do čamca i uzeo komad maskirne mreže koja je visjela preko ruba. Čuo sam kako dvojica kompića pod palubom vrište. Zaglavili su dolje, posvuda se vide samo vatra i dim, nema izlaza. Pod vodom sam se zadržavao što sam duže mogao. Kad god sam izvirio radi zraka, kosoooki su me zasuli rafalima.

Kišom metaka. Znaju da sam pod vodom i da zadržavam dah. I to je tako trajalo još dugo, dok je čamac gorio i dalje plutao, nošen strujom. Vrištanje i kašljanje u kabini napokon su utihnuli. Poginuli su svi osim mene. Kosoooki su sada izišli iz zaklona, hodaju obalom s objiju strana, izišli su u nedjeljnu šetnju. Lijepo se zezaju i zabavljaju.

Ja sam jedini preživjeli, a oni čekaju moju pogrešku. Zaronio sam pod čamac, izišao na suprotnoj strani, uzeo zrak, a meci su me opet zasuli sa svih strana. Doplivao sam do krme, još se neko vrijeme držao za kormilo, izronio po zrak, čuo kako se kosoooki smiju dok pucaju po meni. Rijeka je prepuna zmija, malih kratkih gadova koji su smrtonosno otrovni. I tako sam pomislio da imam tri mogućnosti - utopiti se, umrijeti od metka, ili čekati zmije." Mal odloži kavu u držač i pripali cigaretu.

Na sreću, malko je otvorio prozor na svojoj strani. Neely otvori i svoj prozor. Nalazili su se u području farmi koje su se prostirale po dolinama i blagim uzvisinama, jurili pokraj traktora i prastarih kamioneta.

"I, što je bilo?" reče Neely kada je postalo jasno da Mal očekuje da ga netko potakne.

"Znate što me spasilo?"

"Reci nam."

"Rake. Eddie Rake. Dok sam se borio za život, držao se za slamku spasa ispod broda, nisam razmišljao ni o mami ni o tati, ni o curi, nego o Rakeu.

Čuo sam kako više na nas na završetku treninga, dok smo sprintali. Sjećao sam se njegovih govora u svlačionici. Nikada ne odustaj, nikada ne odustaj. Pobjeđuješ jer si mentalno izdržljiviji od protivnika, a mentalno si izdržljiviji jer si vrhunski pripremljen.

Ako pobjeđuješ, nikada ne odustaj. Ako gubiš, nikada ne odustaj. Ako si ozlijeđen, nikada ne odustaj."

Još jedan dim iz cigarete dok su dvojica mlađih muškaraca razmišljala o njegovim riječima. Za to vrijeme civili na autocesti naglo su kočili i skretali na rub ceste kako bi ostavili dovoljno mjesta policiji kojoj je očito iskrsnulo nešto hitno.

"Na koncu su me pogodili, u nogu. Jeste znali da vas metak može pogoditi i pod vodom?"

"O tome zapravo nikada nisam razmišljao", prizna Neely.

"Još kako... U lijevu tetivu. Nikada u životu nisam osjetio takvu bol. Poput užarenog noža. Zamalo sam se onesvijestio i teško sam dolazio do daha. Rake je od nas očekivao da igramo i ozlijeđeni, tako da sam samome sebi rekao da me Rake gleda.

Rake je negdje gore, na obali, zanima ga koliko sam izdržljiv."

Dugotrajno, kancerozno uvlačenje dima; neuvjerljiv pokušaj otpuhivanja kroz prozor. Poduža stanka dok se Mal gubio u užasu te uspomene. Protekla je cijela minuta.

"Očito si preživio", reče Paul, želeći da priča što prije dođe do završetka.

"Imao sam sreće. Onu petoricu potrpali su u sanduke i vratili kući. Čamac je gorio i gorio, a ja se u pojedinim trenucima više nisam mogao držati jer je trup bio prevruć. Zatim su eksplodirali

akumulatori. Po zvuku se činilo da se radi o izravnim minobacačkim pogocima. Čamac je počeo tonuti. Čuo sam kako se kosooki smiju. Čuo sam i Rakea u četvrtoj četvrtini. Vrijeme je da stisnemo zube i krenemo. Susret se ovdje lomi. Ili ćemo pobijediti ili ćemo izgubiti. Vrijeme je za petlju."

"I ja ga čujem", reče Neely.

"I pucnjava je odjednom prestala. A onda sam začuo helikoptere. Dva su uočila dim i odlučila pogledati o čemu se radi. Spustili su se nisko, rastjerali kosooke, dali mi uže i ja sam se izvukao. Kada su me uvukli, spustio sam pogled i vidio čamac u plamenu. Vidio sam dvojicu kompića na palubi, već pougljenjena tijela. Bio sam u šoku i na koncu se onesvijestio.

Poslije su mi rekli da sam, kada su me pitali kako se zovem, rekao: 'Eddie Rake.'"

Neely načas pogleda ulijevo, u trenutku kada je Mal odvratio pogled. Glas mu je tek neznatno zadrhtao, a nakon toga je obrisao oči. Nekoliko trenutaka na upravljaču nije bilo nijedne ruke.

"I tako si se vratio kući?" reče Paul.

"Da, to je bila prava sreća. Izvukao sam se odande. Jeste gladni, dečki?"

"Ne."

"Ne."

Mal je očito bio gladan. Nagazio je na kočnicu i naglo skrenuo lijevo, na pošljunčano parkiralište ispred starog seoskog dućana. Ford se zanio i Mal ga na koncu zaustavi uz škripu guma i kišu kamenčića.

"Najbolja peciva u ovom dijelu države", reče, naglo rastvori vrata i uđe u oblak prašine. Za njim su otišli iza kuće i kroz klimava vrata s mrežom ušli u nečiju malenu i zadimljenu kuhinju. Četiri stola bila su natisnuta u taj skučeni prostor, a za svima su sjedila gospoda, očito s okolnih imanja, koja su proždirala šunku i peciva.

Na sreću, barem za Mala, koji je izgledao kao da bi se svakog trenutka mogao srušiti od izgladnjelosti, za pretrpanim šankom bile su i tri prazne barske stolice.

"Trebamo peciva", zareži na sićušnu staricu koja je stajala nadvijena nad štednjak. Za jelovnicima očito nije bilo potrebe.

Ona im je nevjerojatnom brzinom poslužila kavu i peciva, uz maslac i šećerni preljev. Mal je navalio na prvo pecivo, debelu smečkastu smjesu masti i brašna koja je morala imati barem pola kilograma. Neely, koji mu je sjedio slijeva, i Paul, koji je bio s desne strane, povelu su se za njim.

"Čuo sam vas sinoć na tribinama", reče Mal, prebacujući se s Vijetnama na nogomet. Odgrizao je velik komad i stao žestoko žvakati.

"Pričali ste o onoj tekmi iz osamdeset sedme. I ja sam bio na stadionu. Kao i svi ostali. Mislili smo da se u poluvremenu nešto dogodilo, nekakav sukob između vas i Rakea.

Znate, nikada nisam doznao pravu priču, jer o tome i niste pričali."

"Moglo bi se nazvati sukobom", reče Neely, koji je i dalje pripremao svoje prvo i jedino pecivo.

"Nitko o tome nije pričao", reče Paul.

"Onda, što je bilo?"

"Sukob. Svađa."

"To sam skužio. Ali Rake je mrtav."

"I?"

"I... prošlo je petnaest godina. Zanima me što se dogodilo", reče Mal kao da u zatvorskoj sobici rešeta osumnjičenika za ubojstvo.

Neely odloži pecivo na tanjur, ne odvajajući pogled od njega. Zatim napokon načas pogleda Paula, koji kimne. Hajde, napokon možeš ispričati priču.

Neely otpije gutljaj kave, ne obazirući se na hranu. Zagledao se u šank, dok se u mislima vratio daleko u prošlost.

"Gubili smo trideset jedan nula, upavo su nas bili pregazili", reče polagano i vrlo tiho.

"Gledao sam vas", reče Mal, koji ni na trenutak nije prestao žvakati.

"U poluvremenu smo ušli u svlačionicu i stali čekati Rakea. Tako smo čekali i čekali, svjesni toga da će nas žive proždrijeti. Na koncu se pojavio u društvu ostalih trenera. Nije bio samo bijesan, nego u neusporedivo gorem stanju. Nešto neopisivo... Mi smo bili prestravljeni. Bez oklijevanja je prišao meni, a u očima mu se odražavala čista mržnja. Nisam ni približno znao što očekivati. Rekao je:

'Ti si tek ušljivi nadomjestak za pravog igrača, šaka jada.' Ja sam odgovorio:

'Hvala, treneru.' Čim sam izgovorio te riječi, lijevom me nadlanicom raspalio po licu."

"Zvučalo je kao da je drvenom palicom udario lopticu", reče Paul. Ni on više nije pokazivao zanimanje za hranu.

"I tako si slomio nos?" upita Mal, koji je i dalje bio zagrijan za doručak.

"Da."

"Što si učinio?"

"Instinktivno sam uzvratio. Nisam znao namjerava li me još udarati, ali nisam želio čekati. Tako sam ga raspalio desnim krošeom, najjače što sam mogao. Zahvatio sam ga točno po lijevoj strani vilice, izravno u lice."

"Nije bio desni kroše... " reče Paul. "Bila je to prava bomba. Rakeova se glava trznula kao da ga je pogodio metak, a pao je poput vreće cementa."

"Onesvijestio se?"

"Još kako. Trener Upchurch poletio je prema njemu, vikao, psovao, kao da će me on dovršiti", reče Neely.

"Ja nisam ništa vidio, jer mi je lice bilo puno krvi."

"Silo je prišao i objema rukama ščepao Upchurča za vrat", reče Paul. "Tako ga je pridignuo i odbacio na zid. Rekao je da će ga na licu mjesta ubiti, samo ako još pomakne prst. Rake je kao mrtav ležao na podu.

Zmija Thomas, Zec i jedan od fizioterapeuta čučali su oko njega. Još nekoliko trenutaka svlačionicom je vladao potpuni kaos, a zatim je Silo odbacio Upchurča na pod i svima njima rekao neka se nose iz svlačionice. Thomas je nešto rekao, a Silo ga je raspalio nogom u dupe. Oni su izvukli Rakea iz sobe, a mi smo zaključali vrata."

"Ne znam zašto, ali ja sam plakao i nisam mogao prestati", reče Neely.

Mal je sada prestao jesti. Sva trojica piljili su pred sebe, zagledani u krhku staricu kod štednjaka.

"Pronašli smo nešto leda", nastavio je Paul.

"Neely je rekao da je slomio šaku. Krv iz nosa curila je kao luda. Bio je u deliriju. Silo je vikao na ostale članove momčadi. Prava

ludnica... " Mal glasno otpije nekoliko gutljaja kave, otkine komadić peciva i stane ga vući amo-tamo po tanjuru, kao da će ga možda jesti, a možda i neće.

"Neely je ležao na podu, s ledom na nosu, s ledom na ruci, dok mu se krv slijevala niz uši. Rakea smo mrzili onako kako nitko nikada nije nikoga mrzio. Željeli smo nekoga ubiti, a oni jadnici iz East Pikea bili su nam najbliža meta."

Nakon nekoliko dugih trenutaka šutnje, Neely reče:

"Silo je kleknuo do mene i povikao:

'Diži dupe! Barem si ti naš reprezentativac! Moramo istrčati pet touchdowna!'"

"Kada je Neely ustao, izjurili smo iz svlačionice. Zec je načas provirio kroz vrata, a ja sam čuo još samo kako mu Silo viče:

'Pazi da ti gadovi budu što dalje od naše klupe.'"

"Potkraj četvrte četvrtine Neely i Silo okupili su ekipu kod klupe i rekli da ćemo nakon tekme svi otrčati u svlačionicu i izići tek kada se stadion isprazni."

"Tako je i bilo. Dugo smo sjedili u svlačionici", reče Neely.

"Malo smo se smirili tek nakon sat-sat i pol."

U tom trenutku iza njih su se otvorila vrata. Jedna je skupina mještana izišla, da bi je odmah zamijenila druga.

"I nitko od vas o tome nikada nije pričao?" upita Mal.

"Nije. Dogovorili smo se da će sve ostati tajna", reče Neely.

"Do sada?"

"Pa, valjda... Rake je mrtav, više nema veze."

"Zašto je to bila takva tajna?"

"Bojali smo se da će biti problema", reče Paul. "Mrzili smo ga, no on je i dalje bio jedan jedini, trener Rake.

Udario je igrača i to ne bilo kojeg igrača. Neelyju je još i nakon utakmice išla krv iz nosa."

"I bili smo emocionalno uzdrmani", reče Neely. "Čini mi se da smo nakon završetka utakmice svi plakali, sva pedesetorica.

Upravo smo izveli čudo, ostvarili nemoguće. Bez trenera. Zahvaljujući čistoj petlji. Hrpa klinaca koja je izdržala neviđen pritisak. Odlučili smo da će to biti naša tajna.

Silo je išao od čovjeka do čovjeka i tražio da se obveze na šutnju."

"Rekao je da će ubiti onoga koji pisne", reče Paul i naceri se.

Mal vješt看 pokretom sljedeću metu zalije gotovo s pola litre sirupa.
"Dobra priča. Tako sam nekako i mislio."

Paul reče:

"Najčudnije je što treneri o tome nikada nisu ni pisnuli. I Zec je šutio. Nitko nije ni zucnuo."

Još malo glasnog žvakanja, a zatim:

"To smo manje-više prokužili", reče Mal. "Znali smo da se u poluvremenu nešto dogodilo. Neely nije mogao dodavati, pa se sljedeći tjedan pročulo da je u školi nosio gips. Pretpostavljali smo da je u nešto udario. Mislili smo da je meta mogao biti Rake. Tijekom godina pojavile su se hrpe priča, a to, kao što znate, za Messinu nije ni najmanje neobično."

"Ni jedan jedini put nisam čuo da netko spominje nešto o tome", reče Paul.

Još gutljaj kave. Neely i Paul nisu ni jeli ni pili.

"Sjećate se onog malog Tugdalea koji je živio u blizini Black Rocka? Godinu-dvije mlađi od vas... "

"Andy Tugdale", reče Neely. "Branič, šezdeset tri kile. Pokvaren kao pseto."

"To je taj. Prije više godina priveli smo ga jer je tukao ženu. U zatvoru je ostao par tjedana. S njim sam se kartao... To mi je praksa kad god se iza rešetaka nađe netko od Rakeovih mladića. Dobije posebnu ćeliju, bolju hranu, izlaz vikendom... "

"Prednosti članstva u bratstvu", reče Paul.

"Tako nekako. Bit će ti drago kad privedem to tvoje malo bankarsko dupe."

"Bilo kako bilo... "

"Bilo kako bilo, jednom smo tako pričali, pa sam ga upitao što se dogodilo u poluvremenu finalne utakmice osamdeset sedme. Šutio je kao zaliven. Rekao sam kako znam da je došlo do nekakve svađe. Ni riječi.

Pričekao sam nekoliko dana, pokušao ponovno. Na koncu mi je rekao da je Silo izbacio trenere iz svlačionice, rekao im da se klone klupe. Rekao je i da je došlo do poprilično ozbiljnog razmimoilaženja između Rakea i Neelyja. Pitao sam u što je Neely udario kada je slomio šaku. Zid? Ormarić? Ploču za pisanje? Ništa od toga. Nekoga? Pun pogodak! Ali nije htio reći koga."

"Pravi si policajac, Mal", reče Paul.

"Zbog tih sposobnosti na idućim ću izborima možda baš glasovati za tebe."

"Možemo sada ići?" reče Neely. "Ne sviđa mi se ta priča."

Još pola sata vozili su se u tišini. I dalje jurili s uključenom rotirkom. U pojedinim trenucima činilo se da Mal tone u san, dok probavlja obilni doručak.

"Ja ću rado voziti", reče Neely kada je auto u jednom trenutku skrenuo na pošljunčani rub ceste i još barem osamsto metara za sobom bacao kišu sitnog kamenja.

"Ne može... Protuzakonito", progunđa Mal, odjednom se posve razbudivši.

Pet minuta poslije ponovno je počeo tonuti u san. Neely zaključio kako bi mu budnost možda mogao održati razgovorom.

Ti si uhitio Jesseja?" upita, istodobno zatežući pojas.

"Neee. Dečki iz državne." Mal premjesti težište i posegne za cigaretom. Spremao se ispričati priču, pa je odmah oživio.

"U Miamiju su ga izbacili iz momčadi, s faksa, jedva se izvukao bez zatvora, a ubrzo se vratio ovamo. Jadnik je bio takav ovisnik da se nije mogao riješiti navike. Obitelj je pokušala na sve moguće načine, rehabilitacija, zatvaranje, psihijatri, sva sranja koja postoje. To ih je uništilo. Dobijesa, otac mu je od toga i umro. Obitelj Trapp nekoć je imala dvije tisuće jutara najbolje zemlje u okolici, a zbog njega su ostali bez svega. Jadna mama sada živi u onoj velikoj kući, pod krovom koji se raspada."

"Bilo kako bilo..." reče Paul uslužno sa stražnjeg sjedala.

"Bilo kako bilo, počeo je prodavati ta svoja sranja, a Jesse se, naravno, nikada nije mogao zadovoljiti sitnom ribom. Imao je određene veze u okrugu Dade i malo-pomalo počeo lijepo poslovati. Imao je vlastitu organizaciju, s velikim ambicijama."

"Nije netko na koncu i umro?" upita Paul.

"Upravo dolazim do toga", zarezži Mal prema retrovizoru.

"Samo želim pomoći."

"Oduvijek si želim imati jednog bankara na stražnjem sjedalu. Pravgospodina."

"A ja sam oduvijek želio voditi zapljenu šerifove imovine."

"Primirje..." reče Neely. "Baš si došao do najzanimljivijeg dijela."

Mal se ponovno premjesti, velikim se trbuhom očešavši o upravljač. Još jedan oštar pogled u retrovizor, a zatim:

"Državni agenti za borbu protiv narkotika polako su se uvukli u mrežu, kako to već rade. Nagazili su jednog njegova klinca s dna hijerarhije, priprijetili mu s trideset godina zatvora i uspaljenih zatvorenika i uvjerali ga da počne raditi za njih.

On je namjestio isporuku na mjestu na kojem su se agenti skrivali na drveću i pod stijenama. Plan se izjalovio, sijevnuli su pištolji, ljudi su zapucali. Jedan agent dobio je metak u uho i umro na licu mjesta. Pogođen je i taj mali, ali se izvukao.

Jesseju nije bilo ni traga ni glasa, no ljudi su bili njegovi. Tako se našao na listi prioritetnih kriminalaca i za manje od godinu dana već se našao pred sudom koji mu je izrekao dvadeset osam godina, bez mogućnosti smanjenja kazne."

"Dvadeset osam godina", ponovi Neely.

"A-ha. Bio sam u sudnici i čak se sažalio nad protuhom. Hoću reći, radi se o tipu koji je imao sve preduvjete za igranje u profesionalnoj ligi. Visina, brzina, pokvarenost... a Rake ga je usto drilao još od četrnaeste godine. Rake je oduvijek govorio da Jesse ne bi ispao tako loš da je otišao na A&M. I Rake je bio u sudnici."

"Koliko je odgulio?" upita Neely.

"Devet, možda deset godina. Ne brojim. Jeste gladni?"

"Upravo smo jeli", reče Neely.

"Nisi valjda opet gladan", reče Paul.

"Nisam, ali u blizini je mali lokal u kojem gospođica Armstrong radi puding s orasima. To nikako ne bih htio propustiti."

"Idemo dalje", reče Neely.

"Jednostavno reci ne."

"Malo-pomalo, Mal", reče Paul sa stražnjeg sjedala.

Zatvor Buford nalazio se u ravnici, okružen poljoprivrednim zemljištem bez drveća, na završetku samotne asfaltirane ceste kilometrima obrubljene visokom žičanom ogradom. Neely se deprimirao i prije nego što je ugledao prvo zdanje.

Mal je telefonom sve propisno dogovorio, tako da su ih bez problema pustili na ulazu. Odande su se još neko vrijeme vozili, ulazeći sve dublje u kompleks. Na jednoj kontrolnoj točki zamijenili su vozila, iz prostranih patrolnih kola prešli na uske klupe malko

proširenog Golf-vozila. Mal je sjeo naprijed, gdje je bez prestanka blebetao s vozačem, čuvarom koji je na sebi imao streljiva, oružja i uređaja koliko i sam šerif.

Neely i Paul sjeli su na stražnju klupu, okrenuti unazad dok su prolazili pokraj metara i metara žičane ograde, koja je sada na vrhu imala i bodljikavu žicu. Tako su sve dobro razgledali dok su polagano prolazili pokraj Odjela A, dugačkog i sumornog zdanja od betonskih blokova pred kojim su zatvorenici besposleno sjedili na stubama ispred ulaza. S jedne se strane vidjelo košarkaško igralište prepuno akcije. Svi su igrači bili crnci. S druge je strane u tijeku bila odbojkaška utakmica u kojoj su sudjelovali isključivo bijeli igrači. Odjeli B, C i D izgledali su jednako odbojno.

"Kako netko uopće preživi sve ovo?" pitao se Neely.

Na jednom su raskrižju skrenuli i ubrzo došli do zgrade s oznakom E, koja je izgledala kao da je podignuta u nešto skorije vrijeme. Zaustavili su se kod zgrade F i pješice prešli pedesetak metara do mjesta na kojem je ograda skretala pod kutom od devedeset stupnjeva. Stražar je nešto promumljao u radiouređaj, pa pokazao rukom i rekao:

"Uz ogradu, pa do bijelog stupa. Izići će za nekoliko trenutaka."

Neely i Paul krenuli su uz ogradu, gdje je trava bila svježije pokošena. Mal i onaj čuvar ostali su iza njih, potpuno nezainteresirani.

Iza zgrade i pokraj košarkaškog igrališta nalazila se betonska površina, a na njoj, bez reda, mnoštvo rasparenih utega, klupa za vježbanje i sličnih pomagala. Nekolicina izrazito snažnih crnaca i bijelaca dizala je utege pod prijepodnevnim suncem, golih prsa i leđa sjajnih od znoja. Time su se očito bavili svakodnevno, i to satima.

"Eno ga", reče Paul. "Upravo je ustao s klupe... lijevo."

"To je Jesse", reče Neely, hipnotiziran prizorom koji se ukazuje tek rijetkima.

Jedan od voditelja teretane iz redova zatvorenika prišao je i nešto rekao Jesseju Trappu, koji je naglo okrenuo glavu i pogledom potražio dvojicu kod ograde. Odbacio je ručnik na klupu te polagano i promišljeno, kao pravi Spartanac, krenuo preko betona, preko praznog košarkaškog terena i došao na travu koja se prostirala do ograde oko Odjela F.

S udaljenosti od četrdesetak metara izgledao je kao pravi div, no kada se približio, razmjeri njegova prsnog koša i vrata postali su upravo zastrašujući. S njim su igrali jednu sezonu -on je bio maturant kada su oni bili u drugome razredu vidjeli su ga golog u svlačionici. Vidjeli su kako u teretani s lakoćom podiže i najteže utege. Gledali kako postavlja sve spartanske rekorde u podizanju utega.

Sada se doimao još dvaput krupnijim i snažnijim, vrata nalik na hrastov panj, ramena širokih poput trokrilnog ormara.... Bicepsi i tricepsi bili su mu nekoliko puta veći od uobičajenih muških mišića, a trbuh izgledao poput popločene ulice.

Zbog kratko podšišane kose četvrtasta je glava izgledala još simetričnije, a kada se zaustavio i pogledao prema njima, Jesse se nasmiješio.

"Bok, dečki", reče, još zadihan od posljednje vježbe.

"Bok, Jesse", reče Paul.

"Kako si?" upita Neely.

"Dobro, ne mogu se potužiti. Drago mi je što vas vidim. Ljudi mi baš i ne dolaze često."

"Ne donosimo dobre vijesti, Jesse", reče Paul.

"Nisam ni mislio..."

"Umro je Rake. Sinoć."

On spusti bradu tako da je njome dodirnuo divovska prsa. Činilo se da se od struka naviše nekako malčice smanjio u trenutku kada ga je novost pogodila svom snagom.

"Mama mi je pisala da je bolestan", reče zatvorenih očiju.

"Rak. Otkrili su ga prije približno godinu dana, no stvar se razvijala poprilično brzo."

"O, Bože... Nekako sam mislio da Rake nikada neće umrijeti."

"Tako smo vjerojatno mislili svi", reče Neely.

Nakon deset godina u zatvoru, naučio je kontrolirati sve emocije koje bi se u njemu eventualno pojavile. S mukom progutavši slinu, otvorio je oči.

"Hvala što ste došli. Niste morali."

"Željeli smo te vidjeti, Jesse", reče Neely. "Ja stalno mislim na tebe."

"Veliki Neely Crenshaw."

"Bilo je to davno."

"Kako bi bilo da mi napišeš pismo? Ovdje ostajem još osamnaest godina."

"Hoću, Jesse, obećajem."

"Hvala."

Paul šutne busen trave.

"Čuj, Jesse, sutra je oproštaj, na stadionu. Doći će većina Rakeovih igrača. Znaš, svi se žele oprostiti. Mal misli da bi mogao potegnuti par vezica i ishoditi dozvolu za tebe."

"Nema teorije, čovječe."

"Ondje je puno tvojih prijatelja, Jesse."

"Bivših prijatelja, Paul, ljudi koje sam iznevjerio. Svi će samo pokazivati i govoriti:

'Pogledaj, Jesse Trapp- Mogao je biti velik igrač, ali zeznuo se s drogom. Upropastio život. Učite na njegovu primjeru, klinci. Klonite se takvih stvari.' Ne, hvala. Ne želim da netko u mene upire prstom."

"I Rake bi volio da dođeš", reče Neely.

Brada se ponovno spustila, oči se zatvorile. Još trenutak šutnje.

"Volio sam Eddieja Rakea više no ikoga u životu. Bio je na sudu kada su me poslali u zatvor. Upropastio sam svoj život i zbog toga sam se osjećao poniženo. Upropastio sam roditelje i od toga mi je bilo mučno. Ali najviše me boljelo što sam posrnuo u Rakeovim očima. I još me boli. Možete ga lijepo pokopati i bez mene."

"Kako god hoćeš, Jesse", reče Paul.

"Hvala, ali radije ne." Još nekoliko dugih trenutaka sva su trojica samo kimali, zagledani u travu. Paul na koncu reče:

"Jednom tjedno viđam tvoju mamu. Dobro je."

"Hvala. Dolazi redovito, svake treće nedjelje u mjesecu. I ti bi mogao neki put doći, da se barem malo vidimo. Čovjek je ovdje poprilično usamljen."

"Hoću, Jesse."

"Obećaješ?"

"Obećajem. I volio bih da razmisliš o sutrašnjem danu."

"Već sam razmislio. Pomolit ću se za Rakea, a vi ga pokopajte."

"Pošteno."

Jesse pogleda udesno.

"Ono je Mal?"

"Da, on nas je dovezao."

"Recite mu da me može poljubiti u dupe."

"Može, Jesse", reče Paul. "Bit će mi zadovoljstvo."

"Hvala, dečki", reče Jesse. Zatim se okrene i krene prema utezima.

U četvrtak poslije podne u četiri sata masa okupljenih ljudi razdvojila se pred ulazom na Rake Field, a pogrebnički automobil, vozeći unatrag, došao je do samih vrata. Stražnja su se vrata otvorila, a osmorica nosača stala su u dva reda i izvukla lijes.

Nitko od njih nije bio bivši Spartanac. Eddie Rake unaprijed je razradio sve pojedinosti i odlučio ne zaigrati na kartu omiljenih igrača. Za nosače je odabrao pomoćne trenere. Povorka je polagano krenula atletskom stazom. Za lijesom su išli gospođa Lila Rake, njezine tri kćeri s muževima, te zbirka zgodne unučadi.

Iza njih svećenik. Potom bubnjari spartanskog orkestra, koji su tiho bubnjali u prolasku ispred tribine za domaće navijače. Kod linije četrdeset jarda uz klupu domaće momčadi nalazila se velika bijela nadstrešnica, čiji su potporni stupovi stajali u velikim kantama pijeska, kako bi se zaštitila sveta trava na terenu.

Na sredini terena, kod linije pedeset jarda, točno na mjestu odakle je tako dugo i tako dobro vodio momčad, nosači su se zaustavili i položili lijes na antikno irsko postolje za bdjenje, u vlasništvu Liline najbolje prijateljice, te ga brzo okružili cvijećem.

Kada su propisno sredili trenera, obitelj se okupila oko lijesa u kratkoj molitvi. Zatim su počeli primati sućut.

Red se protezao atletskom stazom i još dalje od ulaza, a kolona automobila blokirala je cestu koja je iz grada vodila na Rake Field.

Neely je prvo tri puta prošao pokraj kuće i tek nakon toga skupio dovoljno hrabrosti da uđe. Pred garažom je stajao unajmljeni automobil.

Cameron se vratila.

Dugo nakon večere zakucao je na vrata, nervozan gotovo kao prvi put kada se našao pred istim vratima. Tada je, kao petnaestogodišnjak s tek izdanom vozačkom, roditeljskim autom i s dvadeset dolara u džepu, obrijanih malja na licu, došao po Cameron i prvi je put izveo.

Bilo je to prije stotinu godina.

Vrata je, kao i uvijek, otvorila gospođa Lane, no ovaj ga put nije prepoznala.

"Dobra večer", reče tiho. I dalje je bila lijepa i uljudna, odupirala se godinama.

"Gospođo Lane, ja sam, Neely, Crenshaw."

Prepoznala ga je još dok je izgovarao te riječi.

"Pa, da, Neely...Kako si?"

Znao je da je njegovo ime u toj kući vjerojatno godinama bilo zabranjena tema i nije točno znao kako će ga primiti. Ali obitelj Lane bila je ljubazna i dobrohotna, malko obrazovanija i imućnija od messinskoga prosjeka. Ako su još kivni na njega, a u to je bio siguran, to neće pokazati. Barem ne roditelji.

"Dobro", odgovori.

"Hoćeš li ući?" reče ona i otvori vrata. Pozvala ga je preko volje.

"Svakako, hvala." Razgledavši predvorje, reče:

"Još imate prelijepu kuću, gospođo Lane."

"Hvala. Mogu ti ponuditi čaj?"

"Ne, hvala. Zapravo sam došao posjetiti Cameron. Ovdje je?"

"Jest."

"Samo sam je htio pozdraviti."

"Užasno mi je žao zbog trenera Rakea. Znam da je vama dečkima bio sve na svijetu."

"Istina je." Pogledavao je uokolo, osluškivao zvukove koji su se čuli iz stražnjeg dijela kuće.

"Idem po Cameron", reče ona i izgubi se. Neely je čekao i čekao, a na koncu je stao pred veliki ovalni prozor na ulaznim vratima i zagledao se u mračnu ulicu.

U jednom trenutku iza sebe je začuo korake i zatim dobro poznati glas.

"Bok, Neely", reče Cameron. Okrenuo se i tako su se nepomično pogledali. Na trenutak je ostao posve bez riječi, pa je slegnuo ramenima i na koncu izlanuo tek:

"Prolazio sam ovuda, pa sam se samo želio pozdraviti. Dugo se nismo vidjeli."

"Da."

Težina pogreške sada ga je pogodila svom silinom. Bila je neusporedivo zgodnija nego u srednjoj školi. Gusta crvenkastokestenjasta kosa bila je vezana u rep. Tamnoplave oči ukrašene otmjenim i skupim okvirima naočala. Na sebi je imala široki

pamučni pulover i uske izlizane traperice koje su pokazivale da je dama i dalje u formi.

"Izgledaš super", reče dok ju je tako promatrao.

"I ti."

"Možemo razgovarati?"

"O čemu?"

"Životu, ljubavi, footballu... Po svoj prilici više se nećemo vidjeti, a ja bih ti želio nešto reći."

Ona otvori vrata. Prešli su široki trijem i sjeli na stube. Dobro je pazila da među njima ostane velik razmak. Još barem pet minuta sjedili su u tišini.

"Vidio sam se s Natom", reče on. "Rekao mi je da živiš u Chicagu. Sretno udana, dvije djevojčice."

"Istina."

"Za koga si se udala?"

"Za Jacka."

"Kojeg Jacka?"

"Jacka Seawrighta."

"Odakle se on stvorio?"

"Upoznala sam ga u Washingtonu. Ondje sam se zaposlila nakon faksa."

"Koliko su velike cure?"

"Pet i tri godine."

"Što radi Jack?"

"Kajzerice."

"Kajzerice?"

"Da, ona okrugla peciva. U Messini ih nije bilo."

"OK... Misliš, ima prodavaonicu peciva?"

"Prodavaonice."

"Više dućana?"

"Stotinu četrdeset šest."

"Znači, dobro se snalazite?"

"Njegova tvrtka vrijedi osam milijuna."

"Auuu. Moja firmica u najboljem slučaju vrijedi dvanaest tisuća."

"Rekao si da nešto želiš reći." Ni u jednom trenutku nije pokazala da bi se led mogao barem malko otopiti. Uopće je nisu zanimala pojedinosti iz njegova života.

Neely začuje prigušene korake na drvenome podu predvorja. Gospođa Lane se zasigurno došuljala do vrata i pokušava nešto čuti. Neke se stvari nikada ne mijenjaju.

Vjetar se blago pojačao i raznio hrastovo lišće po pločniku od opeka. Neely protrlja ruke i reče:

"U redu, evo, ovako... Jednom davno učinio sam nešto jako ružno i užasno, nešto čega se stidim godinama. Pogriješio sam. Ponio sam se glupo, pokvareno, jadno, sebično i grozno. Što sam stariji, to više žalim. Ispričavam se, Cameron, i molim te da mi oprostiš."

"Oprošteno ti je. Zaboravi sve... "

"Ne mogu zaboraviti. I nemoj biti toliko ljubazna."

"Bili smo klinci, Neely. Šesnaestogodišnjaci. Bilo je to u jednom drugom životu."

"Bili smo zaljubljeni, Cameron. Obožavao sam te od desete godine, kada smo se držali za ruke... iza dvorane, da me ne vide dečki."

"Doista ne bih o tome."

"U redu, ali mogu nekako olakšati dušu? I molim te da se potrudiš da bude bolno."

"Preboljela sam, Neely. Trebalo mi je dugo, ali uspjela sam."

"Možda ja nisam."

"On, počni već jednom živjeti u stvarnome svijetu. I pritom odrasti. Više nisi sportski junak."

"Eto, to želim čuti. Zapuca iz svih cijevi."

"Došao si se svađati, Neely?"

"Ne, došao sam reći koliko mi je žao."

"Već si rekao. Kako bi bilo da sada odeš?" On obuzda jezik i pričeka nekoliko trenutaka. Zatim upita:

"Zašto želiš da odem?"

"Jer mi se nimalo ne sviđaš, Neely."

"Tako i treba."

"Trebalo mi je deset godina da te izbacim iz sistema. Kada sam se zaljubila u Jacka, napokon sam te uspjela zaboraviti. Nadala sam se da te više nikada neću vidjeti."

"Misliš li kada na mene?"

"Ne."

"Baš nikada?"

"Možda jednom godišnje, u trenucima slabosti. Jack je jednom na telki gledao football. Vođa napada se ozlijedio i iznijeli su ga na nosilima. Tada sam se sjetila tebe."

"Ugodna pomisao.

"Nije bila neugodna."

"Ja na tebe mislim bez prestanka."

Prva, premda neznatna pukotina u ledenom pokrovu: teško je uzdahnula od velike frustriranosti. Nagnuvši se naprijed laktovima se naslonila na koljena. Iza njih su se otvorila vrata i gospođa Lane pojavila se s pladnjem.

"Učinilo mi se da bi vam dobro došlo malo vruće čokolade", reče i odloži pladanj na rub trijema, u velik prostor između njih dvoje.

"Hvala", reče Neely.

"Malo će vas ugrijati", reče gospođa Lane. "Cameron, trebala bi navući čarape."

"Da, mama."

Vrata su se zatvorila, a njih dvoje nisu ni pogledali šalice. Neely je priželjkivao dugotrajan razgovor koji će obuhvatiti nekoliko tema i sve te godine. Ona ga je nekoć voljela, i to jako, a on je samo želio potvrdu osjećaja. Tražio je suze i bijes, možda i pravu svađu. I želio je da mu uistinu oprost.

"Ti si gledala tekmu?!?" reče.

"Ne. Jack je gledao. Ja sam slučajno prolazila... "

"Prati football?"

"Zapravo ne. Da ga zanima, ne bih se udala za njega."

"Znači, i dalje mrziš football?"

"Moglo bi se reći... Studirala sam na Hollinsu, ženskom faksu, samo da izbjegnem football. Moja starija kći školuje se u maloj privatnoj školi... nema footballa."

"Zašto si onda došla?"

"Zbog gospođice Lile. K njoj sam dvanaest godina išla na klavir."

"Tako je... "

"Sasvim sigurno nisam došla iz poštovanja prema Eddieju Rakeu." Cameron uzme šalicu i obujmi je dlanovima. Neely se poveo za njom.

Kada je postalo očito da mu se nikamo ne žuri, ona se ipak malko otvorila.

"Na Hollinsu sam imala frendicu čiji je brat igrao za State. Gledala je tekmu, bile smo na drugoj godini, kada sam ušla u njezinu sobu. I tako sam vidjela velikog Neelyja Crenshawa, koji je tako fenomenalno predvodio Tech. Navijači su već bili izbezumljeni, komentatori opijeni od oduševljenja velikim mladim vođom navale. Ja sam samo pomislila:

'Dobro je, to je oduvijek želio. Pravi veliki junak. Publika ga obožava. Studentice ga natjeravaju na sve strane, bacaju mu se u naručje. Neprekidno divljenje. Naš omiljeni reprezentativac. To je Neely, glavom i bradom!'"

"Dva tjedna poslije bio sam u bolnici."

Ona slegne ramenima.

"Nisam znala. Nisam pratila tvoju blistavu karijeru."

"Tko ti je rekao?"

"Došla sam kući za Božić i izišla na ručak s Natom. Rekao mi je da više nikada nećeš igrati. Kako je to glup sport! Dječaci i mladići ostaju doživotni invalidi."

"To je točno."

"Onda, Neely, reci mi... Što je bilo s djevojkama? Kada prestaneš biti junak, što je sa svim onim malim droljicama i obožavateljicama?"

"Nestaju."

"To te sigurno dotuklo."

Sada već napredujemo, pomisli Neely. Izvucimo taj otrov.

"U vezi s ozljedama nema ničeg ugodnog."

"I tako postaneš običan čovjek, kao svi mi ostali?"

"Valjda... ali uz veliko opterećenje iz prošlosti. Nije lako biti zaboravljeni junak."

"I još se prilagođavaš novoj situaciji?"

"Kada s osamnaest godina postaneš slavan, ostatak života samo toneš i blijediš. Sanjaš o danima slave, no znaš da su zauvijek iza tebe. Bilo bi mi draže da nikada nisam vidio loptu."

"To ti ne vjerujem."

"Bio bih normalan tip sa zdravim nogama. I ne bih onako pogriješio s tobom."

"Oh, molim te, Neely, nemoj sada sliniti. Bili smo klinici." Ponovno poduža šutnja. Pili su čokoladu i spremali se za sljedeći servis i volej.

Neely je susret planirao tjednima. Cameron je mislila da se s njim više neće vidjeti. Ipak, znao je da mu element iznenađenja neće pomoći. Ona će imati spremne odgovore na sve.

"Baš i nisi razgovorljiva", reče on.

"Nemam što reći."

"No, hajde, Cameron, ovo ti je prilika da se ispucaš iz svih oružja."

"A čemu? Želiš me prisiliti da izvučem ružne uspomene koje sam godinama nastojala definitivno zakopati. Zašto misliš da se želim vraćati na srednju školu i ponovno se opeci? To sam pitanje riješila, Neely. Ti, očito, nisi."

"Zanima te Mišica?"

"Dovraga... ni slučajno!"

"Konobari u nekom jeftinom kasinu u Vegasu, debela je i ružna, trideset dvije su joj godine, a izgleda kao da joj je pedeset, sve prema navodima Paula Curryja koji ju je vidio svojim očima.

Navodno je krenula u Hollywood, pokušavala preko kreveta doći do vrha, a istisnulo ju je milijun drugih provincijskih mišica koje su preko kreveta poželjele doći do vrha."

"Ništa neobično."

"Paul kaže da izgleda umorno."

"U to sam uvjerena. I u srednjoj školi izgledala je umorno."

"Zbog toga si zadovoljnija?"

"Bila sam zadovoljna do tvog dolaska, Neely. Ne zanimaš me ni ti ni tvoja Mišica."

"No, hajde, Cameron. Budi iskrena. Sigurno ti je barem malo drago što znaš da živi u neimaštini, dok ti, kako mi se čini, živiš poprilično dobro. Pobjedila si."

"Nisam se natjecala. Fućka mi se."

"Tada ti se nije fućkalo." Ona odloži šalicu na pladanj i ponovno se nagne naprijed.

"Što želiš, Neely? Što ti trebam reći? Da samo primijetim ono što je očito? Kao tinejdžerica sam bila ludo zaljubljena u tebe. A to nije ništa čudno, jer sam ti te riječi ponavljala svaki dan. Ti meni također.

Zajedno smo provodili svaki slobodni trenutak, zajedno bili na svim predavanjima, svugdje išli zajedno. Ali ti si se pretvorio u velikog sportskog junaka i svi su te željeli. Pogotovo Mišica. Imala je duge

noge i dobro dupe, kratke minice, velike sifone i plavu kosu, i nekako te uspjela odvući na stražnje sjedalo svoga auta.

Ti si zaključio da želiš još. Ja sam bila pristojna cura i to sam platila. Slomio si mi srce, ponizio me pred svima koje sam znala i upropastio mi život tako da se još dugo nisam oporavila. Jedva sam čekala da odem iz ovoga grada."

"Još ni sada ne mogu vjerovati da sam to učinio."

"Ali jesi." Glas joj je bio napet, u jednom je trenutku čak i blago zadržao. Ona stisne zube, čvrsto odlučivši ne pokazivati emocije. Neće je ponovno rasplakati.

"Užasno mi je žao." Neely polagano ustane, pazeći da previše ne optereti lijevo koljeno. Dodirnuvši njezinu podlakticu, reče:

"Hvala što si mi dopustila da to i kažem."

"Nema problema." "Zbogom."

Uz jedva primjetno šepanje krenuo je pločnikom prema vratima ograde. Kada se već našao blizu automobila, ona zazove:

"Neely, čekaj."

Zahvaljujući visokonaponskoj vezi s Brandy Skimmel, poznatoj i pod nadimkom Mišica, ženom koju sada vrlo mali broj ljudi zna i pod imenom Tessa Canyon, Neely je poznavao sve prolaze i puste uličice Messine. Uspeli su se na Karr's Hill, gdje su se na trenutak zaustavili i pogledali stadion. Red se još i sada protezao stazom i izlazio kroz glavna vrata. Na strani za domaće navijače bili su uključeni reflektori. Parkiralište prepuno automobila koji dolaze i odlaze.

"Kažu da je Rake, kada su ga otpustili, odavde gledao tekme."

"Trebali su ga strpati u zatvor", reče Cameron. Bile su to njezine prve riječi otkako je sjela u njegov automobil. Parkirali su se u blizini pomoćnog terena i neprimijećeno se provukli kroz jedan od sporednih ulaza te došli na tribinu za navijače gostujuće momčadi. Uspeli su se do vrha i sjeli, i dalje na povećem razmaku, iako manjem nego na njezinu trijemu. Još su dugo nijemo promatrali prizor na suprotnoj strani. Onaj bijeli šator nalikovao je na malenu piramidu ispred tribina za domaće navijače. Lijes se pod njim jedva nazirao. Oko njega se okupila masa ljudi koji su uživali u bdjenju. Gospođica Lila i članovi obitelji bili su otišli kući. Hrpe cvijeća skupljale su se oko šatora i uz aut-liniju. Nijema povorka ožalošćenih

polagano je napredovala atletskom stazom, strpljivo čekala priliku da se upiše u knjigu žalosti, vidi lijes, možda pusti pokoju suzu, i oprostí se od legende.

Gore, na tribinama, iza reda, Rakeovi dečki svih mogućih uzrasta sastali su se u malenim skupinama. Neki su razgovarali, neki se smijali, a većina je samo sjedila zagledana u teren, šator i lijes. Na suprotnoj tribini bilo je samo dvoje ljudi, koje nitko nije primijetio.

Cameron se oglasila prva, vrlo tiho:

"Tko su oni ljudi na tribini?"

"Igrači. Ja sam tamo bio sinoć i preksinoć, čekali smo vijest o Rakeovoj smrti."

"Znači da svi dolaze kući?"

"Većina nas. I ti si došla."

"Naravno. Pokopat ćemo najslavnijeg sugrađanina."

"Nikako nisi voljela Rakea, zar ne?"

"Nisam bila njegova obožavateljica. Gospođica Lila snažna je žena, ali mu nikako nije bila dorasla. Bio je diktator na terenu, a kod kuće se baš i nije znao isključiti. Ne, nikako mi nije bio drag."

"Mrzila si football."

"Mrzila sam tebe, pa zbog toga i football."

"Bravo, mala moja."

"Bilo je glupo, smiješno... Odrasli muškarci plaču nakon izgubljene utakmice. Cijeli grad živi i umire uz svaki susret. Doručak uz molitvu svakog petka ujutro, kao da Boga zanima tko će pobijediti u srednjoškolskoj utakmici.

Više novca troši se na football nego na sve ostale sportove zajedno. Obožavanje sedamnaestogodišnjih mladića koji ubrzo postaju uvjereni da su istinski zavrijedili da ih se obožava. Dvostruka mjerila - igrač vara u testu i svi mu pomažu da se to prikrije. Vara netko drugi, čeka ga suspenzija. Male glupače koje jedva čekaju trenutak kada će moći dati nekome od Spartanaca. A sve za dobrobit momčadi.

Messini trebaju mlade djevice koje će sve žrtvovati. Oh, da, zamalo sam zaboravila... Stimu-djevojke! Svaki igrač ima svoju malu robinju koja mu srijedom peče kolače, četvrtkom pred njegovu kuću postavlja amblem, petkom mu lašti kacigu, a subotom... Neely, što dobivaš subotom? Jednom na brzinu?"

"Samo ako želiš."

"Tužan život i tužan grad. Hvala što si me tako katapultirao daleko odavde."

Sada, iz ove perspektive, nakon petnaest godina i bez emocija, sve je uistinu izgledalo krajnje besmisleno.

"Ali dolazila si na tekme", reče Neely.

"Samo na par... Imaš li uopće predodžbu o tome kako ovaj grad izgleda petkom navečer kada su svi na utakmici? Nigdje nema žive duše. Phoebe Cox i ja krišom smo dolazile ovamo, na stranu gostiju, i gledale utakmice. Uvijek smo željele da Messina izgubi, ali do toga nije dolazilo, barem na ovom terenu. Ismijavale smo orkestar, navijačice i Stimu-djevojke, i to zato što nismo sudjelovale. Jedva sam čekala faks."

"Znao sam da si ovdje."

"Nisi."

"Kunem se. Znao sam."

Jedva čujan smijeh došao je do njih sa suprotne strane: još jedna priča o Rakeu naišla je među dečkima na plodno tlo. Neely je jedva razabirao Sila i Paula u skupini s još desetoricom muškaraca neposredno ispod novinarske lože. Pivo je teklo u potocima.

"Nakon što si onako navalio na stražnje sjedalo", reče ona, "a ja ostala u prikrajku, još smo dvije godine živjeli ovdje. U pojedinim trenucima viđala sam te na hodniku, ili u knjižnici, čak i u učionici, i događalo se da nam se na trenutak sretnu pogledi. Tada nisi imao onaj bahati pogled, ni prijeziran osmijeh, arogantan izgled najvećeg junaka u školi. Na djelić sekunde pogledao bi me kao stvarna osoba, a ja sam znala da ti je još stalo. Bila bih te prihvatila bez razmišljanja."

"I ja sam želio tebe."

"U to ne mogu vjerovati."

"Istina je."

"Ali, naravno, tu su bile i radosti seksa."

"Nisam si mogao pomoći."

"Čestitam, Neely. Ti i Mišica svoje ste avanture započeli sa šesnaest godina. Pogledaj je sada. Debela i umorna."

"Je li do tebe ikada doprla priča da je trudna?"

"Valjda se ipak šališ... Priče su ovdje poput komaraca."

"Ljeto prije završnog razreda rekla mi je da je trudna."

"Kakvo iznenađenje. Osnove biologije... "

"Tako smo se odvezli u Atlantu, obavili pobačaj, vratili se u Messinu. Kunem se da nikada nikome nisam rekao."

"Odmarala se dvadeset četiri sata, a onda se vratila u kolotečinu."

"Tako nekako."

"Čuj, Neely, stvarno sam sita tvog spolnog života. To je godinama bilo prokletstvo s kojim sam živjela. Ili promijeni temu ili odlazim."

Još jedna duga i nelagodna stanka. Promatrali su ljude u redu i razmišljali o tome što još reći. U jednom trenutku lice im je zahvatio povjetarac i ona prekriži ruke na prsima. On se odupirao porivu da ispruži ruku i zagrlji je. Ne bi išlo.

"Nisi pitala kako živim u posljednje vrijeme", reče.

"Oprosti. Davno sam prestala razmišljati o tebi. Ne mogu lagati, Neely. Jednostavno mi više ne značiš ništa."

"Oduvijek si bila otvorena." "To je dobro. Otvorenost štedi vrijeme."

"Prodajem nekretnine, živim sam sa psom, hodam s curom koja mi se ne sviđa, s još jednom koja ima dvoje djece, i užasno mi nedostaje bivša žena."

"Kako je došlo do razvoda?"

"Puknula je. Dvaput je imala spontani, drugi u četvrtom mjesecu. Ja sam pogriješio kada sam rekao da sam jednom platio pobačaj, tako da je mene optužila za gubitak djece. I imala je pravo. Prava je cijena abortusa puno veća od onih jadnih tri stotine dolara u klinici."

"Žao mi je."

"Deset godina, točno u tjedan, nakon što smo Mišica i ja otišli na izletić u Atlantu, moja je žena drugi put pobacila. Sina."

"Sada zaista želim ići."

"Oprosti."

Ponovno su sjeli na stube pred kućom. Svjetla su bila ugašena. Gospodin i gospođa Lane već su spavali. Prošlo je jedanaest sati.

"Mislim da bi sada trebao otići", reče Cameron nakon nekoliko minuta.

"Imaš pravo."

"Rekao si da sada stalno misliš na mene. Zanima me razlog."

"Nisam imao pojma kako slomljeno srce utječe na čovjeka sve do trenutka kada je moja žena spakirala stvari i otišla. Bila je to noćna

mora, prava katastrofa. Prvi put spoznao sam što si ti proživljavala. Shvatio koliko sam bio okrutan."

"Sve ćeš to preboljeti. Stvar traje desetak godina."

"Hvala."

Već je krenuo pločnikom pred kućom, no u jednom se trenutku zaustavi i vrati do nje.

"Koliko je Jacku godina?" upita.

"Trideset sedam."

"Onda bi, statistički gledano, morao prvi umrijeti. Nazovi me kad ga više ne bude. Čekat ću."

"A-ha."

"Kunem se. Nije li to kakva-takva utjeha... kada znaš da će te netko uvijek čekati?"

"Nisam razmišljala o tome."

On se nagne prema njoj i pogleda je u oči.

"Smijem te poljubiti u obraz?"

"Ne."

"Cameron, prva ljubav uvijek znači nešto čudesno. To će mi zauvijek nedostajati."

"Zbogom, Neely."

"Smijem reći da te volim?"

"Ne. Zbogom,

Neely."

Petak

Messina je oplakivala kao nikada u svojoj povijesti. U petak ujutro u deset sati, prodavaonice, lokali i uredi na trgu već su bili zatvoreni. Svi su učenici bili pušteni iz škole. Zgrada suda zatvorena. Tvornice u rubnim dijelovima grada prestale su raditi: plaćeni odmor, iako je bilo malo onih koji su se tome veselili.

Mal Brown svoje je pomoćnike rasporedio kod srednje škole, gdje su se kolone automobila slijevale prema Rake Fieldu.

U jedanaest je tribina za domaće navijače bila praktički ispunjena, a bivši igrači, nekadašnji junaci, okupljali su se oko šatora i sredine igrališta. Većina ih je bila u zelenim dresovima, daru koji je dobivao svaki učenik završnog razreda. I većina dresova bila je zategnuta u području struka. Tek šačica nekadašnjih igrača -odvjetnici, liječnici i bankari - preko dresa je imala sportski sako, ali se i kod njih zelena boja jasno isticala.

Visoko s tribina, navijači su promatrali šator i teren, uživali u mogućnosti da prepoznaju nekadašnje junake. Najviše uzbuđenja izazivali su igrači čiji brojevi više nisu bili u optjecaju.

"Roman Armstead, broj 81, igrao je za Packerse."

"Ono je Neely, broj 19."

Gudački kvartet iz završnog razreda svirao je pod šatorom, a razglas je tonove prenosio preko cijelog igrališta. Stanovnici su i dalje samo pristizali.

Na oproštaju neće biti lijesa. Eddie Rake već je pod zemljom. Gospođica Lila i njezina obitelj stigli su bez velike pompe i pola sata pred šatorom grlili bivše igrače. Nekoliko minuta prije podneva pojavio se svećenik, a potom i zbor, no posjetitelji se još nisu bili ni približno smjestili. Kada se popunila tribina za domaće navijače, ljudi su se počeli raspoređivati uz ogradu oko atletske staze. Nije bilo žurbe. Tog trenutka Messina će se s toplinom sjećati zauvijek.

Rake je želio da se njegovi dečki nađu na terenu, da se natisnu oko malene govornice uz rub šatora. I da budu u dresovima. Ta se želja diskretno prenosila tijekom posljednjih nekoliko dana. Staza je bila pokrivena nepromočivim materijalom, a nekoliko stotina sklopivih stolica na njoj je bilo raspoređeno u polukrug. Oko pola jedan otac

McCabe dao je znak, a glazbenici su počeli zauzimati mjesta. Gospođica Lila i obitelj smjestili su se u prve redove.

Neely se našao između Paula Curryja i Sila Mooneyja, između još trideset članova momčadi iz 1987. Dvojica više nisu bili među živima, dok su šestorica nestala. Preostali nisu mogli doći.

Zvuk gajda koji je počeo dopirati od sjevernog gola utišao je okupljenu masu. Silo je gotovo istog trenutka počeo brisati suze, a u tome nije bio usamljen.

Dok su posljednji melankolični zvuči lebdjeli nad travnjakom, ožalošćeni građani već su bili spremni za snažnije emocije. Otac McCabe polagano je stupio za govornicu i prilagodio visinu mikrofona.

"Dobar dan", reče visokim glasom koji se neugodno prolomio iz razglasa i čuo se s udaljenosti od kilometra, "I dobro došli na proslavu života Eddieja Rakea. U ime gospođe Lile Rake, njezinih triju kćeri, osmero unučadi i ostalih članova obitelji, želim vam dobrodošlicu i zahvaljujem na dolasku." Sljedeća stranica u bilješkama.

"Čari Echyard Rake rodio se prije sedamdeset dvije godine u Gaithersburgu, u saveznoj državi Maryland. Prije četrdeset osam godina vjenčao se s gospođicom Lilom, rođenom Saunders. Prije četrdeset četiri godine messinski školski odbor angažirao ga je kao glavnog trenera footballske momčadi. U to vrijeme bilo mu je dvadeset osam godina, nije imao trenerskog iskustva i oduvijek je govorio da je posao dobio samo zato što ga nitko drugi nije htio.

Ovdje je radio trideset četiri godine, dobio više od četiri stotine utakmica, osvojio trinaest naslova prvaka savezne države, a i ostale brojke dobro znamo. Što je još važnije, bio je dio naših života. I to sviju nas. Trener Rake umro je u srijedu navečer. Pokopan je jutros, na zatvorenome obredu u nazočnosti obitelji. Na vlastiti zahtjev, i uz dopuštenje obitelji Reardon položen je u zemlju do Scottyja.

Trener Rake prošli mi je tjedan rekao da sanja Scottyja, da jedva čeka susret s njim na nebu, da ga želi zagrliti i stisnuti, reći koliko mu je žao."

Sa savršenim osjećajem za dramatiku zastao je na trenutak kako bi te riječi izazvale masovno stezanje u grlima. Otvorio je Bibliju.

Upravo kada se spremao nastaviti, došlo je do pomutnje u blizini ulaza na stadion. Čulo se glasno pištanje radiouređaja. Lupanje vrata i glasovi. Ljudi su se ustrčali oko ulaza.

Otac McCabe načas zastane i pogleda onamo, zbog čega su se u istome smjeru okrenule sve glave.

Neki je div žustrim korakom ulazio na stadion, već bio na atletskoj stazi. Bio je to Jesse Trapp, između dvojice zatvorskih čuvara. Na sebi je imao besprijekorno izglačane svijetle hlače i košulju od kepera, zatvorsku odoru, a lisice su mu bili skinuli prije ulaska na stadion. Čuvari su bili u svojim uniformama i ne bitno sitnije građe. Čim su ga prepoznali, svi su zašutjeli i nepomično se zagledali u njega. Hodao je uz aut-liniju, visoko uzdignute glave, ukočeno uspravnih leđa, ponosan, ali i pomalo izgubljen.

Kamo da sjedne? Hoće li biti dovoljno mjesta? Hoće li biti dobrodošao? Kada je već došao do završetka tribine, pozornost mu je privukao netko iz mase. Netko ga je zazvao i Jesse stane kao ukopan. Bila je to njegova majka, sićušna ženica koja je imala mjesto uz ogradu. On pojuri prema njoj i snažno je zagrlj preko žičane ograde. Čuvari su se samo pogledali i tako jedan drugome potvrdili da je u redu da zatvorenik zagrlj majku.

Iz izgužvane vrećice gospođa Trapp izvuče zeleni dres. Broj 56, povučen 1985. Jesse ga uzme i pogleda atletsku stazu, prema nekadašnjim igračima, koji su odreda krivili vratove da ga bolje vide. Pred istih onih deset tisuća ljudi koji su nekoć vrištali i dovikivali mu da osakati nekoga od protivničkih igrača, brzo je otkopčao košulju i svukao je. Tako je iznenada prikazao fantastično oblikovane i preplanule mišiće kakve nitko nikada nije uživo vidio i još malko zastao kako bi svi, uključujući i njega samog, uživali u tom trenutku. Otac McCabe strpljivo je čekao, baš kao i svi.

Pomno namjestivši dres, navukao ga je preko glave, te ga još malo potezao dok se nije našao u željenom položaju. Bio je zategnut na bicepsima i vrlo napet u području prsnog koša te oko vrata, no svi nazočni Spartanci bili bi dali sve na svijetu da su mogli svoj dres popuniti na tako privlačan način. Bio mu je širok na uskome struku i kada ga je pomno uvukao u hlače, dres je izgledao kao da bi se mogao raspuknuti. Jesse ponovno zagrlj mamu.

Netko je zapljeskao, potom je nekolicina ljudi ustala, također plješćući. Dobro došao kući, Jesse, još te volimo. Već trenutak poslije svi su bili na nogama. Gromoglasni pljesak obavio je Rake Field: grad je prigrlio svog posrnulog junaka.

Jesse kimne i zatim s nelagodom mahne, nastavljajući prema govornici. Pljesak se pojačao kada se rukovao s ocem McCabeom i zagrlio gospođicu Lilu. Zagrlio se i s hrpom bivših igrača u nepravilnome nizu i napokon došao do jedne prazne sklopive stolice koja je zamalo popustila pod njegovom težinom. Kada se smjestio i smirio, niz Jessejevo su lice klizile suze.

Otac McCabe pričekao je da se sve ponovno smiri. Tog dana neće biti žurbe, nitko nije pogledavao na sat. On ponovno privuče mikrofon i reče:

"Jedan od najdražih dijelova Svetog pisma treneru Rakeu bio je dvadeset treći psalam. Zajedno smo ga čitali u ponedjeljak. Najviše su mu se sviđali stihovi:

'Pa da mi je i dolinom smrti proći, zla se ne bojim... tvoj štap i palica tvoja utjeha su meni.'

Eddie Rake živio je bez straha. Svojim je igračima govorio da među pobjednicima nema mjesta za plahe i prestrašene. Tko ne riskira neće doći ni do nagrade. Prije nekoliko mjeseci trener Rake se pomirio sa stvarnošću i prihvatio da je smrt neizbježna. Nije se bojao bolesti i patnji koje su ga očekivale. Nije se bojao oprostaja od voljenih ljudi. Nije se bojao smrti. Snažno i bez najmanje sumnje vjerovao je u Boga.

'Smrt je samo početak', običavao je reći."

Otac McCabe blago se naklonio i udaljio od mikrofona. U tom trenutku tiho je zapjevao ženski zbor iz jedne crnačke crkve. Pjevačice su nosile grimizno-zlatne ogrtače, a nakon kratkog uvoda za zagrijavanje, gromoglasno su zapjevale "Amazing Grace".

Glazba je, kao i uvijek u takvim prilikama, budila još snažnije emocije. I sjećanja. Spartanci su se ubrzo izgubili, svatko u svojim uspomjenama na Eddieja Rakea. Neelyju su pomisli na Rakea oduvijek počinjale od pljuske, slomljenog nosa, udarca kojim je onesvijestio svojeg trenera, te dramatičnog osvajanja naslova prvaka savezne države. I uvijek se morao prisiljavati na to da krene dalje, da nadiđe bol i prisjeti se lijepih trenutaka.

Rijetki su treneri koji igrače uspiju motivirati da cijeli život traže njihovo odobravanje. Otkako je prvi put navukao dres, u šestome razredu, Neely je samo priželjkivao Rakeovu pozornost. A tijekom sljedećih šest godina, svakim svojim dodavanjem, svakim sprintom, svakom uvježbanom akcijom, svakim podignutim utegom, svakim satom provedenim u znoju, svakim govorom uoči utakmice, svakim postignutim zгодitkom, svakom pobjedom, svakim iskušenjem kojem se othrvao, svakom primljenom nagradom samo je žudio za odobravanjem Eddieja Rakea. Želio je vidjeti Rakeovo lice kada osvoji Heismana.

Sanjario o Rakeovu telefonskom pozivu nakon što Tech osvoji naslov nacionalnog prvaka. I rijetki su treneri koji još davno nakon posljednjeg aktivnog igračkog dana samo pogoršavaju svaki neuspjeh. Kada su mu liječnici rekli da više nikada neće moći igrati, Neelyju se činilo da je iznevjerio Rakeove ambicije. Kada mu se raspao brak, gotovo je vidio kako se Rake s negodovanjem mršti. Dok je njegova beznačajna karijera na području prodaje nekretnina stagnirala bez jasnih ciljeva, znao je da bi mu Rake održao predavanje samo da se nekako domogao priče. Možda će s njegovom smrću nestati i zloduh koji ga progoni, iako je u to sumnjao.

Kada je zbor utihnuo, Ellen Rake Young, najstarija kći, prišla je mikrofONU i otvorila presavijeni list papira.

Poput svojih sestara, i ona je mudro pobjegla iz Messine odmah nakon srednje škole, vraćala se tek kada su to nalagale obiteljske prilike. Očeva sjena bila je prestravičnih razmjera da bi njegova djeca preživjela u tako malome mjestu. Ellen je imala četrdeset i nešto godina i radila kao psihijatrica u Bostonu, a cijela njezina pojava i geste pokazivali su da joj ovdje nije mjesto.

"U ime obitelji, zahvaljujem na molitvama i potpori koju ste nam pružali posljednjih tjedana. Moj je otac umro s velikom hrabrošću i dostojanstvom. Iako posljednje godine života neće pamtiti kao najbolje, volio je ovaj grad i ljude u njemu, a osobito je volio svoje igrače."

Nitko od igrača nikada nije čuo da je njihov trener upotrijebio riječ ljubav. Ako ih je i volio, to je svakako pokazivao na vrlo neobičan način.

"Moj je otac napisao kratku poruku i zamolio me da je pročitam." Ona bolje natakne naočale za čitanje, nakašlje se i koncentrira na papir.

"Obraća vam se Eddie Rake, iz groba. Ako plačete, molim vas, prestanite."

Na te riječi neki su se ljudi u okupljenoj masi nasmijali. Svi su zapravo željno iščekivali i pokoji vedriji trenutak.

"Meni suze nisu trebale i nisam ih volio. Moj je život sada završen, stoga ne plačite zbog mene. I ne plačite zbog uspomena. Ne osvrćite se, jer pred vama je još toliko posla. Ja sam sretnik koji je proživio divan život. Bio sam dovoljno mudar da se s Lilom vjenčam čim sam je na to uspio nagovoriti, a Bog nam je podario tri prekrasne kćeri i, ako sam posljednji put dobro brojio, osmero savršene unučadi. Već je i to, samo po sebi, dovoljno za svakog čovjeka. No Bog je meni dao još i nebrojene druge stvari. Doveo me do footballa i do Messine, mojeg doma. A ondje sam upoznao vas, svoje prijatelje i svoje igrače. I premda emocionalno nisam bio u stanju izraziti osjećaje, svojim bih igračima želio reći da sam ih sve volio, sve redom. Zašto bi čovjek pri zdravoj pameti uopće želio trideset četiri godine trenirati srednjoškolsku momčad? Za mene je odgovor bio jednostavan: Volio sam svoje igrače.

Žao mi je što to nisam bio u stanju izgovoriti, no to jednostavno nije bilo u mojoj prirodi. Postigli smo puno, ali sada se neću baviti pobjedama i osvojenim naslovima. Umjesto toga, ovaj ću trenutak iskoristiti kako bih svima rekao za čime žalim."

Ellen ovdje zastane i ponovno se nakašlje. Činilo se da svi čekaju suspregnuta daha.

"U trideset četiri godine žalim samo za dvjema stvarima. Kao što sam već rekao, pravi sam sretnik. Žao mi je zbog Scottyja Reardona. Nisam ni sanjao da ću jednom prouzročiti smrt nekog od svojih igrača, no za njegovu smrt preuzimam svu krivnju. Nije bilo dana da nisam plakao nad trenutkom kada sam ga držao u naručju, a on je izdahnuo. Te sam osjećaje prenio i njegovim roditeljima i čini mi se da su mi s vremenom oprostili. Kao za slamku, držim se za njihov oprost i nosim ga u smrt.

Sada sam sa Scottyjem, u vječnosti, i dok gledamo odozgo, pomireni smo, i među sobom i s prošlošću."

Ponovno kratka stanka, u kojoj je Ellen otpila gutljaj vode.

"Druga stvar zbog koje žalim odnosi se na utakmicu koja je odlučivala o naslovu prvaka 1987. godine. U poluvremenu, u nastupu bijesa, fizički sam napao jednog igrača, našeg vođu navale. Bio je to pravi zločin, postupak zbog kojeg sam trebao zaraditi doživotnu suspenziju. Žalim zbog svojih postupaka. Dok sam gledao kako se momčad vraća nakon užasno velikog zaostatka, osjećao sam ponos i bol kao nikada dotada. Ta je pobjeda bila vrhunac moje profesionalne karijere. Molim vas, dečki, oprostite mi."

Neely pogleda oko sebe. Sve su glave bile pognute, oči uglavnom zatvorene. Silo je brisao obraze.

"Ali dosta je ružnih stvari. Lila, moje cure i unuci... sve vas volim. I svi ćemo se ubrzo naći na drugoj strani rijeke, u obećanoj zemlji. Bog vas čuvao na svakom koraku."

Zbor je sada zapjevao "Just a Closer Walk with Thee", a suze su nesputano tekle.

Neely nije mogao ne upitati se kako je sada Cameron. Obuzdava li i sada emocije? Vjerojatno da, pomisli.

Rake je trojicu nekadašnjih igrača zamolio da održe govor. Kratak, glasio je zahtjev koji je napisao na smrtnoj postelji.

Prvi je održao časni Mike Hilliard, danas sudac u gradiću udaljenome stotinu pedeset kilometara. Za razliku od većine nekadašnjih Spartanaca, on je na sebi imao odijelo, izgužvano, i nakrivljenu leptir-kravatu. Objema rukama uhvatio se za govornicu i počeo govoriti, bez bilježaka.

"Igrao sam u prvoj momčadi trenera Rakea, 1958. godine", započne piskutavim glasom obilježenim izraženim južnjačkim naglaskom.

"Godinu prije dobili smo tri utakmice, a izgubili sedam, što se u ono vrijeme smatralo uspješnom sezonom, jer smo u završnoj utakmici pobijedili Porterville. Trener se odselio iz grada i sa sobom poveo pomoćnike, tako da još dosta dugo nismo znali hoćemo li uopće pronaći nekoga tko će nas trenirati.

Odbor je doveo mladog tipa po imenu Eddie Rake koji nije bio puno stariji od nas. Prvo nam je rekao da smo hrpa ništarija i nesposobnjakovića, da su porazi zarazni, da možemo lijepo izići i za sobom zatvoriti vrata ako mislimo da ćemo i s njim gubiti.

Te godine za football nas se prijavilo četrdeset jedan. Trener Rake odveo nas je u stari crkveni kamp u okrugu Page, na kolovoske pripreme, a nakon četiri dana ekipa je spala na trideset članova. Nakon tjedan dana ostalo nas je dvadeset pet, a neki od nas počeli su se pitati hoćemo li preživjeti da sastavimo momčad. Treninzi se nisu mogli nazvati okrutnima. Riječi za to jednostavno ne postoje. Autobus za Messinu vozio je svako poslijepodne i mogli smo se slobodno ukrcati. Nakon dva tjedna autobus je bio prazan i prestao je voziti. Dečki koji su odustali kod kuće su prepričavali stravične priče o događajima u Rakeovu kampu, kako su svi ubrzo počeli zvati mjesto održavanja priprema. Roditelji su bili uzburani. Majka mi je poslije rekla da je imala osjećaj da sam otišao u rat. Nažalost, ja sam iskusio i rat. Čak i da sada mogu birati, radije bih išao u rat nego u Rakeov kamp.

Pripreme smo završili s dvadeset jednim igračem, klincima koji nikada nisu bili u takvoj formi. Bili smo niski i spori, a nismo imali ni vođu napada, no bili smo uvjereni u uspjeh.

Prvu utakmicu igrali smo kod kuće protiv Fultona, ekipe koja nas je godinu prije ponizila. Uvjeren sam da se neki od vas sjećaju... Na poluvremenu smo vodili dvadeset prema nula, a Rake nas je psovao jer smo nekoliko puta pogriješili. Njegova je genijalnost bila jednostavna - drži se osnova i radi bez prestanka dok osnovne stvari ne budeš u stanju izvoditi besprijekorno. Lekcije koje nikada neću zaboraviti.

Pobijedili smo i već slavili u svlačionici kada je Rake ušao i rekao nam da zašutimo. Očito nismo odigrali savršeno. Rekao nam je neka ne skidamo dresove i opremu, a nakon što se publika razišla, vratili smo se na ovaj teren i trenirali do ponoći. Izvodili smo dvije akcije, sve dok svih jedanaest igrača sve nije izvelo besprijekorno. Čekale su nas djevojke. Čekali su nas roditelji. Bilo je zgodno dobiti utakmicu, no ljudi su već počeli misliti da je trener Rake lud.

Igrači su to već znali.

Te godine dobili smo osam susreta, izgubili samo dva i tako se rodila legenda o Eddieju Rakeu. Kada sam bio u četvrtom razredu, izgubili smo samo jednu utakmicu, a onda je 1960. trener Rake doživio i svoju prvu sezonu bez poraza. Ja sam već bio na faksu i nisam se mogao vraćati kući svaki petak, iako sam to očajnički želio.

Kada igrate za Rakea, ulazite u malo i ekskluzivno bratstvo, klub koji pratite i kada za njega više ne igrate. Sljedeće trideset dvije godine pratio sam igru Spartanaca koliko sam mogao redovitije i pomnije. Dolazio sam ovamo, sjedio gore, na tribini, kada je započeo Veliki niz 1964., a bio sam i u South Wayneu kada je završio 1970. Zajedno s vama, gledao sam kako igraju najveći - Wally Webb, Roman Armstead, Jesse Trapp, Neely Crenshaw.

Na zidovima mojeg pretrpanog ureda nalaze se fotografije svih Rakeovih momčadi, trideset četiri slike. Svake godine slao mi je po jednu. Često se događa da, kada trebam raditi, zapalim lulu i stojim pred njima, gledam lica svih mladića koje je trenirao.

Mršavi bijelci pedesetih godina, kratko podšišani i nedužnih osmijeha. Čupaviji mladići šezdesetih... manje osmijeha, odlučan pogled, na licima im se gotovo odražavaju zlokobni oblaci rata i borbe za građanska prava.

Crni i bijeli igrači koji se zajedno smiješe sedamdesetih i osamdesetih godina, puno krupniji klinici u ljepšim dresovima, neki među njima i sinovi mojih suigrača. Znam da je u svakom od igrača koji gleda sa zidova mojeg ureda Eddie Rake ostavio neizbrisiv trag. Uvježbavali su iste akcije, slušali iste govore, trpjeli iste lekcije i okrutne pripreme u kolovozu. A svatko od nas u ovoj je ili onoj fazi postao uvjeren da iz dna duše mrzi Eddieja Rakea.

No nakon toga smo odlazili. Naše slike vise na zidovima, a mi do konca života čujemo kako njegov glas odzvanja svlačionicom, čeznemo za danima kada smo ga nazivali svojim trenerom. Danas je s nama većina tih lica. Malo su starija, u kosi ima sjedina, neki imaju nešto više kilograma. Svi su tužniji sada kada se opraštamo od trenera Rakea. A zašto nam je stalo do njega? Zašto smo došli? Zašto su tribine ponovno prepune? E, pa reći ću vam...

Tek mali broj nas u životu će učiniti i postići nešto što će priznati i pamtiti više od šačice ljudi. Nismo velikani. Možda smo dobri, poštteni, pravedni, radišni, odani, ljubazni, velikodušni, vrlo pristojni, ili to, pak, nismo. Ali nitko nas ne smatra velikima.

Veličanstvenost se pojavljuje tako rijetko, a kada na nju naiđemo, želimo je dodirnuti. Eddie Rake omogućio je nama, igračima i navijačima, da dodirnemo tu veličanstvenost, da postanemo njezinim dijelom. Bio je velik trener koji je stvorio čudesan program i utemeljio

veliku tradiciju, svima nam podario nešto veliko, nešto što ćemo uvijek ljubomorno čuvati. Nadamo se da će većina nas živjeti dugo i sretno, ali nikada se nećemo toliko približiti takvoj veličini i važnosti. Eto, zato smo došli.

Voljeli Eddieja Rakea ili ne, ne možete mu poreći veličinu. Bio je to najdivniji čovjek kojeg sam upoznao. Moje najdraže uspomene vezane su za zeleni dres i igranje u njegovoj momčadi na ovom terenu. Čeznem za tim danima. Čujem njegov glas, osjećam njegov gnjev, osjećam miris njegova znoja, vidim njegov ponos. Eddie Rake nedostajat će mi dok budem živio."

Zašutjevši, naklonio se i naglo udaljio od mikrofona u trenutku kada se tih, gotovo smeten pljesak počeo širiti tribinom. Čim je sjeo, ustao je jedan tamnopusiti gospodin divovskog prsnog koša, u sivome odijelu, te s velikim dostojanstvom došao do govornice. Ispod sakoa nosio je zeleni dres. Podignuo je pogled i zagledao se u masu koja se natiskivala na tribini.

"Dobar dan", reče glasom koji nije trebao mikrofon.

"Ja sam pastor Collis Suggs iz messinske crkve Bethel, Božje crkve u Kristu."

Collisa Suggsa nije trebalo predstavljati nikome od ljudi koji su živjeli unutar stotinjak kilometara od Messine. Eddie Rake imenovao ga je 1970. prvim crnim kapetanom momčadi. Kratko vrijeme igrao je na floridskome A&M-u, a onda je slomio nogu i postao svećenikom. Okupio je brojne vjernike i počeo se baviti politikom.

Godinama se govorkalo da na izborima pobjeđuje kandidat kojeg podrže Eddie Rake i Collis Suggs. Ako nisi njihov čovjek, bolje ti je da se sam izbrišeš s popisa. Zahvaljujući tridesetogodišnjem iskustvu na propovjedaonici, govorničke vještine bio je izbrusio do savršenstva.

Besprijekorna dikcija, intonacija i osjećaj za ritam koji plijene pozornost. Znalo se da trener Rake nedjeljom uvečer često krišom dolazi u zadnji red crkve Bethel i sluša propovijedi svojeg nekadašnjeg prednjeg beka.

"Za trenera Rakea igrao sam '69. i '70." Većina okupljenih gledala je sve te utakmice.

Koncem srpnja 1969. Vrhovnom je sudu SAD-a napokon prekipjelo. Petnaest godina nakon odluke u slučaju Brown protiv Školskog

odbora većina škola na Jugu i dalje je provodila segregaciju. Sud je poduzeo drastične korake koji su nam zauvijek promijenili život.

Jedne vruće ljetne noći igrali smo košarku u dvorani srednje škole Section, škole za crnce, kada se na vratima pojavio trener Thomas i rekao:

'Dečki, idemo u Messinu. Svi ćete biti Spartanci. Ulazite u bus.'

Nas deseterica-dvanaestorica ušli smo u autobus, a trener Thomas odvezao nas je na suprotnu stranu grada, u srednju školu Messina. Bili smo zbunjeni i prestrašeni. Nebrojeno puta govorili su nam kako će doći do integracije škola, no rokovi su samo dolazili i prolazili.

Znali smo da u Messini imaju sve najbolje - predivne zgrade, uređene terene, divovsku dvoranu, hrpu trofeja, momčad koja je u footballu, u to vrijeme, bila neporažena već pedeset-šezdeset susreta. I trenera koji za sebe misli da je Vince Lombardi.

Da, bili smo u strahu, no znali smo da moramo biti hrabri. Te večeri došli smo u srednju školu Messina. Spartanci su vježbali s utezima u divovskoj teretani. U životu nisam vidio toliko utega. Četrdesetak tipova koji dižu šipke, znoje se uz glazbu. Čim smo ušli, sve je utihnulo. Oni su se zapiljili u nas. Mi u njih.

Eddie Rake prišao nam je i rukovao se s trenerom Thomasom, te rekao:

'Dobro došli u svoju novu školu'.

Sve nas je natjerao da mu damo ruku, a zatim nas posjeo na strunjače i održao kratak govor. Rekao je da je njemu svejedno koje smo boje. Svi njegovi igrači nose zelenu. Njegov je teren savršeno ravan. Upornim radom dobivaju se utakmice, a on ne vjeruje u poraze. Sjećam se da sam sjedio na gumenoj strunjači, potpuno hipnotiziran. Taj je čovjek istog trenutka postao mojim trenerom.

Eddie Rake bio je puno toga, ali posve je sigurno bio najveći motivator kojeg sam ikada upoznao. Već tog istog trenutka želio sam samo navući štitnike i kacigu i početi udarati protivnike. Dva tjedna poslije počeli smo s intenzivnim treninzima u kolovozu, a mene nikada u životu nije toliko boljelo cijelo tijelo. Rake je imao pravo. Boja kože nije važna. Prema svima se ponašao kao prema zadnjim psima, potpuno ravnopravno.

Svi su bili zabrinuti u vezi s prvim danom nastave, u vezi sa sukobima i tučnjavama. A u većini škola bilo je velikih problema. Kod

nas nije. Ravnatelj je trenera Rakea zadužio za sigurnost i sve je teklo više nego glatko. Sve svoje igrače odjenuo je u zelene momčadske dresove, ovakve kakve nosimo i danas, i podijelio nas u mješovite parove: jedan crnac, jedan bijelac.

Kada su počeli dolaziti autobusi, mi smo ih dočekivali. Crna djeca u srednjoj školi Messina prvo su se suočavala s članovima naše momčadi, crnim i bijelim igračima koji svakodnevno rade zajedno, a svi su u zelenim dresovima. Šačica usijanih glava željela je izazivati nevolje, no mi smo ih uvjerali da to nije ni najmanje pametno.

Do prvih nesuglasica došlo je u vezi s navijačicama. Bijele djevojke cijelo su ljeto vježbale zajednički nastup. Trener Rake obratio se ravnatelju i rekao da neće biti nikakvih problema ako navijačka skupina bude pola-pola. Tako je i bilo. Tako je i danas.

Sljedeća je tema bio orkestar. Nije bilo dovoljno novca za spajanje bjelačkog i crnačkog orkestra, kako bi svi u povorci sudjelovali u odorama Messine. Neka su djeca morala otpasti. Činilo se da će među njima biti najviše crnaca. Trener Rake obratio se navijačkoj udruzi i rekao kako treba dvadeset tisuća dolara za nove odore za cijeli veliki orkestar. Rekao je da će Messina imati najveći srednjoškolski orkestar u saveznoj državi. To vrijedi i dan-danas.

Otpor integraciji bio je snažan. Mnogi bijelci smatrali su da je riječ o privremenome koraku. Kada sudovi završe svoja natezanja, sve će se vratiti u normalu. Opet će vrijediti stari sustav: odvojeni, ali ravnopravni. A ja vam osobno mogu posvjedočiti da odvojeno nikada nije značilo ravnopravno. U našem dijelu grada javljala su se nebrojena nagađanja o tome hoće li bijeli treneri doista koristiti nas tamnoputu djecu. A bjelački dio grada snažnim je pritiskom tražio da u momčadi igraju isključivo bijelci. Nakon tri tjedna treninga s Eddiejem Rakeom, mi smo znali istinu. Te godine prvu smo utakmicu igrali protiv North Delte. Oni su istrčali u potpuno bijelom sastavu. Na klupi su imali petnaestak crnaca. Neke od njih sam znao, znao sam da dobro igraju.

Rake je na teren izveo najbolje igrače, a mi smo ubrzo uvidjeli da kod North Delte to nije bio slučaj. Bio je to pravi pokolj. Na poluvremenu smo vodili četrdeset nula. Na početku drugog poluvremena u igru su ušle i crne rezerve North Delte, tako da smo se, moram priznati, malko opustili. Poteškoća je bila u tome što kod

Eddieja Rakea nije bilo opuštanja. Kada je uočio da zabušavaš, odmah si se vraćao na klupu, do njega.

Tako se pročulo da Messina u početnoj momčadi ima crnce i zahvaljujući tome pitanje je ubrzo riješeno širom savezne države.

Eddie Rake prvi je bijelac koji je na mene vikao i natjerao me da to još i cijenim. Čim sam uvidio da mu istinski nije stalo do boje moje kože, znao sam da ću za njim spremno krenuti kamo god zatraži. Mrzio je nepravdu. A budući da nije bio odavde, na sve je gledao iz drukčije perspektive.

Nitko nema pravo zlostavljati druge, a ako bi trener Rake samo naćuo za nešto slično, slijedila je velika frka. Koliko je god bio nemilosrdan, patnje drugih užasno su mu smetale.

Nakon što sam se zaredio, trener Rake počeo je dolaziti u našu crkvu i sudjelovati u našim programima pružanja raznolikih oblika pomoći. Vrata svojega doma otvorio je napuštenoj i zlostavljanoj djeci. Kao trener, nikada nije zarađivao osobito puno, ali je bio više nego velikodušan kada je netko trebao hranu, odjeću, čak i školarinu. Ljeti je vodio mlade ekipe. Dakako, svi smo poznavali Rakea, pa je to i logično... pritom je tražio dječake koji su dobro trćali. Organizirao je odlaske na pecanje za djecu bez očeva. Posve uobićajeno za njega, nikada nije tražio nikakva priznanja za taj rad."

Svećenik naćas zastane i otpije gutljaj vode. Okupljena masa promatrala je svaki pokret i čekala.

"Nakon što su ga otpustili, dosta sam se vićao s trenerom Rakeom. Bio je uvjeren da su se prema njemu ponijeli nepravedno. No, s godinama se, ćini mi se, pomirio sa sudbinom. Znam koliko je tugovao za Scottyjem Reardonom. I užasno mi je drago da je jutros pokopan uz Scottyja. Moćda će naš grad sada biti u stanju zakopati ratnu sjekiru.

Neobićno je ironićeno što je ćovjek koji nas je proslavio, ćovjek koji je ućinio toliko toga da okupi i spoji nebrojene ljude, ujedno bio i ćovjek s kojim se Messina sukobljavala sada već punih deset godina. Pomirimo se, odloćimo orućje i poćnimo živjeti u miru s uspomenom na Eddieja Rakea. Svi smo jedno u Kristu. A u ovom predivnom gradiću, svi smo jedno u Eddieju Rakeu. Bog neka blagoslovi našeg trenera. Bog vas blagoslovio sve." Gudaćki kvartet odsvirao je tugaljivu baladu koja je potrajala punih deset minuta.

Čovjek se uvijek mogao pouzdati u to da će Rake imati završnu riječ. Čovjek se uvijek mogao pouzdati u to da će Rake još jednom, posljednji put, manipulirati igračima. Neely posve pouzdano nije mogao reći nešto loše o svojem treneru, barem ne u takvom trenutku. Rake se ispričao, iz groba. A sada je tražio da Neely iziđe pred cijeli grad, prihvati ispriku i još doda pokoju toplu riječ iz vlastitih usta.

Kada ga je gospođica Lila porukom obavijestila da se od njega očekuje oprostajni govor, prvo je opsovao i upitao se "Zašto baš ja?"

Od svih igrača koje je Rake trenirao, deseci njih nedvojbeno su s njim bili bliskiji od Neelyja. Paul je zaključio kako je Rake na taj način želio doći do konačnog pomirenja s Neelyjem i ekipom iz '87.

Koji god bio razlog, nije bilo pristojnog načina da odbije govor. Paul je rekao da je nešto takvo jednostavno neizvedivo. Neely je rekao kako još nikada nije radio ništa slično, kako se nikada nije obraćao velikoj skupini ljudi, kao ni maloj, a, osim toga, već razmišlja o tome kako bi mogao nestati usred noći i pobjeći od svega.

Dok je polagano prolazio između redova igrača, osjećao je težinu u nogama, a lijevo koljeno boljelo ga je više nego inače. Ne šepajući, stupio je na maleni podij i smjestio se za govornicu.

Zatim je pogledao okupljene građane. Svi su odozgo gledali samo njega, tako da se zamalo onesvijestio. Između dviju suprotnih linija od dvadeset jarda - ukupno u rasponu od šezdeset jarda - pedeset redova u visinu, domaća tribina na Rake Fieldu izgledala je kao zid lica koja s divljenjem gledaju nekadašnjeg junaka.

Bez najmanjeg otpora posve je podlegnuo strahu. Cijelo prijepodne osjećao je i strah i nervozu, no sada se užasn timer. Krajnje polagano rastvorio je presavijeni papir i polagano pokušao pročitati riječi koje je pisao, izbacivao, dopisivao... Ne obaziri se na masu, reče samome sebi. Sada se ne možeš sramotiti. Ti se ljudi sjećaju velikog vođe napada, a ne kukavice kojem drhti glas.

"Ja sam Neely Crenshaw", uspio je izustiti uz određenu sigurnost u glasu. Pronašao je jedno mjesto na žicanoj ogradi uz stazu, točno ispred sebe, iznad glava igrača i odmah ispod prvog reda tribine. Sve riječi uputit će tom dijelu ograde, ne obazirati se ni na što drugo. Malko se smirio kada je na razglasu začuo vlastiti glas.

"Za trenera Rakea igrao sam od '84. do '87."

Ponovno je pogledao bilješke i prisjetio se jedne Rakeove lekcije. Strah je neizbježan i nije uvijek loš. Obuzdaj strah i upotrijebi ga tako da od njega stekneš korist. Dakako, Rakeu je to značilo iz svlačionice izjuriti na travnjak i pokušati osakatiti prvog protivničkog igrača koji ti se nađe pred očima. A to baš i nije bogzna kakav savjet kada čovjek treba biti rječit. Ponovno se zagledavši u ogradu, Neely slegne ramenima, pokuša se nasmiješiti i reče:

"Čujte, nisam ni sudac ni svećenik, i nisam naviknut na govore pred velikim brojem ljudi. Molim vas da imate strpljenja."

Masa koja obožava svojeg junaka bila je pripravna dopustiti mu baš sve.

I dalje petljajući s bilješkama, počeo je čitati.

"Trenera Rakea posljednji sam put vidio 1989. Ležao sam u bolnici, nekoliko dana nakon operacije, a on je kasno jedne večeri kradom došao u moju sobu. Ušla je jedna od sestara i rekla da će morati otići. Vrijeme posjeta odavno je završilo. On je, krajnje odlučnim tonom, odgovorio da će otići kada za to bude spreman, ni minute prije. Ona je samo uvrijeđeno izišla."

Neely podigne pogled prema igračima. Mnoštvo osmijeha. Glas mu je bio postojan, nije drhtao. Preživjet će!

"S trenerom Rakeom dotada nisam razgovarao još od utakmice na kojoj smo osvojili naslov prvaka '87. godine. Čini mi se da sada već svi znaju razloge. Sve što se dogodilo tog dana svi smo čuvali kao najveću tajnu. Nismo zaboravili, jer je to bilo nemoguće. Samo smo sve zadržali u sebi.

Te večeri u bolnici podignuo sam pogled i ugledao trenera Rakea koji je stajao uz moj krevet i želio razgovarati. Nakon nekoliko nelagodnih trenutaka počeli smo neobavezno razgovarati i ogovarati. Privukao je stolicu i još smo dugo pričali.

Razgovarali smo kao nikada dotada. Davne utakmice, nekadašnji igrači, hrpe uspomena na football u Messini. I zajedno smo se smijali. Zanimalo ga je moje koljeno. Kada sam mu rekao da su liječnici gotovo posve sigurni da više nikada neću zaigrati, u očima su mu se pojavile suze i još dugo nije uspijevao reći ni riječi.

Perspektivna karijera iznenada je završila i Rake me pitao kakvi su mi planovi. Imao sam devetnaest godina. Nisam imao pojma. Natjerao me da obećam da ću diplomirati, a to obećanje nisam

ispunio. Na koncu je došao i do one utakmice na kojoj smo osvojili naslov i ispričao se za to što je učinio. Natjerao me da obećam da ću mu oprostiti. I to je još jedno obećanje koje nisam ispunio. Sve do danas."

U jednom trenutku, iako toga nije bio svjestan, pogled mu je odlutao s papira i udaljio se od ograde. Sada je gledao ljude na tribini.

"Kada sam se ponovno našao na nogama, uvidio sam da su odlasci na predavanja postali prenaporni. Na faks sam došao igrati football, a kada sam iznenada ostao bez toga, izgubio sam svako zanimanje za učenje. Nakon dva semestra ispisao sam se i sljedećih se nekoliko godina potucao širom kontinenta, pokušavao zaboraviti i Messinu i Eddieja Rakea, kao i sve razorene snove.

Football je bio zabranjena riječ. Dopustio sam da gorčina u meni buja i postaje sve otrovnijom, čvrsto odlučio da se više neću vraćati ovamo. Godinama sam davao sve od sebe samo da zaboravim Eddieja Rakea.

Prije dva mjeseca doznao sam da se teško razbolio i da će vjerojatno izgubiti tu bitku. Od trenutka kada sam posljednji put stupio na ovaj teren prošlo je četrnaest godina. Te večeri trener Rake povukao je broj mojeg dresa. Poput svih bivših igrača koji su se danas okupili, osjetio sam neodoljivu potrebu da se vratim kući. I da dođem na ovaj stadion na kojem smo nekoć bili gospodari svijeta. Bez obzira na mišljenje o treneru Rakeu, znao sam da u vrijeme njegove smrti moram biti ovdje. Morao sam se oprostiti. I napokon, iskreno, prihvatiti njegovu ispriku. To sam trebao učiniti i prije."

Posljednjih nekoliko riječi izišlo je iz stisnutog grla. Čvrsto se uhvatio za govornicu, zastao i pogledao Paula i Sila, koji su kimali, obojica kao da mu govore:

"Nastavi."

"Čovjek koji je barem jednom igrao za Eddieja Rakea, taj lik u sebi nosi zauvijek. Čuje njegov glas, vidi njegovo lice, žudi za njegovim osmijehom koji pokazuje odobravanje, sjeća se njegovih kritika, pogrda i lekcija. Kad god u životu nešto postignete, želite da Rake za to dozna. Najradije biste mu rekli:

'Hej, treneru, pogledaj kako sam uspio.'

I želite mu zahvaliti što vas je naučio da uspjeh nije posljedica slučaja. A sa svakim neuspjehom želite se ispričati, jer nas nije učio

neuspjesima. Odbijao je prihvatiti poraz. Želite od njega dobiti savjet, želite da vam kaže kako to nadvladati.

S vremena na vrijeme zasitite se tog Eddieja Rakea u sebi. Želite biti u stanju nešto zeznuti bez njegova rezanja u uhu. Želite se opustiti i možda malo zabušavati, a da odmah ne čujete njegovu zviždaljku. Taj glas tada će vam reći da se sredite, da postavite cilj, da uložite više truda od ostalih, da se držite osnova, da zadaće obavljate besprijekorno, da budete puni samopouzdanja i hrabri, i da nikada, ali zaista nikada, ne odustajete. Taj glas nikada nije daleko.

Danas ćemo odavde otići bez fizičkog lika našeg trenera. No njegov će duh živjeti u srcima, mislima i dušama svih dječaka i mladića na koje je utjecao, svih klinaca koji su pod Eddiejem Rakeom postali muškarcima. Njegov će nas duh, čini mi se, pokretati i motivirati, pružati nam utjehu do kraja života. Petnaest godina poslije, o treneru Rakeu razmišljam više nego ikada.

Jedno pitanje samome sebi postavljam već tisućiti put, a znam da muči i sve ostale igrače. Pitanje glasi:

"Volim li Eddieja Rakea ili ga mrzim?"

Glas je počeo drhtati i gubiti se. Neely zatvori oči, ugrize se za usnu i pokuša skupiti snage za završne riječi. Potom obriše lice i polagano reče:

"Odgovor na to pitanje kod mene se razlikuje iz dana u dan, sve otkako sam prvi put čuo zvuk njegove zviždaljke i otkako se prvi put izderao na mene. Nije bilo lako voljeti trenera Rakea, i dok igrate pod njim, doista vam je mrzak. No nakon što odete, nakon što se otisnete dalje od ovog mjesta, nakon što vam život zada par teških, pravih udaraca, nakon što se suočite s pravim problemima i preprekama, pokojim neuspjehom, nakon što vas sudbina obori na tlo, ubrzo počinjete uviđati koliko je trener Rake bio i ostao važan.

Bez prestanka čujete njegov glas, koji vam govori da se podignete, da date sve od sebe, da uložite više truda, da ni pod koju cijenu ne odustajete. Taj vam glas nedostaje. Čim se maknete od trenera Rakea, počinje vam beskrajno nedostajati." Sada je već bio na neviđenim mukama. Ili sjedni ili svima ostani u sjećanju kao budala. Neely na trenutak pogleda Sila, koji je samo stisnuo šaku, kao da želi reći:

"Dovrši govor, i to što prije."

"U životu sam volio pet osoba", reče sada i odvažno pogleda masu. Glas ga je izdavao, tako da je samo zaškrgutao zubima i hrabro nastavio.

"Roditelje, jednu djevojku koja je i danas ovdje, bivšu suprugu i Eddieja Rakea." Još nekoliko beskrajnih, bolnih trenutaka borio se sa samim sobom, i zatim rekao:

"Sada idem sjesti."

Kada je otac McCabe dovršio blagoslov i svima poželio da odu u miru Božjem, gotovo se nitko nije pomaknuo. Grad još nije bio spreman oprostiti se od svog trenera. Dok su se igrači okupljali oko gospođice Lile i članova obitelji, grad ih je promatrao s tribina.

Zbor je tiho pjevao duhovnu pjesmu, a tek šačica ljudi počela se kretati u smjeru izlaza.

Svi igrači željeli su barem nešto reći Jesseju Trappu, kao da bi tim razgovorom mogli nekako odgoditi neizbježan povratak u zatvor.

Nakon sat vremena, Zec je pokrenuo kosilicu i počeo kositi prostor iza južnog gola. Naposljetku, ovdje se još treba odigrati i utakmica. Do prvog zvižduka u susretu protiv Hermantowna preostalo je još pet sati.

Kada su se gospođica Lila i obitelj počeli udaljavati od šatora, igrači su polagano krenuli za njima. Radnici su brzo demontirali šator, uklonili ceradu i sklopive stolice. Klupe za domaću momčad posložili su u liniju. Ekipe za povlačenje linija na travnjaku, beskrajno iskusna skupina iz kluba navijača, razmiljela se uokolo, budući da su radovi već kasnili.

Obožavali su Rakea, no trebalo je izvući linije i popraviti logotip na sredini terena. Uto su stigle i navijačice koje su na ogradu oko staze mahnito počele učvršćivati rukom ispisane transparente. Još su nešto petljale oko stroja za maglu, kako bi poslije, u pravom trenutku, pojačale dramatičnost dolaska ekipe u prostor iza gola. Oko okvira gola vezale su stotine balona. Rake je za njih tek legenda. U tom trenutku morale su razmišljati o važnijim stvarima. Iz daljine se čuo orkestar koji se na jednome od pomoćnih terena usklađivao i vježbao okrete.

Miris footballa prožimao je zrak. Ubrzano se približavala večer. Petak navečer.

Igrači su se na ulazu rukovali i grlili, razmjenjivali uobičajena obećanja o tome kako će se češće viđati. Neki su na brzinu snimali ostatke nekadašnjih momčadi. Još zagrljaja i još obećanja, čeznutljivih pogleda prema terenu na kojem su nekoć igrali pod velikim Eddiejem Rakeom. Na koncu su otišli.

Momčad iz '87 našla se u Silovoj vikendici nekoliko kilometara od grada. Bila je to stara lovačka kućica, duboko u šumi, uz maleno jezero. Silo je u nju bio uložio nešto novca - imala je bazen, tri terase na različitim visinama za kvalitetno ljenčarenje, te novi mol koji se protezao petnaestak metara nad vodu i na završetku imao maleno spremište. Dvojica njegovih zaposlenika, nesumnjivo vrhunskih kradljivaca automobila, brinula su se za odreske na roštilju na najnižoj terasi. Nat Sawyer donio je kutiju prošvercanih cigara. Dvije bačve piva bile su na ledu.

Malo-pomalo došli su do spremišta na molu u kojem su Silo, Neely i Paul bili izvaljeni u ležaljka, međusobno se vrijeđali, pričali viceve, blebetali o svemu osim o footballu. Svi su na bačve navalili svom žestinom. Vicevi su postajali sve masniji, smijeh sve bučniji. Odresci su posluženi oko šest. Prema izvornome planu, te su večeri trebali gledati Spartance, no poslije nitko nije ni spomenuo odlazak iz vikendice. U vrijeme početka susreta većina više nije bila sposobna za vožnju. Silo je bio pijan i na najboljem putu prema mamurnome jutru.

Neely je popio jedno pivo, a zatim se prebacio na bezalkoholna pića. Bio je sit Messine i svih uspomena. Došlo je vrijeme za odlazak iz grada i povratak u stvarni svijet.

Kada se počeo opraštati, preklinjali su ga da ostane. Dok ga je grlio, Silo je već gotovo plakao. Neely je obećao da će se vratiti za godinu dana, u istu vikendicu, gdje će svi zajedno obilježiti prvu godišnjicu Rakeove smrti.

Odvezao je Paula kući i ostavio ga pred garažom.

"Ozbiljno misliš doći i na godinu?" upita ga Paul.

"Naravno, doći ću."

"Obećaješ?"

"Da."

"Ti ne držiš do obećanja."

"Ovo ću održati."

Odvezao se pokraj kuće obitelji Lane i ondje nije vidio unajmljeni automobil. Cameron je sada već vjerojatno kod kuće, milijun kilometara od Messine. Sljedećih će ga se dana možda jednom-dvaput sjetiti, ali to će biti sve.

Provezao se i pokraj kuće u kojoj je živio deset godina, pokraj parka u kojem je s prijateljima igrao baseball i football. Ulice su bile puste jer su svi bili na Rake Fieldu.

Na groblju je pričekao da još jedan ostarjeli bivši Spartanac dovrši meditaciju u tami. Kada je taj netko napokon ustao i udaljio se, Neely je prišao grobu u potpunome miru. Čučnuo je uz spomenik Scottyja Reardona i dodirnuo svježu zemlju na Rakeovu grobu. Tiho se pomolio, pustio suzu i potom se još dugo opraštao.

Provezao se praznim trgom, a zatim i sporednim ulicama, sve dok nije pronašao pošljunčani put. Parkirao se na Karr's Hillu i još barem sat vremena sjedio na poklopcu motora, gledao i slušao utakmicu u daljini. Potkraj treće četvrtine zaključio je da mu je dosta.

Prošlost je sada napokon iza njega. Iščeznula s Rakeom. Neely je bio sit uspomena i neostvarenih snova. Odustani već jednom, reče samome sebi. Više nikada nećeš biti junak. Ti su dani sada daleka prošlost.

Dok se udaljavao automobilom, zarekao se da će se češće vraćati. Messina mu je jedini dom. Ondje je proveo najbolje godine. Vratit će se i u petak navečer gledati Spartance, sjediti s Paulom, Monom i njihovom djecom, tulumariti sa Silom i Ratkapom, jesti u Renfrow'su, piti kavu s Natom Sawyerom. A kada netko spomene ime Eddieja Rakea, nasmiješit će se, možda se i nasmijati, i ispričati svoju priču. Priču sa sretnim završetkom.

-kraj-

ŽELEZNI

WWW.CROWAREZ.ORG

WWW.BOSNAUNITED.NET

JOHN GRISHAM

THE BURNING

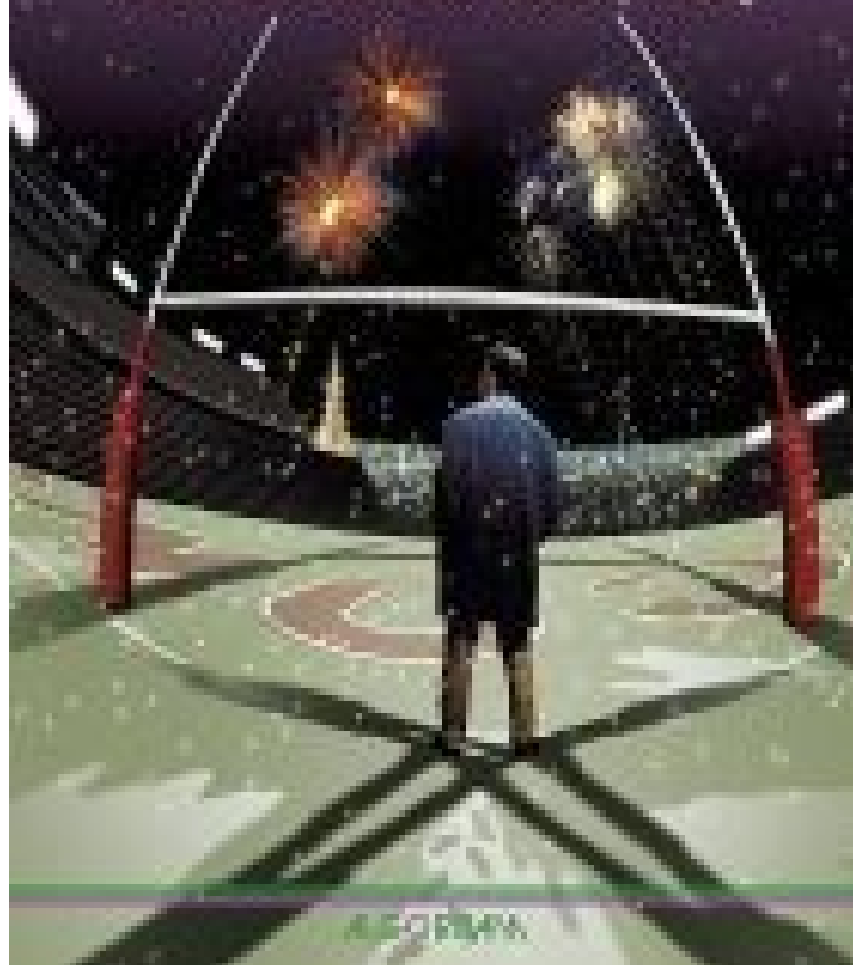

Table of Contents

[Table of Contents](#)

[Početna stranica](#)

[O knjizi](#)

[Utorak](#)

[Srijeda](#)

[Četvrtak](#)

[Petak](#)